

શત્રુજય પર્વત ઉપરના લેખો.

શત્રુજય પર્વત જૈન ધર્મમાં સૌથી મોટું તીર્થ મનાય છે. તેના ઉપર સેંકડો જિનમન્દિરો અને હજારો જિનપ્રતિમાઓ સ્થાપિત છે. તીર્થની મહત્તા અને પ્રાચીનતા જોતાં તેના ઉપર જેટલા શિલાલેખો મળવા જોઈએ તેટલા મળતા નથી. કારણો ઘણાં છે. જેમાં સૌથી મોટું કારણ તેના ઉપરના મંદિરોનું વારંવાર જે સ્મારકામ થાય છે, તે છે. આગળના વખતમાં ઐતિહાસિક વૃત્તાંતો તરફ લોકોનું વિશેષ લક્ષ્ય ન હોવાથી, મન્દિરોનો પુનરુદ્ધાર કરતી વખતે તેમની પ્રાચીનતા જાળવી રાખવા તરફ ખિલકુલ ધ્યાન અપાતું નહિ. તેથી શિલાલેખો વિગેરેને ઉખેડીને આડા અવળા નાંખી દેવામાં આવતા અથવા તો અયોગ્ય રીતે ભીંતો ઇત્યાદિમાં ચણી દેવામાં આવતા હતા. કેટલાક ઠેકાણે ચૂનો, સીમેટ, ચા કળી આદિ પથ્થુ આવા શિલાપટ્ટો ઉપર લગાડી દીધેલાં જોવામાં આવે છે. કર્નલ ટૉડ ના કથન પ્રમાણે, પરસ્પર એક બીજા સંગ્રહાયેલા પથ્થુ આપ-સની ઈર્ષા અને અસહિષ્ણુતાના લીધે આવા શિલાલેખોને નષ્ટ કરવામાં મોટો ભાગ ભજવ્યો છે. આવાં અનેક કારણોને લીધે શત્રુજય ઉપર બહુજ પ્રાચીન કે મહત્વના શિલાલેખોનું અસ્તિત્વ રહ્યું નથી.

મુખર્ધ સરકારના આર્કિઓલૉજિકલ સર્વે તરફથી મી૦ કાઉસેન્સે (Cousens) ઈ. સ. ૧૮૮૮-૮૯ માં, આ પર્વત ઉપરના બધા લેખોની નકલો લીધી હતી. આ લેખોમાં, ૧૧૮ લેખો તેમને સારા ઉપયોગી જણાયા તેથી તેમણે એપીગ્રાફીઆ ઇન્ડિકા (Epigraphia indica) માં પ્રકટ કરવા માટે તેના પ્રકાશક ઉપર મોકલી આપ્યા. પ્રકાશકે, સુપ્રસિદ્ધ ઇતિહાસજ્ઞ ડૉ. જી. બુહલર (Dr. G. Buhler,) ને તેમનું સંપાદન કાર્ય સોંપ્યું. તેમણે, ધ્યાનપૂર્વક નિરીક્ષણ કરી એપીગ્રાફીઆ ઇન્ડિકાના બીજા ભાગના છઠા પ્રકરણમાં, પોતાના વકતવ્ય સાથે, એ લેખો પ્રકટ કર્યા છે.

ડૉ. બુહલરનું એ લેખોના વિષયમાં, નીચે પ્રમાણે કથન છે.

“નીચે આવેલા ૧૧૮ લેખો તથા તેમનો સાર મી. કાઉસેન્સે ૧૮૮૮-૮૯ (ઇ. સ.) માં પાલીતાણા નજીકના શરૂંજય પર્વત ઉપર આવેલાં જૈન દેવાલયોમાંથી લીધેલા છે અને પ્રકાશકે તે મારા તરફ મોકલી આપ્યા છે. તેના બે મોટા વિભાગ પડી શકે: (૧) નં. ૧-૩૨ જેની મિતિ સંવત ૧૫૮૭ થી ૧૭૧૦ સુધીની છે, અને (૨) નં. ૩૩-૬૫ જેની મિતિ સંવત ૧૭૮૩ થી ૧૯૪૩ અગર ઈ. સ. ૧૮૮૭ સુધીની છે. બીજા વિભાગના લેખોમાંથી ઐતિહાસિક બાબતો બહુ થોડી નીકળે તેવી છે તેથી મેં અહીં આપ્યા નથી પણ તેમના ટુંકસાર આપ્યા છે. પરંતુ નં. ૧૦૫ (આ સંગ્રહમાં નં. ૩૨) નો લેખ આખો આપ્યો છે. કારણ કે તેમાં અંચલગચ્છની હકીકત પૂરી આપી છે અને તેના વિષે હજુ સુધીમાં બહુ થોડું જાણવામાં આવ્યું છે. આ લેખો હાલના વખતના યતિઓ કેવી સંસ્કૃતનો ઉપયોગ કરે છે તેના નમૂનો રૂપે છે; તથા, જુનાં પુસ્તકો અને લેખોમાં વપરાતી મિત્રભાષાનું મૂળ જોણી કાઢવામાં એ સહાયભૂત થશે અને જુના જૈન વિદ્વાનો જેમ કે મેરુતુંગ, રાજશેખર, અને જિનમંડનની ભાષાને સંસ્કૃતવ્યાકરણના નિયમો લગાડવાનું પણ સુલભ થઈ પડશે. આ લેખના ઉતારા અને નં. ૧-૩૩, તથા નં. ૧૧૮ ની નકલ કાકટર જે. કિર્સ્ટે (J. Kirste), જે વીએના યુનિવર્સિટીના પ્રાઇવેટ ડોસન્ટ (Private Docent) છે તેમણે તૈયાર કરી હતી, અને તેમની નીચે આપેલી ટીપો પણ તેમણે કરેલી છે.

આ ૧૧૮ લેખો માં આવેલી ઐતિહાસિક હકીકતના નીચે પ્રમાણે વિભાગ થઈ શકે :—

- (૧) પશ્ચિમ હિંદની રાજકીય હકીકત;
- (૨) જૈન સાધુઓના સંગ્રહો વિષેની હકીકત;
- (૩) જૈન શ્રાવકોના ઉપવિભાગો વિષેની હકીકત.

પહેલી બાબતને માટે નં. ૧ નો લેખ ધણો ઉપયોગી છે; કારણ કે તેમાં (*પં. ૧) ગુજરાતના ત્રણ સુદ્ધાનોનાં નામ આપ્યાં છે; (૧)

૧. નં. ૬૬-૬૭ ની મિતિ નક્કી નથી. નં. ૬૮ તે ખરી રીતે નં. ૧૨ પછી મૂકેલા જોઈએ.

* એપીગ્રાફીઆ ઇન્ડિકામાં એ બધા લેખો, શિલાપટ્ટોની પંક્તિઓના અનુસાર છાપેલા છે પરંતુ મેં આ સંગ્રહમાં, પદ્યબંધ લેખોને તો પદ્યોના અનુસાર અને અધ્યલેખોને કેવલ સંલગ્ન જ આપી દીધા છે તેથી ડૉ. બુલ્હરની સૂચવેલી પંક્તિઓ પ્રમાણે ત્યાં ન ભેતાં પદ્યાંક પ્રમાણે જોડું-સંચાલક.

મહિમુદ, (૨) મદાદર, અને (૩) બાહદર. અને તેમાં કહેલું છે કે મદાદર વિક્રમ સંવત્ ૧૫૮૭ માં જીવતો હતો,* તથા (પં. ૨) તેનો પ્રધાન પાન (ખાન) મજાદખાન અગર મજાદક (પં. ૨૬) હતો. તેમાં વળી (પં. ૮-૧૦) ચિત્ર-કૂટના ચાર રાજાઓનાં નામો પણ આપ્યાં છે—(૧) કુંભરાજ, (૨) રાજમદ્દલ, (૩) સંગ્રામસિંહ, અને (૪) રત્નસિંહ. તેમાંનો છેલ્લો રાજા સં. ૧૫૮૭ માં રાજ્ય કરતો હતો (પં. ૨૩). કર્મસિંહ અગર કર્મરાજ જેણે (પં. ૨૭) પુંડરીક પર્વતના દેવાલયનો સમ્પન્ન ઉદ્ધાર કર્યો અને તેને પુનઃ અધ્યાવ્યુત્ત, તે, તેનો મુખ્ય પ્રધાન હતો. વિશેષમાં (પં. ૨૬) એમ કહેલું છે કે તેણે સુલ્તાન બહાદુરની રજાથી એ ઠામ કર્યું હતું અને તેની પાસેથી તેણે એક ‘સ્ફુરન્માન’ એટલે કે ફરમાન મેળવ્યું હતું. મંત્રી રવ (‘ રવાખ્ય ’) નરસિંહક+ જે ધણું કરી જૈન હતો અને જે સુલ્તાન બહાદુરના મુખ્ય મંત્રીની નોકરીમાં હતો તેણે બાદશાહ સાથે પત્રવ્યવહાર ચલાવ્યો હતો.

ગુજરાતના રાજ્યકર્તાઓની યાદિ વિષે જાણવું જોઈએ કે સુલ્તાન બહાદુરના બે ભાઈ સુલ્તાન સિકંદર અને મહમૂદ, જેમણે સુલ્તાન મુઝફ્ફર ખીજ પછી થોડાં થોડાં વર્ષ રાજ્ય કર્યું, તેમનાં નામ કાઢી નાંખવામાં આવ્યાં છે. ખાન મજાદ અગર મજાદક જેને આપણા લેખમાં સં. ૧૫૮૭ માં બહાદુરનો વજર કહેલો છે તે હું ઓળખી શકતો નથી.† મિરાત-ધ-સિકંદરીના પ્રમાણે ઈ. સ. ૧૫૨૬ માં તાજખાન ઉપર એ ઇસ્કાબ એનાયત કર્યો હતો. વળી, ટોડ (Tod) ના રાજસ્થાનમાં કર્મરાજ અગર કર્મસિંહનું

* આ કથન બૂલ ભરેલું છે લેખમાં કાંઈ તેની વિશ્વમાનતા ખતાવી નથી પરંતુ બહાદુરશાહ, તેની ગાદીએ બેઠો હતો એ સૂચવવાને માટે શ્રીમદાફરપદોદ-ઘોતકારક એમ લખવામાં આવ્યું છે.—સંગ્રહક.

+ ડૉ. મુહમ્મદ ‘ મંત્રી રવાખ્યો નરસિંહક : ’ (પૃ. ૨૭) એ વાક્યમાં મુઝાફા છે અને નરસિંહ એ રવાખ્યનું વિશેષણ માની એકલા રવાનેજ મંત્રી લખ્યો છે. પરંતુ એ બૂલ છે. રવા (યા રવીરાજ) અને નરસિંહ બન્ને મજાદખાનના અમાત્ય હતા. જુઓ, મહારા. શત્રુંજયતીર્થોદ્ધારપ્રબંધ.—સંગ્રહક.

† મજાદખાન, બહાદુરનો વજર નહિ પણ સોરઠનો સુબો હતો. જુઓ ‘ ગુજરાતનો અર્વાચીન ઇતિહાસ. ’ (પૃ. ૪૭)—સંગ્રહક.

૨ ‘ લોકલ મુહમેદન ડીનેસ્ટીઝ ઓફ ગુજરાત ’—સર. ઇ. સી. બેલી (Bayley), પૃ. ૩૩૪.

નામ આવતું નથી. તોપણ આ લેખના ખરાપણા વિષે શક રાખવાની જરૂર નથી. ચાર રાણાઓની યાદી ટોડની યાદી પ્રમાણેજ છે. મિરાત-ઈ-સિકંદરી (પૃ. ૩૫૦) માં કહ્યા પ્રમાણે રત્નસિંહે સંવત ૧૫૮૭ માં રાજ્ય કર્યું અને તેને ગુજરાતના સુલ્તાન સાથે મિત્રતા હતી.

ત્યાર બાદ ત્રીજા અગર ચોથા મોગલ બાદશાહોના વખતની મિતિઓ આવે છે:—

(૧) નં. ૧૫, ૧૭—૨૦, ૨૩, ૨૪ ના લેખો જે બધા સંવત ૧૬૭૫ ના છે તેમાં તથા સંવત ૧૬૮૩ ના નં. ૨૭ ના લેખમાં જહાંગીરને ‘તુરદીન જ૦ સવાઈ’ તરીકે ઓળખાવ્યો છે. નં. ૧૭—૨૦ માં રાજકુમાર ખોસ્લુ (શાહિનદા સુરતાણ ખોસલુ) અને સુલ્તાન ખુમે (સહિયાન સુરતાણ ખુમે), અમદાવાદ (રાજનગર) ના સુબાનાં નામો આવે છે.

(૨) નં. ૩૩ નો લેખ જેની મિતિ વિક્રમ સં. ૧૬૮૬ અને શક સંવત ૧૫૫૧ છે તેમાં શાહજિહાન (શાહ જ્યાહાં) નું નામ એક વખત આવે છે. આ બે મિતિઓ ખરાખર રીતે મળતી આવે છે. વળી, સુરતાણ ખુમે, અગર, સુલ્તાન ખુર્રમ અગર શાહજિહાન સંવત ૧૬૭૫ માં ગુજરાતનો સુબો હતો તે પણ ખરું છે, કારણ કે મુસલમાન ઇતિહાસકારો જણાવે છે કે (અકબરે) ગુજરાત પ્રાંત ઈ. સ. ૧૬૧૭ માં મેળવ્યો હતો. શાહિનદા સુરતાણ ખોસલુ એટલે કે શાહનદા ખોસ્લુ (નં. ૧૭—૨૦) જે વિક્રમ સંવત ૧૬૭૫ માં જીવતો હતો પણ તેના બાપના રાજ્યના બીજા વર્ષથી કેદી હતો, તેનું નામ પણ ઉપયોગી છે.

કાઠીયાવાડના જાગીરદારો વિષે તેમાં કહેવું છે કે—

(૧) જામ (યામ) શત્રુશત્ર્ય તેનો પુત્ર જસવન્ત કે જેણે (નં. ૨૧, પં. ૪) નવીનપુર, એટલે કે નવાનગર, હાલ્દાર એટલે કે હાલાર પ્રાંતમાં, વિ. સં. ૧૬૭૫ માં રાજ્ય કર્યું.

(૨) પાલીતાણાના કેટલાક ગોહેલ રાજાઓ:—

(અ) ખાંધુજી અને તેનો પુત્ર શિવાજી, (નં. ૨૭, પં. ૩૮—૯,) વિ. સં. ૧૬૮૩;

(બ) ઉનડાજી, (નં. ૫૧,) વિ. સં. ૧૮૬૧;

(ક) ખંચાજી; તેનો પુત્ર નોધણજી, અને તેનો પૌત્ર પ્રતાપ-

સિંધજી, (નં. ૬૮ ને ૬૯,) વિ. સં. ૧૮૯૧-૯૨.

(૬) નોઘજી અને તેનો પુત્ર પ્રતાપસિંધજી, (નં. ૯૬) વિ. સં. ૧૯૧૦; અને

(૭) પ્રતાપસિંધજી, વિ. સં. ૧૯૧૬ (નં. ૧૦૩).

(૮) સૂરસિંધજી, (નં. ૧૧૧,) વિ. સં. ૧૯૪૦.

આ લેખોમાં આપેલી હકીકત તથા ઓરખે ગેઝેટીઅર (Bombay Gazetteer) પુ. ૮, પૃ. ૫૫૯ માં આપેલી નવાનગર અને પાલિતાણાની હકીકત એ બંને મળતી આવે છે. ગેઝેટીઅર પ્રમાણે જમ સતાજના પુત્ર જમ જસોજીએ ઇ. સ. ૧૬૦૮ થી ૧૬૨૪ સુધી રાજ્ય કર્યું. જસોજી ને જસવન્ત માનવો એ કહેણ નથી. સતાજ એ સત્રસાલ, જેનું સં. શત્રુઘ્ન (શત્રુઘ્ને બાણુ તુલ્ય) થાય છે તેનું કુંકું ૩૫ છે. ગોહેલ વિષે આપણા જોવામાં આવે છે (પૃ. ૬૦૪) કે ખન્દોજ ખીજ પછી સવજ ખીજે થયો. લેખમાં સાથે વણુવેલા આ બે છે, કારણ કે સવજને ઇ. સ. ૧૭૬૬ ની પહેલાં પાંચ જમાના આગળ મૂક્યો છે. લેખમાં ખીજ વણુવેલા માણુસોને ગેઝેટીઅરમાં ઉનડજી ઇ. સ. ૧૭૬૬-૧૮૨૦. ખન્દોજ ચોથો, ૧૮૨૦-૧૮૪૦. નોઘજી ચોથો, ઇ. સ. ૧૮૪૦-૧૮૬૦. પ્રતાપસિંધજી, ૧૮૬૦. સૂરસિંધજી, ૧૮૬૦ થી ચાલુ. જે કે પાલીતાણા રાજ્ય કાઠીયાવાડના ખીજ રાજાઓને ખંડણી આપે છે છતાં પણ નં. ૯૬ માં નોઘજીને રાજરાજેશ્વર તથા મહારાજધિરાજ કહેલા છે. વળી, ગેઝેટીઅરમાં કલા પ્રમાણે, ઠાકુર નોઘજીને એટલી બધી આવક નહોતી; તેના વારસોને પાંચ લાખની આવક હતી; કારણ કે જ્યારે પ્રતાપસિંધજીએ એ રાજ્ય પોતાના તાબામાં લીધું ત્યાંસુધી અમદાવાદના નગરશેઠ વખતચંદે ઇ. સ. ૧૮૨૧-૧૮૩૧ સુધી તેની જાગીર રાખી હતી. અમદાવાદ, મુંબઈ અને ખીજ મોટા શહેરોના દાતાઓએ અંગ્રેજ સરકારનું નામ આપ્યું નથી. પણ હરખચંદ અગર હરખચંદ ને દમણખંદર અગર દમણનો હતો તેણે નં. ૪૫, વિ. સં. ૧૮૬૦ ના લેખમાં એમ કહેલું છે કે ' ફિરંગીજાતિપુરતકાલબાદસાહિ ' એટલે કે પોતું. ગાલના રાજાએ તેને માન આપ્યું હતું. આની સાથે સરખાવતાં અમદાવાદના નગરશેઠની કૃતધનતા જણાઈ આવે છે.

ખીજ ઉપયોગી બાબત એ છે કે આ લેખોમાં જૈનસંપ્રદાયો જેવા કે ખરતર, તપા, આંચલ અને સાગર આદિ ગરુછો વિષેની ઘણીજ માહિતી આપી છે.

પહેલા બે ગચ્છોનાં ગુરુઓનાં નામો ડાક્ટર ક્લૅટ (Klatt) ઈન્ડિયન એન્ડ્રીકવેરી (Indian Antiquary), પુ. ૧૧, પૃ. ૨૪૫ માં પ્રકટ કર્યાં છે. તથા વાડિપુરપાર્શ્વનાથના દેવાલયની પ્રશસ્તિમાંથી પણ ખરતર પટ્ટાવલી પુ. ૧, પૃ. ૩૧૯ માં આપી છે. મારા જાણવા પ્રમાણે બીજી બે પટ્ટાવલીઓ હજી સુધી બહાર આવી ન હોતી:—

૧. ખરતર ગચ્છની પટ્ટાવલી.

આ યાદી નં. ૧૭ માં આપી છે:—

૧. ઉદ્દ(દ)યોતનસૂરિ.	૧૦. જિનેશ્વરસૂરિ, બીજા.
૨. વર્ધમાનસૂરિ, ' વસતિમાર્ગ- પ્રકાશક. '	૧૧. જિનપ્રભોધસૂરિ.
૩. જિનેશ્વરસૂરી, પહેલા.	૧૨. જિનચંદ્રસૂરિ, ત્રીજા.
૪. જિનચંદ્રસૂરિ, પહેલા.	૧૩. જિનકુશલસૂરિ.
૫. અભયદેવસૂરિ, નવાંગી વૃત્તિના કર્તા તથા સ્તંભનપાર્શ્વનાથને પ્રકટ કરનાર.	૧૪. જિનપદ્મસૂરિ.
૬. જિનવલ્લભસૂરી.	૧૫. જિનલખિંધસૂરિ.
૭. જિનદત્તસૂરિ, જેમને એક દેવ- તાએ ' યુગ પ્રધાન ' ^૩ નો ઇ- લકાળ આપ્યો.	૧૬. જિનચંદ્રસૂરિ ચોથા.
૮. જિનચંદ્રસૂરિ, બીજા.	૧૭. જિનોદયસૂરિ.
૯. જિનપતિ સૂરિ. ^૪	૧૮. જિનરાજસૂરિ.
	૧૯. જિનભદ્રસૂરિ. ^૫
	૨૦. જિનચંદ્રસૂરિ, પાંચમા.
	૨૧. જિનસમુદ્રસૂરિ.
	૨૨. જિનહંસસૂરિ.
	૨૩. જિનમાણિક્યસૂરિ.

૨૪. જિનચંદ્રસૂરિ, છટ્ટા,^૬ જેમણે દીલ્હીના પાતિસાહિ અકબરને બોધ આપ્યો અને તેથી તેમને યુગ પ્રધાનનો ઇલકાળ મળ્યો; તથા બધા દેશોમાં ૮ દિવસ હિંસા નહિ કરવાનું ફરમાન મળ્યું; તેમણે જહાંગીરને પ્રસન્ન કર્યો અને દેશપાર કરેલા સાધુઓને બચાવ્યા.

૩. નં. ૧૮ માં પણ પહેલા ૭ સૂરિઓનાં નામ આપેલાં છે.

૪. મારજીનીપ્રશસ્તિમાં પણ આજ નામ આપેલું છે અને તે ડાક્ટર ક્લૅટ (Klatt) ના જિનપતિ (ઈન્ડી. એન્ડ્રી. પુ. ૧૧, પૃ. ૨૪૫) કરતાં વધારે સાદું છે.

૫ નં. ૧૮ માં પણ છે.

૬. નં. ૧૮-૨૦, ૨૩ ૩૪ માં છે.

૨૫. જિનસિંહસૂરિ જેમણે ૧૨૫૦૦૦૦૦ (સપાદકોટી) ના ખર્ચે મંત્રી કરમચંદ્ર પાસે નંદિનો ઉત્સવ કરાવ્યો.^૭ જેઓ કદિન કાશ્મીર અને અન્ય દેશોમાં ફર્યા, જેમણે અકબર સાહિતે પ્રસન્ન કર્યો, જળચરોનો વધ એક વર્ષ સુધી બંધ કરાવ્યો, શ્રીપુર^૮, ગોલકુંડા (ગોલકોંડા) ગજજણા, (ધજની) વિગેરે દેશોમાં પ્રાણિહિંસા બંધ કરાવી, તથા જેમણે જહાંગીર-નૂરદી-મહમ્મદ પાસેથી 'યુગપ્રધાન' નો મહકાવ મેળવ્યો.

૨૬. જિનરાજ^૯ જેમનાં મા બાપ સાહ ધર્મસી, અને ધારલદે હતા, જેઓ ખોહિત્ય જાતના હતા, જેમણે અધિકા પાસેથી વરદાન મેળવ્યું અને ધંધાણીપુરની એક જુની પ્રતિમા ઉપરની પ્રશસ્તિ વાંચી. નં ૨૬ માં તેમને માટે બીજી મિતિ સં. ૧૬૮૨ ની છે.

અર્વાચીન લેખોમાં:—

જિનચંદ્રસૂરિ, સંવત ૧૭૯૪^{૧૦} (નં. ૩૯); જિનહર્ષસૂરિ^{૧૧} સંવત ૧૮૮૭ (નં. ૬૦), સંવત ૧૮૮૮, સંવત ૧૮૯૧ (નં. ૬૮), સં. ૧૮૯૨ (નં. ૬૯); જિનમહેન્દ્રસૂરિ, જિનહર્ષસૂરિના અનુગ, સંવત ૧૮૯૩ (નં. ૮૦), જે પિપ્પલીય શાખાના છે એમ કહેલું છે (નં. ૮૨-૫૧૨) સંવત ૧૯૦૩ (નં. ૮૮).

જિનસૌભાગ્યસૂરિ, જિનહર્ષના અનુગ, સંવત ૧૯૧૦ (નં. ૧૬).

જિનમુક્તિસૂરિ, સંવત ૧૯૨૨ (નં. ૧૦૬). અર્વાચીન લેખો જણાવે છે કે ખરતરગચ્છના ઘણા ગુરુઓ હતા અને આ બાબત સર્વને સુવિદિત છે. ૧૮૭૪ માં જેસલમીરમાં જિનમુક્તસૂરિને હું મળ્યો, અને બિકાનેરમાં હેમસૂરિને પણ મળ્યો. આજ સંપ્રદાયના ત્રાજા યુગ પ્રધાનના શિષ્યો ૧૮૭૬ માં મને સુરતમાં મળવા આવ્યા હતા, તે વખતે તેમના ગુરુ સુરત થી ને જતા હતા.

૭. નં. ૧૮-૨૦, ૨૩-૨૪ માં ' અકબર સાહિ આગળ ' એમ છે.

૮. નં. ૧૮ પ્રમાણે શ્રીકારતીપુર, નં. ૧૯ પ્રમાણે શ્રીકાર-શ્રીપુર, નં. ૨૩ પ્રમાણે શ્રીપુર

૯ નં. ૧૪-૨૦, ૨૩-૨૪, ૨૬ માં એજ પ્રમાણે છે.

૧૦ સં. ૧૮૩૩ માં (કલ્કટમાં) જિનચંદ્ર (નં. ૬૬) છે.

૧૧ કલ્કટની યાદિ, ઈન્ડીઝ ઓન્ડી. પુ. ૧૧, પૃ. ૨૪૫ માં આ છેલ્લો છે.

૧૨ નં. ૮૨-૮૫ માં જિનદેવના અનુગ જિનચંદ્રસૂરિ જીવતા હતા એવી દીપ્ત છે. પિપ્પલીયા ખરતરગચ્છ વિષે જુઓ કલ્કટ, નં. ૫૬.

૨ તપાગચ્છની પટ્ટાવળી.

નં. ૧૨ માં પહેલાં વર્ધમાન (પદ ૨) નું નામ આવે છે; પછી સુધર્મ (પદ ૩), સુસ્થિત અને સુપ્રતિબુદ્ધ, કોટિક ગણુના સ્થાપનાર (પદ ૪) વજ્ઞ, વજ્ઞી શાખાનો સ્થાપનાર (પદ ૫) વજ્ઞસેન અને તેના શિષ્યો નાગેન્દ્ર, ચન્દ્ર, નિર્વૃત્તિ અને વિદ્યાધર; એમાંના ત્રીજાએ ચાંદ્રકુલ (પદ ૬-૭) સ્થાપ્યું. જગચ્ચંદ્ર જેણે સંવત ૧૨૮૫ માં ‘ તપાચિદ્ધ’ (પદ ૯) મેળવ્યું. ત્યારબાદ નિચે પ્રમાણે:--

(૧) * આનંદવિમલ (કલેટ નં. ૫૬) જેણે સંવત ૧૫૮૨ (પદ ૧૦-૧૧) માં યતિઓની વર્તણૂક સુધારી,

(૨) વિજયદાન (કલેટ નં. ૫૭) (પદ. ૧૨-૧૩).

(૩) હીરવિજય (કલેટ નં. ૫૮) (પદ ૧૪-૨૪), જેમને સાહિ અકબરે મેવાતમાં બોલાવ્યા હતા, જેમણે સં. ૧૬૩૯ માં ૭ માસ સુધી પ્રાણિવધ અટકાવવાને, મરેલા માણસની મિલકત જપ્ત નહિ કરવાને, જીવિઆ વેરો અને શુદ્ધ છોડી દેવાને, કેદીઓને છૂટા કરવાને, વાધિલાં પશુ પક્ષીઓને છૂટાં મૂકવાને, શત્રુજય જૈનોના હસ્તગત કરવાને અને જૈન પુસ્તકાલય સ્થાપવાને (પૌસ્તુકં માંડગારમ્), આદશાહ પાસેથી ફરમાન કઢાવ્યાં; જેમણે ૧૩ લુમ્પકાના ગુરૂ મેઘજીને જૈન બનાવ્યો, જેમણે તપાગચ્છમાં ઘણા લોકોને આજ્ઞા, ગુજરાત અને બીજા દેશોમાં ઘણાં દેવાલયો બંધાવરાવ્યાં તથા ગુજરાત માળવા વિગેરેના ઘણા લોકોને શત્રુજયની યાત્રા કરવાને કહ્યું. નં. ૧૧૮ (આ સંગ્રહમાં નં. ૩૩) માં આવી એક યાત્રાનું વર્ણન આપે છે જે વિમલહર્ષ તથા બીજા ૨૦૦ સાધુઓએ કરી હતી. વળી એજ લેખમાં કહ્યું છે કે હીરવિજય + સાફ (Sapha) જાતના

* જગચ્ચંદ્રસૂરિ પછી તરતજ આનંદવિમલસૂરિ થયા એમ નથી, પરંતુ તેમની શિષ્યપરંપરામાં કેટલાક આચાર્યો થયા પછી સોળમા સૈકાની અંતમાં આ આચાર્ય થયા હતા. બાકી જગચ્ચંદ્રસૂરિ તેા તેરમા સૈકાની અંતે થયેલા છે, કે જે ઉપર લખવામાં આવ્યું છે—સં. ૧૫૮૬.

૧૩. લુમ્પકો વિષે જુઓ લાન્ડારકરનો ‘ રીપોર્ટ ઓન સં. મૅન્યુસ્ક્રીપ્ટ્સ ’ ૧૮૮૩-૮૪, પૃ. ૧૫૩.

+ મૂળ લેખમાં સુવિહિતસાધુક્ષીરસાગરપ્રોજ્ઞાસિતશીતપાદાનાં (ક્રિયાપાત્ર એવા સાધુ રૂપ સમુદ્ધને ઉદ્ધસિત કરવામાં ચંદ્ર નેવા) એવું હીરવિજયસૂરિનું વિશેષણ છે. એ

હતા. નં. ૧૩ પ્રમાણે, તેઓ સં. ૧૬૫૨ માં ભાદરવા સુદ ૧૦ મના દિવસે ઉત્તર-દુર્ગમાં અન્નતો ત્યાગ કરી મરી ગયા, અને તેમની પાદુકાઓ તેજ વર્ષમાં માર્ગ વદિ ૯ ને દિવસે, સોમવારે, સ્તંભતીર્થ (ખંભાત) ના ઉદયકર્ણે ખનાવરાવી અને વિજયસેને તેમની પ્રતિષ્ઠા કરી.

(૪) વિજયસેન (કલ્લેટ, નં. ૫૯) (પદ્ય ૨૫-૩૪). જેમને અકબરે લાલપુર (લાહોર) માં બોલાવ્યા હતા, અને જેમણે તેની પ.સેથી ધણું માન તથા એક ફરમાન મેળવ્યું, જેમાં ગૌવધ, બળદો તથા ભેંસેની હિંસા, મરેલા મનુષ્યોની મિલકત જપ્ત કરવાનું તથા લઢાઇના કેદીઓ પકડવાનું બંધ કરવામાં આવ્યું હતું. જેમણે ચોલી બેગમ (ચોલી વેગમ) ના પુત્ર, રાજા, ના આવકારથી ગુજરાતમાં આવવાની મહેરબાની કરી. છેલ્લી મિતિ સંવત ૧૬૫૦.

(૫) વિજયદેવ (કલ્લેટ નં. ૬૦) નું નામ નં. ૨૫, સં. ૧૬૭૬, નં. ૩૧, સં. ૧૬૯૬, નં. ૩૨, ૩૩, સં. ૧૭૧૦ માં આવે છે. આ લેખો ઉપરથી જણાય છે કે તેમણે પાતિસાહિ જલાંગીર પાસેથી ‘મહાતપા’ નો ઈલકાબ મેળવ્યો. તેમનો વારસ વિજયસિંહસૂરિ જે, કલ્લેટના કહેવા પ્રમાણે, તેમના પહેલાં પંચત્વને પામ્યો (સં. ૧૭૦૯) તેનું નામ નં. ૩૨, સંવત ૧૭૧૦ માં આવે છે. તેમાં એમ કહેલું છે કે સહસ્રકૂટ તીર્થ તેમના ઉપદેશથી અર્પણ કરવામાં આવ્યું હતું.

(૬) વિજયપ્રભ (કલ્લેટ નં. ૬૧) નું નામ નં. ૩૩, સં. ૧૭૧૦, માં આવે છે. તેમને ‘આચાર્ય’ અને ‘સૂરિ’ના ઈલકાબો મળેલા છે, અને તેથી એમ લાગે છે કે તેઓ હજી સુધી મુખ્ય ગુરુ નહિ હોય. વિજયદેવને અહીં ભટ્ટારક કહેલા છે; પણ આ કલ્લેટની પટ્ટાવળીની વિરૂદ્ધ છે, કારણ કે તેમાં વિજય-દેવનું મૃત્યુ સં. ૧૭૦૯ માં થયું એમ કહેલું છે. §

વાક્યમાં સાધુ શબ્દના ‘સુ’ ને બુદ્ધરે ‘ફ’ વાંચી હીરવિજયસૂરિને સાફ [Sapha] જાના બતાવવાની મહેત્રી અને હંસવા જેવી ભૂત કરેલી છે.—સંઆહક.

§ આ આખો પેરો ભૂત ભરેલો છે. હકીકત એમ છે, કે, વિજયદેવસૂરિએ પોતાની પાંચે બેસવા માટે પ્રથમ વિજયસિંહને સૂરિપદ આપ્યું હતું, પરંતુ તેઓ શોડાજ સમય પછી સ્વર્ગસ્થ થઈ ગયેલા હોવાથી પછી વિજયપ્રભને સૂરિપદ આપવમાં આવ્યું. કલ્લેટે વિજયદેવસૂરિનો સ્વર્ગવાસ જે સંવત ૧૭૦૯ માં લખ્યો છે તે પણ ખોટો છે કારણ કે તેમનો કાલ સં. ૧૭૧૩ માં થયો હતો.—સંઆહક.

અર્વાચીન લેખોમાં આ પ્રમાણે છે:—

વિજયક્ષમાસૂરિ, નં. ૩૮

વિજયદયાસૂરિ, નં. ૩૭, ભટ્ટારક, સં. ૧૭૮૮. (સુમતિસાગર, ન.

૩૭ તથા ભટ્ટારક, નં. ૩૮, સં. ૧૭૯૧)

વિજયગિતેન્દ્રસૂરિ, નં. ૪૪, સં. ૧૮૪૩, નં. ૪૬-૪૯ સંવત ૧૮૬૦.

વિજયધનેશ્વરસૂરિ, નં. ૭૮ સં. ૧૮૯૩.

વિજયદેવેન્દ્રસૂરિ^{૧૪}, નં. ૮૬, સં. ૧૮૯૭, નં. ૮૯, સં. ૧૯૦૫,

નં. ૪૨, સં. ૧૯૦૮, નં. ૯૭, સં. ૧૯૧૧, નં. ૧૦૪. સંવત

૧૯૧૬, નં. ૧૦૭, સં. ૧૯૨૪.

વિદ્યાનંદસૂરિ, જે ધનેશ્વરના અનુગહતા, નં. ૧૦૩, સં. ૧૯૧૬. નં.

૭૬, સં. ૧૮૯૩ અને નં. ૯૩ સં. ૧૯૪૦ માં વિજયસિંહસૂરિના વંશના

સંવિત્તયમાર્ગીય તપાગચ્છતું નામ આપ્યું છે.

૩-આંચળ અગર વિધિપક્ષ ગચ્છની પટ્ટાવળી.

પહેલા સત્તર ગુરૂઓનાં નામો સં. ૧૬૭૫ ના નં. ૨૧ અને સં. ૧૬૮૩ ના નં. ૨૭ માં આપ્યાં છે, તથા બાકીનાં નામો સંવત ૧૯૨૧ ના નં. ૧૦૫ (આ સંગ્રહમાં નં. ૩૨) માં છે.

(૧) આચાર્યશક્તિ.

(૧૬) ધર્મભૂતિ.

(૨) જયસિંહ.

(૧૭) કલ્યાણસાગર અગર કલ્યાણ-

(૩) ધર્મધોષ.

સમુદ્ર, સંવત ૧૬૭૫ અને ૧૬૮૩.

(૪) મહેન્દ્રસિંહ.

(૧૮) અમરસાગર.

(૫) સિંહપ્રભ.

(૧૯) વિદ્યાસાગરસૂરિ (વિદ્યાબિંધ)

(૬) દેવેન્દ્ર અગર દેવેન્દ્રસિંહ.

(૨૦) ઉદ્યાણુવ અગર ઉદ્યસાગર

(૭) ધર્મપ્રભ.

(૨૧) કીર્તિસિંહુ અગર કીર્તિસાગર,

(૮) સિંહતિલક.

(નં. ૫૧, સંવત ૧૮૬૧.)

(૯) મહેન્દ્ર.

(૨૨) પુણ્યોદધિ અગર પુણ્યસાગર,

(૧૦) મેરુતુંગ.

(નં. ૫૧, સં. ૧૮૬૧)

(૧૧) જયકીર્તિ.

(૨૩) મુકિતસાગર, સંવત ૧૯૦૫.^{૧૫}

(૧૨) જયકેશરિ.

(૨૪) રત્નોદધિ, સં ૧૯૨૧.

૧૪. તેની જોડણી વળી આમ પણ થાય છે: વિજયદેવીન્દ્ર, અને વિજયદેવીદ્ર.

૧૫. નં. ૯૦. તેના પહેલાં રાજેન્દ્રસાગર છે, સંવ ૧૮૮૬, નં. ૫૬ ત

- (૧૩) સિદ્ધાંતસમુદ્ર અગર સિદ્ધાંતસાગર. (૨૫) વિવેકસાગર, સંવત્
(૧૪) ભાવસાગર. ૧૯૪૦, (નં. ૧૧૧.)
(૧૫) ગુણનિધાન અગર ગુણસમુદ્ર.

૪ સાગરગચ્છની પટ્ટાવળી.

આયાદી, ઘણી ખરી, નં. ૯૧ માં આવી છે અને તેમાં અર્વાચીન મિતિ સં. ૧૯૦૫ છે.

- (૧) રાજસાગર. (૨) વૃદ્ધિસાગર.
(૩) લક્ષ્મીસાગર. (૪) કલ્યાણસાગર.
(૫) પુણ્યસાગર. (૬) ઉદયસાગર.
(૭) આણન્દસાગર.
(૮) શાંતિસાગર, સંવત્ ૧૮૮૬, નં. ૫૫, નં. ૫૯; સંવત્ ૧૮૮૯, નં. ૬૨, નં. ૬૫; સંવત્ ૧૮૯૬, નં. ૭૦, નં. ૭૧, નં. ૭૨, નં. ૭૯.

બીજા એ ગચ્છોના ગુરૂઓનાં નામ.

- (૧) રાજસોમસૂરિ, લઘુપોસાલ ગચ્છ, નં ૪૨, સં. ૧૮૧૫,
(૨) પંડિત અણુન્દકુશળ, પાશચન્દ ગચ્છ, નં. ૯૫, સં. ૧૯૦૮.

કોષ્ટને એમ વિચાર ઉત્પન્ન થાય કે ‘ પાશચન્દ ’ એ પાશચન્દ અગર પાસચન્દને બદલે ભૂલથી વાપર્યું છે, પણ ભુઓ ભાન્ડારકરનો ‘ રીપોર્ટ ’ ઓન સં. મેન્ચુસ્ક્રીપ્ટ્સ’ ૧૮૮૩-૮૪, પૃ. ૧૩૫.

જૈન સાધુઓના વિભાગો પછી, શ્રાવકોના વિભાગો જાણવા જરૂરના છે, અને મુલાગ્યે એવી આબતોની માહિતી આપણા આ લેખોમાં આપી છે. લેખોમાં જે જે ન્યાતોનાં નામો વપરાયેલાં છે તે સૌમાં, ઓસવાલનું નામ ઘણીવાર આવે છે. કારણકે આ ન્યાત જો કે બહુ ઉમદા કુલમાંથી ઉતરી આવેલી નથી, * પરંતુ તે ઘણી પૈસાદાર છે. તેનાં ભુદાં ભુદાં રૂપો વાપર્યાં

* ડૉ. બુલ્હરનું આ કથન ભૂલ ભરેલું છે. કારણ કે ઓસવાલ જાતિ વિશુદ્ધ ક્ષત્રિયો-રાજપૂતોની બનેલી છે. ક્ષત્રિયોમાં માંસભક્ષણ અને મદ્યપાન પ્રચલિત હોવાથી તેમનાથી ભુદા કરવા માટે પૂર્વના જૈનાધ્યાયોએ, જૈનધર્માનુયાયી ક્ષત્રિયોને એ ઓસવાલ જાતિના રૂપમાં મુક્યા છે.-સંગ્રહક.

છે. (૧) ઉદેશ જ્ઞાતિ (નં. ૨૧) વંશ, (નં. ૨૬) ; (૧) બિદેશ અગર ઉદેશ (નં. ૩૩ અને ૬૦) ; (૩) ઓઈશ વંશ (નં. ૩૯) ; (૪) ઓશ અગર ઓસ; ધણીવાર આ શબ્દો સાથે ' વાલ ' આવે છે; અને (૫) ઉશ (નં. ૧-૩) અગર ઉસ (નં. ૧૦૨).

મૂળ સં. શબ્દ ' ઉપકેશ ' ઉપરથી આ બીજા શબ્દો થયા છે એમાં કાંઇ સંશય નથી. ^{૧૬}કેવી રીતે બિદેશ, ઉદેશ, ઉશ અને ઉસ એ શબ્દો થયા છે એ સર્વને વિદિત થશે. ઓઈશ, ઓશ અને ઓસ, વિષે કહેવું જોઈએ કે જૈન અને મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત ભાષાના નિયમો પ્રમાણે ' ઉપ ' ને બદલે ' ઓ ' વાપરી શકાય (જુઓ હેમચંદ્ર, પ્રાકૃત વ્યાકરણ, ૧, ૧૭૩).

આ પ્રખ્યાત જ્ઞાતિના ખરા નામ ઉપરાંત, પાલિતાણુના લેખોમાં તેના મૂળ વિષેની દંતકથા આપી છે. નં. ૧ માં—

(પદ્ય ૮) વળી—ગોપટેકરી ઉપર, શ્રી આમરાજ નામનો મ્હોટો (રાજ) થયો જેને શ્રી અપભ્રંશીએ બોધ આપ્યો. તેની સ્ત્રી કોઈ વેપારીની કન્યા હતી (પદ્ય ૯) તેના ગર્ભમાંથી પવિત્ર રાજકોષાગાર વંશના તથા પવિત્ર ઓશજ્ઞાતિના નીચે પ્રમાણે મનુષ્યો જન્મ્યા.

આનો અર્થ એવો જણાય છે કે ઓશજ્ઞાતિ તથા રાજકોષાગારવંશ જે ઓશજ્ઞાતિનોજ વિભાગ છે તેનું મૂળ, આમ રાજ અને તેની વૈશ્ય સ્ત્રી-માંથી ઉત્પન્ન થયું છે. પટ્ટાવલી અને પ્રબંધોના કહેવા પ્રમાણે, આમ જેની હયાતી ઐતિહાસિક લેખોથી પૂરતાર કરવામાં આવી નથી, તે વિ. સં. ૮૦૦-૧૭ માં થયો હતો. વિશેષમાં, કર્મરાજનો વંશ જે પદ્ય ૧૦-૨૦ સુધીમાં આપ્યો છે તે પૂરો નહિ હોય, તેમાં માત્ર સાત પુરુષોનાં નામો છે અને આમ રાજની મિતિથી આ લેખની મિતિ સંવત્ ૧૫૮૭ સુધીના ૭૩ સૈકામાં આટલાજ પુરુષો થયા હોય એ અસંભવિત છે. ‡

૧૬. જુઓ, ઇન્ડી. એન્ડી., પૃ. ૧૯, પા. ૨૩૩,

૧૭. જુઓ, એસ. પી. પંડિતનું, ' ગૌડવહો ' કાવ્ય, પૃ. ૧૩૭.

‡ ઓસવંશ ચા ઓસવાલ જ્ઞાતિનું મૂળ આમરાજ નથી પણ તેની એક સ્ત્રી જે વ્યવહારીપુત્રી હતી તેની સંતતિ ક્ષત્રિય જ્ઞાતિમાં ન ભળતાં ઓસવાલ જ્ઞાતિમાં ભળી. અને તેનું કુળ રાજકોષાગાર (કોઠારી) ના નામથી પ્રસિદ્ધ થયું કે જેમાં પાછળથી કર્મસાહના પૂર્વજો જન્મ્યા.

લેખોમાં ઓસવાળ જ્ઞાતિના બીજા વિભાગો પણ આપ્યા છે:—

૧.—વૃદ્ધશાખા, જેના નીચે પ્રમાણે ગોત્રો આપેલા છે—(૧) ઊહડ, નં. ૩૩; (૨) છાજેડા, નં. ૧૦૬; (૩) નાડલ, નં. ૩૮, ૩૯; (૪) નાહટા, નં. ૮૦; (૫) મુંમિયા, નં. ૯૬; (૬) રાજકોથ-ગાર, નં. ૧, ૨, ૩; (૭) દુગડ, નં. ૬૮; (૮) લાલણ, નં. ૨૧; (૯) લુણીયા, નં. ૬૦; (૧૦) લોદા; નં. ૧૬.

૨.—લઘુશાખા જેમાં (૧) ન.ગડા ગોત્ર (નં. ૯૦) અને (૨) સોત ગોત્ર (નં. ૧૧) છે.

૩.—+ અદૈશાખા, જેમાં કુંકુમલોલગોત્ર, (નં. ૯૧, ૯૮, અને ૯૯) છે. આ શાખા અને ગોત્રના મનુષ્યો જે અમદાવાદના નગરશેઠના વંશનાં છે તેઓ મેવાડના સીસોદીઆ રાજપુતોનાં સગાં હોવાનો દાવો કરે છે.—જુઓ નં. ૯૧ વિસાઓસવાળ વિષે નં. ૯૫ માં આવે છે.

સાર પછી બીજી જ્ઞાતિ શ્રીમાલીની છે. આ નામ શ્રીમાળ અગર સિદ્ધમાળ, હાલનું ભીન્માળ, જે મેવાડની દક્ષિણે છે, તેના નામ ઉપરથી પડ્યું છે. તેમાં—

૧—વૃદ્ધશાખા, નં. ૩૭, ૧૧૨, જેના પેટા વિભાગો આપ્યા નથી;

૨—લઘુશાખા, નં. ૨૯, ૩૪, ૭૬, જેમાં નં. ૪૪ માં કહ્યા પ્ર-માણે કાશ્યપગોત્રના લોકો આવે છે કે જેઓ પરમાર રાજપુતોની સાથે સંબંધ હોવાનો દાવો કરે છે.

વીસાશ્રીમાળીનું નામ, નં. ૯૫ માં આવે છે.

વળી, ત્રીજી ઉપયોગી જ્ઞાતિ પ્રાગ્વાટ, અગર પ્રાગ્વંશ, (નં. ૪, ૬, ૮) અગર હાલમાં પોરવાડ યા પોરવાળ, ની છે. નં. ૧૫, ૧૭, ૨૫ અને ૪૧ માં તેની લઘુશાખા વિષે આવે છે. તેથી તેના પણ બે વિભાગ હોય તેમ જણાય છે. વીસાપોરવાડ અગર પોરવાળ વિષે નં. ૫૦ અને ૯૭ માં આવે છે, તથા દસા પોરવાડ વિષે ૧૦૭ માં આવે છે. બીજી કેટલીક જ્ઞાતિઓ છે

+ લેખોમાં ‘ અદૈશાખા ’ નથી પરંતુ ‘ આદીશાખા ’ છે. ડૉ. બુલ્હર લલ્લથી ‘ આદિ ’ ના બદલે અદૈ (Addai) વાંચે છે અને તેને પણ કોઈ ત્રીજી શાખા સમજે છે. ‘ આદીશાખા ’ એ ‘ વૃદ્ધશાખા ’ નોજ પર્યાયવાચી શબ્દ છે.—સંગ્રહક.

જે એક એક લેખમાં છે. ગુજર જ્ઞાતિ; (નં. ૧૦૩) + મુહતાગોત્ર, (નં. ૧૦૫) સંધવાળ ગોત્ર, અને કોચરસંતાન (નં. ૧૪).

* દાતાઓની માતૃભૂમિ નીચે પ્રમાણે:—

- (૧) અજમેર, એટલે, રાજપુતાનામાં આવેલું અજમીર.
- (૨) અણહિલ્લપુર, તેને પટણ પણ કહે છે.
- (૩) અન્તરપુર, વાગ્યર દેસ અગર હુંગરપુરમાં.
- (૪) અમદાવાદ, તેનું સંસ્કૃત નામ ‘ રાજનગર ’ સાત વખત વપરાયું છે.
- (૫) ઉગ્રસેનપુર.
- (૬) કપડવણજ, ખેડા જિલ્લામાં.
- (૭) કાશી અગર બનારસ.
- (૮) કોહારા, કચ્છમાં.
- (૯) ખમ્મનપર, કદાચ ખંભાત.
- (૧૦) ગન્ધાર, ભરૂચ જિલ્લામાં.
- (૧૧) ચિત્રકૂટ અગર ચિતોડ, મેવાડમાં.
- (૧૨) ચુલા (Cheula), કદાચ ચૌલ (Chaul) મુંબઈ નજીક.
- (૧૩) જેસલમેર, મારવાડનું જેસલમીર.
- (૧૪) દમણ બન્દિર, દમણ ગુજરાતમાં.
- (૧૫) દીવ બન્દિર, દિવ (Div) કાઠીઆવાડમાં.
- (૧૬) દેવગિરિ અગર દૌલતાબાદ, દખ્ખણમાં.
- (૧૭) ધણપુર.
- (૧૮) નભીનપુર, કચ્છમાં.
- (૧૯) નલિનપુર, કચ્છમાં.
- (૨૦) નવાનગર, કાઠીઆવાડ.
- (૨૧) પાલણપુર, ઉત્તર ગુજરાતમાં.
- (૨૨) ખાલુચર.

+ મુહતા, સંધવાળ અને કોચર, જુદી જાતો નથી પરંતુ એસન્નતિનાજ ગોત્રો છે.—સંખ્યાહક.

* ‘ દાતાઓ ’ થી મતલબ મંદિરો બનાવનારા અને મૂર્તિઓ કરાવનારા શ્રાવકો સમજવાનું છે.—સંખ્યાહક.

- (૨૩) ભાવનગર, કાઠીઆવાડ.
- (૨૪) મકસુદાવાદ—બાલુચર અગર મક્સુદાવાદ.
- (૨૫) મુમ્બઇ (Bombay).
- (૨૬) મેસાણા, ગુજરાતમાં.
- (૨૭) રાધનપુર, ઉત્તર ગુજરાત.
- (૨૮) વીકાનેર, અગર બીકાનેર, ઉત્તર રાજપુતાનામાં.
- (૨૯) વીસલનગર, ઉત્તર ગુજરાત.
- (૩૦) સિરોહિ, દક્ષિણ રાજપુતાના.
- (૩૧) સુરત બંદર, ગુજરાતમાં.

અમદાવાદ અગર રાજનગરનું નામ ધણીવાર આવે છે.

અંગ્રેજ તારીખોને હિંદુ તિથિઓ સાથે સરખાવતા માટે શત્રુંજયના આ લેખો એક સંપૂર્ણ ખાન સમાન છે, કારણ કે એ દરેક લેખમાં દિવસો ની સાથે વાર પણ આપેલા છે.”

અ. પ્રમાણે શત્રુંજયના સમગ્ર લેખોનું સંક્ષેપમાં વિવેચન કરી, ડૉ. બુલ્હરે તેની નીચે ૩૩ લેખો તો મૂળ સંસ્કૃત-માંજ આપ્યા છે પછી બાકીનાનો ઇંગ્રેજીમાં માત્ર સારજ આપી દીધો છે. એજ ૩૩ મૂળ લેખો મહે. આ સંગ્રહમાં સર્વથી પ્રથમ આપ્યા છે. ડૉ. બુલ્હરે એ લેખોના વિષયમાં બહુજ સંક્ષિપ્ત નોંધ લખી છે તેમજ ભૂલો પણ અનેક કરી છે; તેથી મ્હારે તેમના વિષયમાં કાંઈક વિશેષ અને લેખવાર પ્રથક્ પ્રથક્, ક્રમપૂર્વક, લખવાની આવશ્યકતા હોવાથી આ પંક્તિઓની નીચે તેજ પ્રારંભ છું.

(૧)

નંબર ૧ નો શિલાલેખ, શત્રુંજય પર્વત ઉપરના સૌથી મોટા અને મુખ્ય મંદીરના પૂર્વ બાજુના દ્વારના એક સ્થંભ ઉપર, મોટા શિલાપટ્ટમાં કોતરેલો છે. આની કુલ ૫૪ પંક્તિઓ છે. અને દરેક પંક્તિમાં ૪૦ થી ૫૦ અક્ષરો જોદેલા છે. આ લેખમાં, વિક્રમ સંવત્ ૧૫૮૭ માં, ચિત્રકૂટ (ચિતોડ) વાસી ઓસવાલજ્ઞાતિકુલમણિ કર્માસાહે, શત્રુંજયનો પુનરુદ્ધાર કરી, ફરીથી નવી પ્રતિષ્ઠા કરી તેનું

વર્ણન છે. એ ઉદ્ધારનું સવિસ્તર વૃત્તાન્ત, પંડિત શ્રીવિવેકધીર ગણિના રચેલા શત્રુંજયતીર્થોદ્ધારપ્રવચ્ચ માં મહેં આપ્યું છે તેથી અત્રે પુનરુક્ત કરવાની આવશ્યકતા નથી. માત્ર એ લેખોક્ત હકીકતનું સૂચન કરવું આવશ્યક છે.

પ્રારંભમાં જે ગદ્ય-પંક્તિઓ આપેલી છે તેમાં જણાવ્યું છે કે, સંવત્ ૧૫૮૭ માં, જે વખતે કર્માસાહે એ પ્રતિષ્ઠા કરાવી તે સમયે ગુજરાતનો સુલ્તાન બહાદુરશાહ રાજ્ય કરતો હતો. એ સુલ્તાન, બાદશાહ મહિમૂદ (મહમ્મદ બેગડા) ની ગાદિએ આવનાર બાદશાહ મદાદર (મુજ્જર) ની ગાદિએ બેઠો હતો. બહાદુરશાહ તરફથી સૌરાષ્ટ્ર (સોરઠ-કાઠિયાવાડ) નો રાજ્યકારોબાર સુબેદાર મઝાદખાન (અગર મુન્તાહિદખાન) ચલાવતો હતો.

પદ્ય ૧ થી ૭ સુધીમાં મેદપાટ (મેવાડ) ની રાજધાની ચિત્ર-કૂટ (ચિત્તોડ), તથા ત્યાંના (૧) કુંભરાજ, (૨) રાજમંડલ, (૩) સંઘ્રામસિંહ અને (૪) રત્નસિંહ; એ ૪ રાજાઓનો ઉલ્લેખ કરેલો છે. પ્રતિષ્ઠાના સમયે છેલ્લો રાજા-રત્નસિંહ ત્યાં રાજ્ય કરતો હતો. ૮ થી ૨૨ સુધીના શ્લોકોમાં કર્માશાહના વંશનું અને કુટુંબનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન છે. ગોપગિરિ (હાલનું ગ્વાલીયર) માં, પહેલાં આમરાજ કરીને એક રાજા થઈ ગયો છે જેને બાપભટ્ટ સૂરિ નમના જૈનાચાર્યે પ્રતિબોધ આપી જૈન ધર્માનુયાયી બનાવ્યો હતો. તેને એક સ્ત્રી વ્યવહારી પુત્રી (વણિક્ કન્યા) હતી. તેની કુક્ષિમાં જે પુત્રો ઉત્પન્ન થયા તેઓ રાજકો-ષાગાર (રાજ-કોઠારી = ભંડારી) કહેવાયા અને તેમનું કુળ ઓસવંશ (ઓસવાલ) જ્ઞાતિમાં ભળ્યું. તે કુળમાં પાછળથી સારણુદેવ નામનો એક પ્રસિદ્ધ પુરૂષ થયો કે જેની ૯ મી પેઢીએ, એ પ્રસ્તુત ઉદ્ધારનો કર્તા કર્મા સાહ થયો. એ ૯ પેઢીઓનાં નામ આ પ્રમાણે છે:—સારણુ-દેવ, તેનો પુત્ર (૧) રામ દેવ, તેનો પુત્ર (૨) લક્ષ્મસિંહ, તેનો પુત્ર (૩) ભુવનપાલ, તેનો પુત્ર (૪) ભોજરાજ, તેનો પુત્ર (૫) ઠક્કરસિંહ, તેનો પુત્ર (૬) ખેતા, તેનો પુત્ર (૭) નરસિંહ અને તેનો પુત્ર (૮) તોલા

સાહ થયો. તોલાસાહને લીલુ નામની (કે જેનું બીજું નામ તારાદે હતું) સ્ત્રી હતી. તે સુશીલા અને ભાગ્યશાલીની હતી. તેને ૬ પુત્રો અને એક પુત્રી થઈ. એ દરેક પુત્રને પણ પુત્રાદિ વિસ્તૃત સંતતિ હતી. બધાનાં નામો આ પ્રમાણે છે:—

પુત્ર-૧ રતનાસાહ. ૨ પોમાસાહ. ૩ ગણુસાહ. ૪ દશરથ. ૫ ભોળસાહ.

પુત્રી-૨ જમલદે. } ૧ પદમદે. } ૧ ગઉરાદે. } ૧ દેવલદે. } ૧ ભાવલદે.
સ્ત્રી. } ૨ પાટમદે. } ૨ ગારવદે. } ૨ દ્વરમદે. } ૨ હપમદે.

પૌત્ર. શ્રીરંગ. માણિક. હીરા. દેવા. કાલ્હા. મંડન.

૬ ઠો પુત્ર કર્માસાહ હતો. તેને પણ બે સ્ત્રિઓ હતી. પહેલી કપૂરદે અને બીજી કામલદે. કામલદેને એક પુત્ર અને ૪ પુત્રીઓ હતી. પુત્રનું નામ લીખણ અને પુત્રીઓનાં નામ બાઈ સોલા, બાઈ સોના, બાઈ મના, અને બાઈ પના, હતાં. કર્માસાહની ભગિનીનું નામ સુહવિ હતું.

કર્માસાહનું રાજદરબારમાં મ્હોટું માન હતું. વિવેકધીર ગણિએ તેને કપડાનો મ્હોટો વ્યાપારી બતાવ્યો છે. પરંતુ આ પ્રશસ્તિમાં તેને રાજકારભારમાં ધુરીણ (રાજ્યવ્યાપારમારઘૌરયે) અર્થાત્ પ્રધાન લખ્યો છે. કદાચ, એ વાક્યનો અર્થ ‘ રાજ્યની સાથે વ્યાપાર (વાણિજ્ય) કરવામાં અગ્રેસર (એટલે મ્હોટો રાજ્યવ્યાપારી)’ એમ પણ થઈ શકે.

૨૪ થી ૩૨ પદ્યો માં કહ્યું છે કે, કર્માસાહે સુગુર પાસે શત્રુંજય તીર્થનું મહાત્મ્ય સાંભળી તેનો પુનરુદ્ધાર કરવા ઇચ્છા કરી. પોતાની જન્મભૂમિથી ગુજરાતમાં આવી, બાદશાહ બહાદુર પાસેથી, ઉદ્ધાર કરવાની આજ્ઞા વિષયક ‘ સ્કુરન્માન ’ (કર્માન) મેળવી શત્રુંજય ગયો. સોરઠના સુબેદાર મજાદખાનને ત્યાં રવા (યા રવિરાજ) અને નરસિંહ નામના બે કારભારિઓ હતા તેમણે કર્માસાહનો બહુ આદર સત્કાર કર્યો. તેમની સહાનુભૂતિથી કર્માસાહે અગણિત દ્રવ્ય ખર્ચી સિદ્ધાચલનો શુભ ઉદ્ધાર કરી, સંવત્ ૧૫૮૭ અને શાકે ૧૪૫૩ ના વૈશાખ

માસના કૃષ્ણપક્ષની ૬ ના દિવસે, અનેક સંઘો અને અનેક મુનિ-આચાર્યોના સંમેલનપૂર્વક, કલ્યાણકર પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

પછીના પંચોમાં કર્મસાહુની, આ કાર્ય કરવા માટે, પ્રશંસા કરવામાં આવી છે. અંતમાં, ગદ્યમાં, મન્દિરોત્તુ સમાર કામ કરનારા કેટલાક સૂત્રધારો (સલાટો-કારીગરો) નાં નામો આપ્યાં છે. આમાંના થોડાક તો ખુદ કર્મસાહુના જન્મસ્થાન-ચિત્તોડના રહેનારા છે અને બાકીના ગુજરાતની રાજધાની અમદાવાદના વાસિઓ છે.

આ પ્રશસ્તિના કર્તા, પંડિત સમયરત્નના શિષ્ય કવિવર લાવણ્ય-સમય છે કે જેમણે વિમલપ્રબંધ આદિ અનેક પુસ્તકો લખ્યાં છે. શત્રુંજયતીર્થોદ્ધારપ્રબંધ ના લેખક પંડિત વિવેકધીર ગણિએ, સૂત્રધારને કોતરવા માટે, શિલાપટ્ટ ઉપર આ પ્રશસ્તિ આલેખી છે.

(૨-૩)

બીજા નંબરનો લેખ, શત્રુંજય તીર્થપતિ શ્રીઆદિનાથ ભગવાનની પ્રતિમાની બેઠક ઉપર, ૫ પંક્તિમાં, અને ત્રીજા નંબરનો, આદીશ્વર ભગવાનના મંદિરની સન્મુખ આવેલા મંદિરમાં વિરાજમાન પુંડરીક ગણધરની પ્રતિમા ઉપર, ૩ લીટીમાં કોતરેલો છે. આ બંને લેખોમાં, ફક્ત પ્રતિષ્ઠાની મિતિ અને કર્મસાહુના કૌટુંબિક નામો લખેલાં છે. ૨ જા લેખમાં, કર્મસાહુને એ ઉદ્ધારકાર્યમાં સાહાય્ય કરનાર મંત્રી રવા અને નરસિંહનાં શુભ નામો પણ આલેખેલાં છે.

(૪)

આ લેખ, આદીશ્વર ભગવાનના મંદિરની ભમતીના દક્ષિણ તરફના ન્હાના મંદિરમાં, ૮ પંક્તિમાં કોતરેલો છે. એમાં લખ્યું છે કે-
સંવત્ ૧૬૨૦ ના આષાઠ સુદી ૨ અને રવિવારના દિવસે એ દેવકુલિકા * ની પ્રતિષ્ઠા થઈ છે. ગંધાર બંદર નિવાસી પ્રાગ્વાટ (પોરવાડ) સાતીય દોસી ગોઈઆના પુત્ર તેજપાલ (સ્ત્રી લોડકી) ના પુત્ર દોઠ પંચારણ્યએ

* ન્હાનાં મંદિરો ' દેવકુલિકા ' કહેવાય છે અને મ્હોટાં પ્રાયઃ કરીને ' પ્રાસાદ ' અથવા ' બિહાર ' કહેવાય છે.

પોતાના ભાઈ દોઠ ભીમ, દોઠ નના અને દોઠ દેવરાજ પ્રમુખ સ્વકીય કુટુંબ સાથે મહાવીર તીર્થંકરની એ દેવકુલિકા, તપાગચ્છાચાર્ય શ્રી વિજયદાનસૂરિ અને તેમના પટ્ટધર શ્રીવિજયહીરસૂરિના ઉપદેશથી કરાવી.

(૫)

આ લેખ, આદીશ્વર ભગવાનના મંદિરની ભમતીના ઇશાન ખુણામાં આવેલા ગંધારીયા ચૈામુખ-મંદિરમાં, ૯ પંક્તિમાં ખોદેલો છે. સં. ૧૬૨૦ ના ક્રાંતિક સુદી ૨ ને શનિવારના દિવસે એ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા થઈ. ગંધાર નિવાસી શ્રીમાલજ્ઞાતીય સા. પાસવીર (સ્ત્રી પૂતલ) ના પુત્ર વર્ધમાન (સ્ત્રીઓ બે, વમલાદે અને અમરાદે) ના પુત્ર સા. રામજી એ, સા. લહુજી, સા. હંસરાજ અને સા. મનજી આદિ પોતાના ભાઈઓ વિગેરે કુટુંબ સાથે, શત્રુજય પર્વત ઉપર ચતુર્દ્વારવાળું શાંતિનાથ તીર્થંકરનું મ્હોટું મંદિર, તપાગચ્છાચાર્ય શ્રી વિજયદાનસૂરિ અને શ્રી હીરવિજયસૂરિના શુભ-ઉપદેશથી, બનાવ્યું.

(૬)

આ લેખ, ઇશાનકોણમાં, આદીશ્વરના મંદિરની દિવાલની સામેની દેહરીમાં, ૮ પંક્તિમાં કોતરેલો છે. આની મિતિ સં. ૧૬૨૦ ના વૈશાખ સુદી ૫ ગુરૂવારની છે. ગંધારના રહેવાસી પ્રાગ્વાટ જ્ઞાતીય સંઘવી જાવડના પુત્ર સં. સીપા (સ્ત્રી ગિરસુ) ના પુત્ર જીવતે, સં. કાઉજી અને સં. આહુજી પ્રમુખ પોતાના ભાઈ વિગેરે કુટુંબ સાથે, શ્રીવિજયદાનસૂરિ અને શ્રી હરિવિજયસૂરિના સહુપદેશથી, પાર્શ્વનાથ તીર્થંકરની દેવકુલિકા બનાવી.

(૭)

આ લેખ, ઉપરના લેખવાળી દેવકુલિકાની જમણી બાજુએ આવેલી દેવકુલિકામાં, ૮ પંક્તિમાં કોતરેલો છે. આની મિતિ ઉપર મુજબજ છે. અમદાવાદ નિવાસી ÷ ડીસાવાલ જ્ઞાતિના, * મહં. વણુમગિ (હાલતું

÷ વર્તમાનમાં માત્ર ઓશવાલ, પોરવાડ, અને શ્રીમાલ જ્ઞાતોજ જૈનધર્મ પાલનારી દેખાય છે, પરંતુ પૂર્વમાં પ્રાયઃ ડીસાવાલ, નાણાવાલ, મોઢ, નાગર, ગુજર, ખડાવતા, વાયડા આદિ બધી વૈશ્ય જ્ઞાતો જૈનધર્મ પાલતી હતી એમ આ પ્રાચીન લેખો વિગેરે ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે.

* ' મહં ' એ શબ્દ નામની પૂર્વે, આખૂ વિગેરેના ઘણા લેખોમાં

વિનાયક ?) ના સુત મહં. ગલાં (સ્ત્રી મંગાઈ) ના સુત મહં. વીરદાસે સ્વકુટુંબ સાથે, શત્રુજય ઉપર શ્રી આદિનાથની દેવકુલિકા, આચાર્ય શ્રી વિજયદાન અને વિજયહીરના શુભોપદેશથી કરાવી.

(૮)

આ લેખ, મુખ્ય મંદિરના ઉત્તર તરફના દ્વારની સામેની દિવાલની ડાબી બાજુએ આવેલી દેવકુલિકામાં, ૭ પંક્તિમાં, કેતરેલો છે. મિતિ સં. ૧૬૨૦, વૈશાખ સુદી ૨. ઉક્ત આચાર્યદ્વયના સદુપદેશથી ગંધાર નિવાસી પોરવાડ + વ્યોં પરબતના પુત્ર વ્યોં ક્ષાકાના પુત્ર વ્યોં વ.....આ (મધ્યનો અક્ષર ટૂટી ગયેલો છે) એ, પોતાના કુટુંબ સાથે શત્રુજય ઉપર આ દેવકુલિકા કરાવી.

(૯)

આ લેખ, મુખ્ય મંદિરના ઉત્તર દ્વારની પશ્ચિમે, જમણી બાજુએ આવેલી દેવકુલિકામાં, ૮ પંક્તિમાં કેતરેલો છે. મિતિ સં. ૧૬૨૦ વૈશાખ સુદી ૫. ઉપર્યુક્ત નગર અને જાતિના વ્યોં સમરીઆએ, પોતાની ભાર્યા ભોહુ અને પુત્રિઓ બાઈ વેરથાઈ તથા બાઈ કીબાઈ આદિ

જેવામાં આવે છે. આના સંબંધમાં, પ્રસિદ્ધ ઇતિહાસકર્તા ત્રાયુત ગૌરીશંકર હીરાચંદ. ઓઝા પોતાના ‘સિરોહીરાજ્યકા ઇતિહાસ’ નામક પુસ્તકમાં (પૃ. ૬૮ ની પાદ ટીકામાં) આ પ્રમાણે લખે છે. “ (કેટલાક) લેખોમાં નામોની પૂર્વે ‘ મહં ’ લખેલું મળે છે, જે ‘ મહત્તમ ’ ના પ્રાકૃત રૂપ ‘ મહંત ’ નું સંક્ષિપ્ત રૂપ હોવું જોઈએ. ‘ મહત્તમ ’ (મહંત) એ એક પ્રકારનો ઇલકાળ હોવાનો અનુમાન થાય છે જે પ્રાચીનકાલમાં મંત્રિયો (પ્રધાનો) આદિને આપવામાં આવતો હશે. રાજપૂતાનામાં હજુ સુધી કેટલાએ મહાજન (મહાજનો ધણાભાગે એસવાલો ગણાય છે પરંતુ માહેશ્વરી વિગેરે બીજી જાતોમાં પણ એ શબ્દ વ્યવહાર થઈ શકે છે.) ‘ મૂંતા ’ અને ‘ મહતા ’ કહેવાય છે, જેમના પૂર્વજોને એ ઇલકાળ મળ્યો હશે; અને પાછળથી વંશપરંપરાગત થઈ વંશના નામનું સૂચક થઈ ગયો હશે. ‘ મૂંતા ’ અને ‘ મહતા ’ એ અને ‘ મહત્તમ ’ (મહંત) ના અપભ્રંશ હોવા જોઈએ.

+ ‘ વ્યોં ’ એ સંસ્કૃત ‘ વ્યવહારી ’ અગર ‘ વ્યાપારી ’ નું અપભ્રંશ અને સંક્ષિપ્ત રૂપ છે. ‘ બોહરા ’ અગર ‘ બોહરા ’ પણ એનાજ રૂપાન્તરો છે.

કુટુંબ સમેત, એજ આચાર્ય દ્વયના સદુપદેશથી, શાંતિનાથની દેવકુલિકા કરાવી.

(૧૦)

આ લેખ, મ્હોટા મંદિરની ઉત્તર તરફની દિવાલની સામે અને અને ઉપરના લેખવાળી દેહરીની પશ્ચિમ તરફની દેહરીના ઓટલાના ડાબા ખૂણામાં, ૯ પંક્તિમાં કોતરેલો છે. મિતિ નં. ૬-૭ પ્રમાણે. ગંધાર નિવાસી શ્રીમાલી જ્ઞાતીય + પરીં દેવા (સ્ત્રી બાઈ કમલાઈ) ના પુત્ર પરીં મૂંથી (મુંથા ?); તથા ગુજરાતીય દોસી શ્રીકર્ણ (સ્ત્રી બાઈ અમરી) ના પુત્ર દોસી હંસરાજ; આ બંને મળી શત્રુજય ઉપર, આચાર્ય શ્રીવિજયદાનસૂરિ અને હીરવિજયસૂરિના સદુપદેશથી, આદિનાથની દેવકુલિકા બનાવી.

નંબર ૪ થી ૧૦ સુધીના લેખો એકજ સાલના છે. નં. ૭ નો લેખ અમદાબાદનિવાસીનો અને બાકીના ગંધારનિવાસીના છે. એ વર્ષે તપાગચ્છના પ્રતાપી આચાર્ય શ્રીવિજયદાનસૂરિ પોતાના પ્રભાવક શિષ્ય શ્રીહીરવિજયસૂરિ સાથે શત્રુજય ઉપર યાત્રાએ આવ્યા હતા. ઘણું કરીને વિજયદાનસૂરિની શત્રુજયની આ છેલ્લી યાત્રા હતી. કારણ કે તેઓ શત્રુજયથી વિહાર કરી ઉત્તર ગુજરાતમાં ગયા હતા અને સંવત્ ૧૬૨૨ માં પાટણની પાસે આવેલા વટપટલી (વડલી) ગામમાં સ્વર્ગસ્થ થયા હતા. નં. ૫ માં વાળા ગંધારનિવાસી સા. રામજીના એ મંદિરનો ઉલ્લેખ, વિજયદાનસૂરિના પ્રચંડ શિષ્ય શ્રીધર્મસાગરજીએ પોતાની ગુર્વાવલી (અગર તપગચ્છપટ્ટાવલી) માં પણ કરેલો છે.

તથા યદુપદેશપરાયણૈર્ગાન્ધારીય સાં રામજી, અહમ્મદાવાદસત્ક સંઠ કુંઝરજી પ્રમૃતિભિઃ શ્રીશત્રુજયે ચતુર્મુખાષ્ટાપદાદિપ્રાસાદા દેવકુલિકાશ્ચ કારિતાઃ । ”

એજ પંક્તિઓનો અનુવાદ, સંઘવી ઋષભદાસ કવિએ ‘ હીરસૂરિરાસ ’ માં પણ કરેલો છે.

+ ‘ પરીં ’ એ સંસ્કૃત ‘ પરીક્ષક ’ નું ટુંકું રૂપ છે. વર્તમાનમાં જે ‘ પારેખ ’ થા ‘ પારીખ ’ કહેવાય છે તે એજ શબ્દના વિકૃત-સ્વરૂપો છે.

“ રામજી ગંધારા હૂંઆ જોહ, રોનુંજો ચોમુખ કરતો તેહ; ”

સંઘવી કુંઅરજી જસવાદ, શેતુંજો કીધો પ્રાસાદ ૫૧.

ઝભીગમા ત્રિહિયારો જોહ, પ્રથમ પેસતાં દેહરૂં તેહ;

વિજયદાનનો આવક શિરે, તે દેહરૂં કુંવરજી કરે. ” ૫૨

આ ઉદ્દેશોથી જણાય છે કે ગંધારવાળા સા. રામજી અને અમદાબાદના સં. કુંઅરજી તે સમયે બહુજ શ્રીમન્ અને પ્રસિદ્ધ પુરૂષો હોવા જોઈએ. છેલ્લા સંઘવી સંખંધી કોઈ લેખ પ્રાપ્ત થયો નથી.

(૧૧)

આ લેખ, મોટા મંદિરની અગ્નિકોણમાં આવેલા મંદિરમાંની પ્રતિમા નીચે બેઠક ઉપર, ૯ પંક્તિમાં કોતરેલો છે. મિતિ સં. ૧૬૪૦, કાગળ સુદી ૧૩, છે. મંદિર અને મૂર્તિ કરાવનાર કુટુંબનું વાસસ્થાન આ લેખમાં જણાવ્યું નથી. ડીસાવાલ જ્ઞાતિના ઠાકુર કરમસી (સ્ત્રી બાઈ મલી), ઠાકુર દામા (સ્ત્રી બાઈ ચડી), ઠાકુર માહવ, ઠાકુર જસુ, ઠાકુર ખીમા, ઠા. જસુ સ્ત્રી જસમાદે, ઠાકુર માહવસુત તેજપાલ (સ્ત્રી તેજલદે) આદિ કુટુંબે આ પ્રાસાદ કરાવ્યો.

(૧૨)

મુખ્ય મંદિરના પૂર્વદ્વારના રંગમંડપમાં, નં. ૧ વાળા લેખની સામી બાજુએ આવેલા સ્થંભ ઉપર, આ નં. ૧૨ નો શિલાલેખ આવેલો છે. શત્રુજય ઉપરના વિદ્યમાન લેખોમાં આ લેખ સૌથી મોટો છે. એની કુલ ૮૭ પંક્તિઓ છે અને દરેક પંક્તિમાં ૪૦ થી ૫૦ અક્ષરો આવેલા છે. જગદ્ગુરૂ શ્રી હીરવિજયસૂરિ અને તેમના પદ્મધર આચાર્ય શ્રી વિજય-સેનના સદુપદેશથી, ખંભાત ખંદરના મહાન્ ધનિક સાહુ તેજપાલ સૌવ-ર્ણિકે શત્રુજયના એ મહાન્ મંદિરનો સવિશેષ પુનરુદ્ધાર કરી, તેને ફરીથી તૈયાર કરાવ્યું અને હીરવિજયસૂરિના પવિત્ર હાથે તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી તે સંખંધી વર્ણન આમાં આપવામાં આવેલું છે. આ આખા લેખનો સાર આ પ્રમાણે છે:—

પ્રથમના બે પદોમાં આદિનાથ ભગવાન અને વર્ધમાન પ્રભુની સ્તવના છે. પછી જેમની સાધુસંતતિ વર્તમાન સમયે ભરતક્ષેત્રમાં પ્રવર્તે છે તે શ્રીસુધર્મગણુધરની સ્તવના છે. (પ. ૩) સુધર્મગણુધરની શિષ્ય પરંપરામાં સુસ્થિત અને સુપ્રતિબુદ્ધ નામના બે આચાર્યો થયા જેમનાથી કૌટિકગણુ પ્રસિદ્ધિ પામ્યો. (પ. ૪) ત્યાર બાદ વજ્રસેન નામના આચાર્ય થયા જેમના લીધે વજ્રી શાખા પ્રખ્યાત થઈ. (પ. ૫) વજ્રસેન-સૂરિના નાગેન્દ્ર, ચંદ્ર, નિર્વૃત્તિ અને વિદ્યાધર નામના ૪ શિષ્યો થયા જેમનાથી તેજ નામના ૪ જુદા જુદા કુલો વિખ્યાતિ પામ્યાં. (પ. ૬-૭) પહેલા ચાંદ્રકુળમાં પાછળથી અનેક પ્રસિદ્ધ આચાર્યો થયા. (પ. ૮) ક્રમથી સંવત્ ૧૨૮૫ માં જગન્ન્યાદ્ર નામના આચાર્ય થયા જેમણે ' તપા ' બિરૂદ પ્રાપ્ત કર્યું. (પ. ૯) પાછળથી એ સમુદાયમાં હેમવિમલસૂરિ થયા કે જેમના શિષ્ય આનંદવિમલાચાર્ય હતા. (પ. ૧૦) આનંદવિમલસૂરિએ, સાધુ સમુદાયમાં શિથિલાચારનું પ્રાબલ્ય વધતું જોઈ સં. ૧૫૮૨ માં ક્રિયોદ્ધાર કરી સુવિહિતમાર્ગને પ્રગતિમાં મુક્યો. (પ. ૧૧) આનંદવિમલાચાર્યના શિષ્ય વિજયદાનસૂરિ થયા. (પ. ૧૨) વિજયદાનસૂરિની પાઠે પ્રભાવક શ્રીહીરવિજયસૂરિ થયા, (પ. ૧૪) જેમને ગુજરાતમાંથી, અકબર બાદશાહે પોતાના મેવાત દેશમાં, બાદરૂપક બોલાવ્યા. (પ. ૧૫) સંવત્ ૧૬૩૯ માં સૂરિજી અકબરની રાજધાની ફતેહપુર (સીખરી) માં પહોંચ્યા. (પ. ૧૬) બાદશાહ હીરવિજયસૂરિની મુલાકાત લઈ બહુ ખુશી થયો અને તેમના ઉપદેશથી બંન્ના દેશોમાં છ મહિના સુધી જીવ-દયા પલાવી, મૃત મનુષ્યોના ધનનો ત્યાગ કર્યો, જીજ્ઞાસા વેરો બંધ કર્યો, પાંજરાઓમાં પૂરી રાખેલા પક્ષિઓને ઉડાડી મુક્યા, શત્રુંજય પર્વત જૈનોને સ્વાધીન કર્યો, અને પોતાની પાસે જે મ્હોટો પુસ્તકભંડાર હતો તે સૂરિજીને સમર્પણ કર્યો. (પ. ૧૭-૨૧) જે બાદશાહે શ્રેણિક રાજાની માફક, હીરવિજયસૂરિના કથનથી જગતમાં જૈનધર્મની પ્રભાવતા કરી. (પ. ૨૨) મેઘજીઋષિ નામનો લુપક (લુકા) ગરજનો મ્હોટો આચાર્ય, પોતાના પક્ષને અસત્ય જાણી હીરવિજયસૂરિની સેવામાં હાજર થયો. (પ. ૨૩) જેમના વચનથી ગુજરાત આદિ દેશોમાં, મંદિરો વિગેરે

નાવવામાં શ્રાવકોએ અગણિત દ્રવ્યવ્યય કર્યો. જેમણે ગુજરાત અને માલવા આદિ દેશોના અનેક સંઘો સાથે શત્રુજયની યાત્રા કરી. (પ. ૨૪.) શ્રીહીરવિજયસૂરિની પાટે શ્રીવિજયસેનસૂરિ જયવંતા વતે છે કે જેમના પણ પ્રતાપનું વર્ણન કોણ કરી શકે છે. (પ. ૨૫-૭) એમને પણ અકબર બાદશાહે વિનયપૂર્વક લાહોરમાં બોલાવ્યાહતા કે જ્યાં અનેક વાદિઓ સાથે વાદ કરી વિજય મેળવ્યો અને બાદશાહના મનને ખુશ કર્યું. (પ. ૨૮-૩૦.) બાદશાહે, હીરવિજયસૂરિને પ્રથમ જે જે ફરમાનો આપ્યાં હતાં તે બધા વિજયસેનસૂરિને પણ આપ્યાં, અને વિશેષમાં એમના કથનથી પોતાના રાજ્યમાં, સદાના માટે ગાય, લેંસ, બળદ અને પાકાનો પ્રાણનાશ નહિ કરવાના પણ ફરમાનો કાઢ્યાં. (પ. ૩૨-૩) ખરેખર +ચોક્કી બેગમના પુત્ર અકબરશાહ પાસેથી મહાન્ સન્માન મેળવી એમણે ગુર્જરધરાને શોભાવી છે (પ. ૩૪.)

એસવંશમાં આલૂ શેઠના કુળમાં સૌવર્ણિક (સોની) શિવરાજ નામનો પુણ્યશાળી શેઠ થયો. તેનો પુત્ર સીધર, તેનો પુત્ર પર્વત, તેનો કાલા અને તેનો વાઘા નામનો પુત્ર થયો. (પ. ૩૫.) તેને રજાઈ નામની ગૃહિણીથી વચ્છિઆ નામનો પુત્ર થયો કે જેની લક્ષ્મી જેવી સુહાસિણી નામની સ્ત્રીએ તેજપાલ નામના પ્રતાપી પુત્રને જન્મ આપ્યો. (પ. ૩૬.) તેજપાલને, શિવને પાર્વતી અને વિષ્ણુને લક્ષ્મીની જેમ, તેજલહે નામની પ્રિય પત્ની હતી. તે બંને દંપતી ઈન્દ્ર અને ઈન્દ્રાણીના જેવા સુખો ભોગવતાં હતાં. (પ. ૩૭) હીરવિજયસૂરિ અને વિજયસેનસૂરિનો તે અતિભક્ત હતો. તેમના ઉપદેશથી તેણે જિનમંદિરો બનાવવામાં અને સંઘભક્તિ કરવામાં અગણિત ધન ખર્ચ્યું હતું. (પ. ૩૮-૯.) સંવત્ ૧૬૪૬ માં તેણે

+ અકબર બાદશાહની માતાનું નામ જૈનલેખકો ‘ ચોક્કી બેગમ ’ એવું આપે છે. હીરસૌભાગ્ય, વિજયપ્રશસ્તિ, કૃપારસકોશ આદિ અનેક ગ્રંથોમાં એ નામ મળે છે. પરંતુ, અન્ય ન્ય ઐતિહાસિક પુસ્તકોમાં તો તેનું નામ ‘ મરીયમ મકાની ’ લખેલું જોવામાં આવે છે.

પોતાના જન્મ સ્થાન (ખંભાત) માં સુપાર્શ્વનાથ તીર્થ કરતું લગ્ય ચૈત્ય બનાવ્યું. (પ. ૪૦).

સં. ૧૫૮૭ માં, કર્માસાહે * આનંદવિમલસૂરિના સદુપદેશથી શત્રુંજયતીર્થ ઉપરના મૂળ મંદિરનો પુનરુદ્ધાર કર્યો. (પ. ૪૩). પરંતુ, બહુજ પ્રાચીનતાના લીધે, થોડાજ સમયમાં, પાછું એ મૂળ મંદિર, જીર્ણપ્રાય જેવું અને જર્જર થઈ ગયેલું દેખાવા લાગ્યું. તેથી તેજપાલે પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે, આ મંદિરનો ફરીથી ખરોખર ઉદ્ધાર થાય તો કેવું સાડું ? (પ. ૪૪) એમ વિચારો, હીરવિજયસૂરિ આદિના સદુપદેશથી પોતે એ મંદિરનો ઉદ્ધાર કરવો શરૂ કર્યો અને થોડાજ સમયમાં આપું મંદિર તદ્દન નવા જેવું તૈયાર થયું. (પ. ૪૫-૬).

મંદિરની રચનાતું કેટલુંક વર્ણન આ પ્રમાણે છે—ભૂતલથી તે શિખર સુધીની એની ઉંચાઈ પર હાથની છે. ૧૨૪૫ કુલો એના ઉપર વિરાજમાન છે. વિઘ્ન રૂપી હાથિયોનો નાશ કરવા માટે બાણે તત્પર થયેલા હોય તેવા ૨૧ સિંહો એ મંદિર ઉપર શોભી રહ્યા છે. (પ. ૪૬) ચારે દિશાઓમાં ૪ યોગિનિઓ અને ૧૦ દિક્પાલો પણ યથાસ્થાન સ્થાપિત છે. (પ. ૫૦-૧) એ મહાન મંદિરની ચારે બાજુએ ૭૨ દેવકુલિકાઓ તેટલીજ જિનમૂર્તિયોથી ભૂષિત થયેલી છે (પ. ૫૨.) ૪ ગવાક્ષો (ગોખલાઓ) ૩૨ પંચાલિકા (પૂતલિયો) અને ૩૨ તોરણોથી આ મંદિરની શોભા અલૌકિક દેખાય છે. (પ. ૫૩-૬.) વળી એ મંદિરમાં, ૨૪ હાથિયો અને બધા મળી ૭૪ સ્તંભો લાગેલાં છે. (પ. ૫૭-૮.) આવું અનુપમ મંદિર જસુ ઠક્કુરની સહાયતાથી સંવત ૧૬૪૬ માં તેજપાલે તૈયાર કરાવ્યું, અને તેનું ‘ નંદિવર્ધન ’ એવું નામ સ્થાપન

* ‘ શત્રુંજયતીર્થોદ્ધારપ્રબંધ ’ માં તો, કર્માસાહેને એ કાર્યમાં વિશેષ પ્રેરણા કરનાર બૃહત્પાગચ્છના વિનયમંડન પાતક લખ્યા છે. આનંદવિમલસૂરિનું તેમાં નામ સુધાં નથી. તેમજ પ્રબંધકારના કથનમાં સંશય લેવા જેવું પણ કશું નથી. કદાચ પ્રતિષ્ઠાના સમયે આનંદવિમલસૂરિ ત્યાં વિદ્યમાન હોય અને તેના લીધે આ કથન કરેલું હોય તો ના નહિ.

કર્ચુ. આ ચૈત્ય સમરાવવા માટે તેજપાલે જે ધન ખર્ચ્યું, તે જોઈ લોકો તેને કલ્પવૃક્ષની ઉપમા આપતા હતા. (પ. ૫૮-૬૦.) સંવત્ ૧૬૫૦ માં, બહુ ધામધુમથી તેજપાલે શત્રુંજયની યાત્રા કરી અને તેજ વખતે શ્રીહીરવિજયચરિત્રસૂરીના પવિત્ર હાથે એ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. (પ ૬૧૨.)

આ મંદિરના ઉદ્ધારની સાથે, (૧) સા. રામજીનું (૨) જસુ ઠંકકુરનું, (૩) સા. કુંચરજીનું, અને (૪) મૂલા શેઠનું; એમ બીજા પાણુ ૪ મંદિરો તૈયાર થયાં હતાં કે જેમની પ્રતિષ્ઠા પાણુ એ સૂરિવરે, આજ સમયે કરી. (પ. ૬૨-૫.)

વસ્તા નામના સૂત્રધારે, કે જેનું શિલ્પગ્રાનુર્ય જોઈ વિશ્વકર્મા પાણુ તેના શિષ્ય થવા ઇચ્છે, તેણે આ રમણીય મંદિર બનાવ્યું છે. (પ. ૬૬.) સદાચારના સમુદ્રસમાન શ્રીકમલવિજયવિષ્ણુધના ચરણ-સેવક શ્રી હેમવિજય ‡ કવિવરે અલંકારયુક્ત આ શુભ પ્રશસ્તિ બનાવી છે કે જે ચિરકાલ સુધી જગત્માં જ્યવતી રહે. (પ. ૬૭.)

પંડિત સહજસાગરના શિષ્ય જયસાગરે * આ પ્રશસ્તિ શિલાપટુ ઉપર લખી અને માધવ તથા નાના નાના શિલ્પિઓએ કોતરી. (પ. ૬૮.)

સંવત્ ૧૫૮૭ માં કર્મા ગ્રાહે શત્રુંજયના મંદિરનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો, ત્યાર બાદ ૬૦ જ વર્ષે ફરી તેજપાલ તેનું સમારકામ

‡ કવિવર હેમવિજય પોતાના સમયના એક સમર્થ વિદ્વાન અને પ્રતિભાશાલી કવિ હતા. તેમણે પાર્શ્વનાથમહાકાવ્ય, કથારત્નાકર, અન્યોક્તિમુક્તામહોદધિ, કીર્તિકલ્લોલિની આદિ અનેક ઉત્તમ ગ્રંથોની રચના કરી છે. વિજયપ્રશસ્તિ નામના મહાકાવ્યની રચના પણ તેમણેજ પ્રારંભી હતી પરંતુ તે પૂર્ણ થયા પહેલાંજ તેમનો સ્વર્ગવાસ થઈ જવાથી તેમના ગુરુભાઈ શ્રીવિદ્યાવિજયગણિના વિદ્વાન શિષ્ય પંડિત ગુણવિજય ગણિએ તેની પૂર્તિ કરી અને તેના ઉપર સરલ દીકા પણ બનાવી. હેમવિજયગણિની ગુરુપરંપરા, વિજયપ્રશસ્તિ ની પ્રશસ્તિ માં સસ્તર આપી છે.

* નંબર ૩૭૭ વાળો લેખ પણ એજ વિદ્વાનનો આલેખેલો છે.

કરાવ્યું, એથી એમ અનુમાન થાય છે કે કર્મા સાહે ક્ષત મૂર્તિઓનું નવી સ્થાપન કરી હશે. જો કે શત્રુંજયતીર્થોદ્ધારપ્રબન્ધ માં તો મંદિર અને દેવકુલિકા-બધાને ઉદ્ધૃત કર્યાનો ઉલ્લેખ છે પરંતુ આ લેખ ઉપરથી જણાય છે કે તે વખતે સ્મારકામ જેવું જોઈએ તેવું નહિ થયેલું. તેજપાલે મંદિરના બધા જીર્ણુ ભાગોને સંપૂર્ણ રીતે સમરાવ્યા અને દેવકુલિકાઓ પણ ફરીથી તૈયાર કરાવી. તેજપાલ બહુજ ધર્મિષ્ઠ અને ઉદારચિત્ત પુરૂષ હતો. તેણે અનેક ધર્મકૃત્યો કર્યા હતાં અને તેમાં પુષ્કળ ધન ખર્ચ્યું હતું. સંઘવી ઋષભદાસે ‘હીરસૂરિરાસ’ માં તેનાં સુકાર્યોની નોંધ અને સ્તુતિ આ પ્રમાણે કરી છે:—

દુહા.—ઋષભ કહે ગુરૂ હીરજી, નામિં જયજયકાર;

પિસ્તાલિ પાટણી રહ્યા, કાધો પછે વિહાર.

દાહ.—પાટણથી પાંગર્યો હીરો, આવે ત્રંબાવતી યાંહિ;

સોની તેજપાલ પ્રતિષ્ઠા કરાવે, હરખે બહુ મન માંહિ હો.

—હીરજી આવે ત્રંબાવતી માંહિ, —આંચળી.

× સંવત સોલ છેતાલા વરષે, પ્રગટયો તિહાં જેઠ માસો;

અબુઆલી નોમિ જિન થાપ્યા, પોહોતી મનની આસો હો. હીં ૨

અનંતનાથ જિનવરનિં થાપ્યા, ચૈદમો જેહ જિજીવે;

ચઉદ રતન તણો તે દાતા, નામિં અતિ આણુંદો હો. હીં ૩.

પંચવીસ હજાર રૂપય્યા ખરચ્યા, બિંબપ્રતિષ્ઠા જાહારે;

ચીવર ભૂપણ રૂપક આપે, સાહમીવચ્છલ કર્યાં ચ્યાર હો. હીં ૪

સોમવિજયને પદવી થાય, રૂપેં સુરપતિ હારે;

કહિણી રહિણી જેહનીરે સાગી, વચન રસેં તે તારે હો. હીં ૫

× ધર્મસાગર ઉપાધ્યાયે પણ પોતાની ‘તપગચ્છગુર્વાવલી’ માં હીર-વિજયસૂરિના ચરિત વર્ણનમાં, એ પ્રતિષ્ઠાનો ઉલ્લેખ કરેલો છે.

“તથા શ્રીપત્તનનગરે ચતુર્માસકરણાદનુ વિક્રમતઃ षट्चत्वारिंશદધિકષોડશ-શત(૧૬૪૬)વર્ષે સ્તમ્ભતીર્થે સો. તેજપાલકારિતાં સહસ્રશો રૂપ્યકવ્યયાદિનાડતી-વશ્રેષ્ઠાં પ્રતિષ્ઠાં વિધાય શ્રીજિનશાસનોન્નાતેં તન્વાનાઃ શ્રીસૂરિરાજો વિજયન્તે ।”

- મંદ્ર ભુવન જર્યું દેહરું કરાવ્યું, ચિત્ર લખિત અભિરામ;
 * ત્રેવીસમો તીર્થંકર થાપ્યો, વિજયચિંતામણિ નામ હો. હી૦ ૬
- ઋષભતણી તેણે મૂરતિ ભરાવી, અત્યંત મોટી સોય;
 ભુંધરામાં જહને બુદ્ધારો, સમકિત નિરમલ હોય હો. હી૦ ૭
- અનેક મિંચ જેણે જિનનાં ભરાવ્યાં, રૂપક કનક મણિ કેરાં;
 આશવંશ ઉર્જવલ જેણે કરીઓ, કરણી તાસ ભલેરા હો. હી૦ ૮
- ગિરિ શેત્રુંજે ઉદ્ધાર કરાવ્યો, ખરચી એક લખ્ય ત્યાહરી;
 દેખી સમકિત પુરૂષજ પામે, અનુમોદે નરનારી હો. હી૦ ૯
- આબૂગઢનો સંઘવી થાય, લહિણી કરતા જાય;
 આબૂગઢે અચલેશ્વર આવે, પૂજે ઋષભના પાય હો. હી૦ ૧૦
- સાતે ખેત્રે જેણે ધન વાવ્યું, રૂપક નાણે લહિણા;
 હીરતણા શ્રાવક એ હોયે, જાણું મુગટ પરિ ગહિણાં હો. હી૦ ૧૧
- સોની શ્રી તેજપાલ બરાબરિ, નહિં કે પૌષધ ધારી;
 વિગથા વાત ન અડકી થાંભે, હાથે પોથી સારી હો. હી૦ ૧૨

* * * *

સં. ૧૬૪૯ નું ચૌમાસુ પાટણમાં કરી હીરવિજયસૂરિ ત્યાંથી
 અમદાબાદ પધાર્યા અને ત્યાંથી પછી શત્રુંજયની યાત્રા માટે તે તરફ
 પ્રયાણ કર્યું. જે વખતે સૂરિજી ધોલકે પધાર્યા તે વખતે ખંભાતથી
 સોની તેજપાલ અને બાઈ સાંગદે, ત્યાં હાજર થયા. તેમની સાથે
 ૩૬ તો x સહજવાલ (તાવદાન-સુખપાલ) હતાં અને બીજાં અનેક
 ગાડી-ઘોડા હતાં. તેઓ સૂરિમહારાજની સાથેજ શત્રુંજય પહોંચ્યા. અને

---

* આ પ્રસ્તુત પ્રશસ્તિમાં તો ૭ માં સુપાર્શ્વનાથ તીર્થંકર નો
 ઉલ્લેખ છે. બુદ્ધો પછ ૪૦.

- x બાઈ સાંગદે સોની તેજપાલ, ખંભાતથી ચાલ્યા તતકાલ;
 પુઠિ સેજવાલાં છત્રીશ, આવ્યાં ધોલકે સખલજગીશ,
 વંદી હીરને નિરમલ થાય, ગુરૂ પુઠે સેત્રુંજે જાય;
 સોરઠદેશનો મુગટ જેહ, દીઠે નિરમલ હુએ દેહ.

-હીરસૂરિરાસ. પૃ. ૧૯૯-૨૦૦.

ત્યાં તેમના પવિત્ર હાથે પોતે ઉદ્ધરેલા તીર્થપતિના મહાન્ મંદિરની ભવ્ય પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

શત્રુંજય ઉપર, એ પ્રતિષ્ઠાના સમયે, અગણિત મનુષ્યો એકત્ર થયાં હતા. ગુજરાત, મેવાડ, મારવાડ, દક્ષિણ અને માલવા આદિ બધા દેશોમાંથી હજારો યાત્રી યાત્રાર્થે આવ્યા હતા. તેમાં ૭૨ તો મ્હોટા સંઘો હતા. સં. ઋષભદાસે ‘ હીરસૂરિરાસ ’ × માં એ દરેક સંઘ અને સંઘપતિની લાંબી ટીપ આપી છે તે અવલોકવાથી, આ વાતનો ખ્યાલ આવે એમ છે. ખુદ હીરવિજયસૂરિની સાથે જે સાધુ સમુદાય હતો તેની સંખ્યા એક હજાર જેટલી મ્હોટી હતી.:

ઋષભદાસ જણાવે છે કે—હીરવિજયસૂરિ પાલીતાણાની ખજાર સ્થંડિલભૂમિ જતા હતા તે વખતે તળાવની પાળ ઉપર યાત્રિઓને રસોઈ બનાવતા જોઈ, ઉપાધ્યાય સોમવિજયને તે વિષયની સૂચના કરી. ઉપાધ્યાયે તુરત સોની તેજપાલને બોલાવી કહ્યું કે તહમારી વિદ્યમાનતામાં યાત્રિઓ પોતાના ઉતારે રાંધીને ખાય એ શોભાસ્પદ નહિ. સોનીએ તુરત બાઈ સાંગદેની સાથે વિચાર કરી, બધા યાત્રિઓને ખામત્રણ કર્યું અને પોતાના રસોડે જમવાની વિજ્ઞપ્તિ કરી. રસોઈ કરવા કરાવવાની બધી કડાકૂટ ટળી ગયેલી જોઈ યાત્રિઓ બહુજ આનંદિત થયા અને સોની તેજપાલની અનેકધા પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. +

(૧૩)

આદીશ્વર ભગવાનના મંદિરની પશ્ચિમે ન્હાના મંદિરમાં સ્થાપન કરેલાં બે પગલાંની આસપાસ, ન્હાની મ્હોટી ૧૧ પંકિતઓમાં આ નં. ૧૩ નો લેખ કેતરેલો છે.

× જુઓ, હીરસૂરિરાસ, પૃષ્ઠ ૨૦૬-૨૦૮.

* “ મળ્યા સાધુ તિહાં એક હજાર, હીરવિજયસૂરિનો પરિવાર. ”

પૃ. ૨૦૮.

+ જુઓ પૃષ્ઠ ૨૧૨, પદ્ય ૧૪-૧૮.

જે ચરણયુગલ ઉપર આ લેખ છે તે હીરવિજયસૂરિની ચરણ સ્થાપના છે. સંવત્ ૧૬૫૨ માં, ભાદ્રવા સુદી ૧૧ ના દિવસે કાઠિયાવાડના ઉન્નતદુર્ગ (ઉના ગાંવ) માં હીરવિજયસૂરિએ સ્વર્ગવાસ કર્યો. તેજ સાલના માર્ગશિર વદિ ૨ સોમવાર અને પુષ્યનક્ષત્રના દિવસે સ્તંભતીર્થ (ખંભાત) નિવાસી સંઘવી ઉદયકર્ણુ આ પાદુકાની સ્થાપના કરી અને આચાર્ય શ્રીવિજયસેનસૂરિના નામથી મહોપાધ્યાય કલ્યાણવિજય ગણિ અને પંડિત ધનવિજય ગણિએ એની પ્રતિષ્ઠા કરી છે. લેખના બાકીના ભાગમાં હીરવિજયસૂરિએ અકબર બાદશાહને પ્રતિબોધ કરી જીવહયા, જીજ્યામુક્તિ વિગેરે જે જે પુણ્યકાર્યો કર્યાં, તેમનું સંક્ષિપ્ત રીતે સૂચન કરેલું છે.

સં. ઉદયકર્ણુ, હીરવિજયસૂરિના પ્રમુખ શ્રાવકોમાંનો એક હતો. ખંભાતનો તે આગેવાન અને પ્રસિદ્ધ શેઠ હતો. સં. ઋષભદાસે હીરસૂરિરાસમાં એનો અનેક સ્થળે ઉલ્લેખ કર્યો છે.

(૧૪)

આ લેખ ખરતરવસહિ દુ'કમાં, ચામુખના મંદિરની સામે આવેલા પુંડરીકગણધરના મંદિરના દ્વાર ઉપર, ૧૭ પંક્તિઓમાં ખોદી કાઢેલો છે. મિતિ સં. ૧૬૭૫ વૈશાખ સુદી ૧૩ શુક્રવાર છે, સંઘવાલગોત્રીય સા. કોચરની સંતતિમાં સા. કેદહા થયો તેનો પુત્ર સા. થન્ના, તેનો સા. નરસિંઘ, તેનો કુચરા, તેનો નચ્છા (ત્યા?) (સ્ત્રી નવરંગદે) અને તેનો પુત્ર સુરતાણ (સ્ત્રી સેંદૂરદે) થયો. સુરતાણનો પુત્ર સા. ખેતસી થયો કે જેણે, શત્રુજયની યાત્રા કરી સંઘપતિનું તિલક પ્રાપ્ત કર્યું હતું અને સાત ખેત્રોમાં પુષ્કળ ધન ખર્ચ્યું હતું. તેણે, પોતાના પુત્રપૌત્રાદિ પરિવાર સહિત ચતુર્થા મહાન્ પ્રાસાદની પૂર્વ બાજુએ કુટુંબના કલ્યાણ માટે, આ દેવગૃહિકા (દેહરી) બનાવી. બૃહત્ખરતરગચ્છના આચાર્ય જિનસિંહસૂરિના પદ્મધર અને શત્રુજયના અષ્ટમોહારની પ્રતિષ્ઠા કરનાર શ્રીજિનરાજસૂરિએ એની પ્રતિષ્ઠા કરી.

(૧૫-૧૬.)

એજ ટુંકમાં, વાયવ્ય ખુણામાં આવેલી દેવકુલિકામાં આદિનાથ ભગવાનની એ ચરણ જોડી છે. તેમના ઉપર નં. ૧૫ અને ૧૬ વાળા લેખો કેતરેલા છે. મિતિ બંનેની ઉપર પ્રમાણેજ છે. એમાં પ્રથમની પાદુકાની સ્થાપના તો, નીચે આપેલા લેખવર્ણનવાળા શેઠ રૂપજીનીજ કરેલી છે અને બીજીની, એસવાલસાતીય અને લોઢા ગોત્રીય સા. રાયમદલ (સ્ત્રી રંગાદે) ના પૌત્ર અને સા. જયવંત (સ્ત્રી જયવંત દે) ના પુત્ર સા. રાજસી, કે જેણે શત્રુજયની યાત્રા કરી સંઘપતિનું શુભ તિલક પ્રાપ્ત કર્યું હતું, તેણે કસુભદે અને તુરંગદે નામની પોતાની બંને સ્ત્રીઓ તથા અખયરાજ અને અજયરાજ આદિ પુત્ર પૌત્ર અને અન્ય સ્વજનાદિ પરિવાર સહિત, આદિનાથ ભગવાનની આ પાદુકા સ્થાપિત કરી છે.

(૧૭-૨૦)

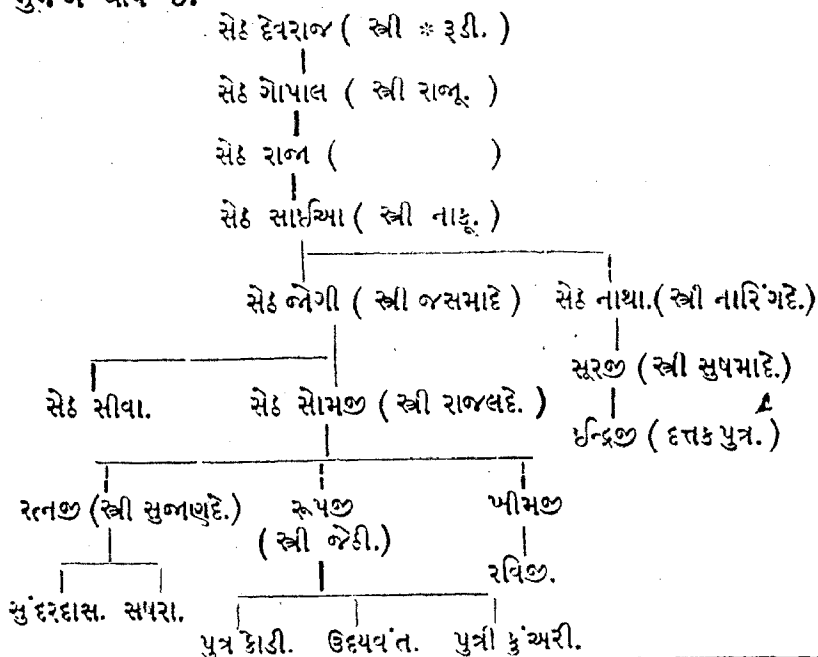
નં. ૧૭ થી ૨૦ સુધીના ૪ લેખો, ચૌસુખની ટુંકમાં આવેલા ચતુર્મુખ-વિહાર નામના મુખ્ય પ્રાચીનમાં, ચારે દિશાઓમાં વિરાજમાન આદિનાથ ભગવાનની ભવ્યપ્રતિમાઓનો ખેઠક નીચે, ૬ થી ૧૧ પંકિતમાં કેતરેલા છે. ચારે લેખોમાં પાઠ અને વર્ણન લગભગ એકજ સરખાં છે.

મિતિ સં. ૧૬૭૫ અને વૈશાખ સુદી ૧૩ શુક્રવાર છે. એ વખતે સુલતાન નુરુદ્દીન જહાંગીર બાદશાહ હતો. શાહબદા સુલતાન ખોસડૂ (ખુસરો) નું નામ પણ લખવામાં આવ્યું છે. લેખોના પ્રારંભના ભાગોમાં એ મંદિર અને મૂર્તિઓ કરાવનાર સં. રૂપજીના કુટુંબનાં નામો છે અને અંતના ભાગોમાં પ્રતિષ્ઠા કરનાર આચાર્ય જિનરાજસૂરિ સુધીનાં બૃહત્પરતગચ્છના આચાર્યોના, લાંબા લાંબા વિશેષણો સહિત નામો આપ્યાં છે. સારભાગ એટલોજ છે કે, અહિં મહાબાદ નિવાસી પ્રાચ્ચાટ સાતીય અને લઘુશાખીય સં. સોમજીના

x એ નામોની ડીપ ઉપર પૃ. ૮-૯ માં આપેલી છે.

પુત્ર સં. ૩૫૭, x કે જેણે શત્રુજયની યાત્રા માટે મહેાટો સંઘ કાઢી સંઘવિનું તિલક પ્રાપ્ત કર્યું હતું, અનેક નવીન જિનમંદિરો બંધાવ્યાં હતાં, નવાં જિનખંભો ભરાવ્યાં હતાં, પ્રતિષ્ઠા અને સાધમિકવાત્સલ્ય આદિ ધર્મ કૃત્યોમાં પુષ્કળ ધન ખર્ચ્યું હતું, અને જે રાજસભામાં શૃંગાર સમાન ગણાતો હતો, તેણે પોતાના વિસ્તૃત પરિવાર સહિત શત્રુજય ઉપર 'ચતુર્મુખવિહાર' નામનો મહાન પ્રાસાદ, આજુ બાજુના કિલ્લા સમેત બનાવ્યો અને ઉદ્દ્યોતનસૂરિની પાટપરંપરામાં ઉતરી આવેલા આચાર્ય જિનચંદ્રસૂરિ, કે જેમને અકબર બાદશાહે 'યુગપ્રધાન' નું પદ આપ્યું હતું, તેમના શિષ્ય જિનસિંહસૂરિની પાટે આવેલા આચાર્ય જિનરાજસૂરિએ, એ મંદિર અને એમાં વિરાજિત મૂર્તિઓની પ્રતિષ્ઠા કરી.

લેખોમાં આપ્યા પ્રમાણે સં. ૩૫૭ની વંશાવલીનું સ્વરૂપ નીચે મુજબ થાય છે.

x ડૉ. બુદ્ધરે મૂળ લેખોમાં 'રૂ' ના બદલે 'રૂ' વાંચી 'રૂપજી' એવું નામ, આપ્યું છે. પરંતુ, તપાસ કરતાં જણાયું કે તે નામ 'રૂપજી' છે, 'રૂપજી' નહિ; તેથી આ અવલોકનમાં, તેજ આપવામાં આવ્યું છે.

* આ નામને પણ ડૉ. બુદ્ધરે 'રૂડી' વાંચ્યું છે.

પ્રતિષ્ઠા કરનાર સૂરિના ગુરૂ અને તેમના ગુરૂના વિષયમાં, આ લેખોમાં કેટલીક ઐતિહાસિક હકીકતો એવા રૂપમાં આપવામાં આવી છે કે જે નં. ૧૨ ના લેખમાં, તપાગચ્છના આચાર્ય શ્રી હીરવિજયસૂરિ અને વિજયસેનસૂરિની હકીકત સાથે ઘણી ખરી મળતી દેખાય છે. આવા સમાનાર્થ ઉલ્લેખથી કેટલાક વિદ્વાનોનાં મનમાં એ લેખોકત ઇતિહાસ માટે શકિત વિચારો ઉત્પન્ન થાય એમ છે, તેથી એ વિષયમાં કાંઈક ખુલાસો કરવો આવશ્યક છે.

જિનચંદ્રસૂરિ માટે આ લેખોમાં લખવામાં આવ્યું છે કે, તેમણે અકબર બાદશાહને પ્રતિબોધ આપ્યો હતો તેથી તેણે ખુશી થઈ તેમને ‘યુગપ્રધાન’ નું મહત્ત્વસૂચક પદ આપ્યું હતું. તેમના કથનથી બાદશાહે બધા દેશોમાં અષ્ટાદ્વિક અમારી પળાવી હતી. તેવીજ રીતે જહાંગીર બાદશાહનું મન પણ તેમણે રંજિત કર્યું હતું અને પોતાના રાજ્યમાંથી સાધુઓને બહાર કાઢવા માટે તેણે જ્યારે એક વખતે ફરમાન કાઢ્યું, ત્યારે તેમણે, બાદશાહને સમજાવી પાછું તે ફરમાન ખેંચાવી લીધું હતું અને આ પ્રમાણે સાધુઓની રક્ષા કરી હતી.

જિનસિંહસૂરિ માટે પણ લખાયું છે કે-તેમણે પણ અકબરપાસેથી, એક વર્ષ સુધી, કોઈ મનુષ્ય માછલાં વિગેરે જલજંતુઓ ન મારી શકે તેવું ફરમાન મેળવ્યું હતું, અને કાશ્મીર, ગોળકુડા, ગીજની પ્રમુખ દેશોમાં પણ તેમણે અમારી-જીવદયા પળાવી હતી. તથા જહાંગીર બાદશાહે તેમને ‘યુગપ્રધાન’ પદ આપ્યું હતું.

આ બંને આચાર્ય માટે કરેલું એ કથન ક્ષમાકલ્યાણકની ખરતરગચ્છની સંસ્કૃત પટ્ટાવલીમાં પણ મળે છે. ઉપર હીરવિજયસૂરિ અને વિજયસેનસૂરિના ઉપદેશથી અકબરે જે જે કામો કર્યાં, તેમના પણ સંક્ષિપ્ત ઉલ્લેખ થઈ જાય છે. આ ઉપરથી, એવી શંકા સહજે ઉત્પન્ન થાય છે કે અકબરે આવી જાતનું માન તપગચ્છના આચાર્યોને આપ્યું કે ખરતરગચ્છના આચાર્યોને ? કારણ કે બંને સમુદાયો પોતપોતાના લેખોમાં પોતપોતાના આચાર્યોને તેવું માન મળ્યાનો ઉલ્લેખ કરે છે. એ શંકાનું નિર્મૂલન આ પ્રમાણે થાય છે.

અકબરે પ્રથમ સંવત્ ૧૬૩૬ માં હીરવિજયસૂરિને પોતાના દરબારમાં બોલાવ્યા અને તેમના કથનથી પર્યુષણના આઠ દિવસોમાં, સદાના માટે જીવહિંસા બંધ કરવાનું ફરમાન કરી આપ્યું. હીરવિજયસૂરિ શાંતિચંદ્ર ઉપાધ્યાયને અકબરના દરબારમાં મૂકી પોતે પાછા ગુજરાતમાં આવ્યા. શાંતિચંદ્રે કૃપારસકોશ બનાવી બાદશાહને પ્રસન્ન કર્યો અને એક વર્ષમાં છ મહિના સુધી જીવહિંસા બંધ કરાવવાનું ફરમાન કઢાવ્યું. * પછી તેઓ પણ ગુજરાતમાં આવ્યા અને પોતાના સ્થાને ભાનુચંદ્ર પંડિતને મૂક્યા. તેમણે શત્રુજય હસ્તગત કરવા માટે બાદશાહ પાસેથી ફરમાન મેળવ્યું. પછી બાદશાહે, ભાનુચંદ્ર પાસેથી વિજયસેનસૂરિની પ્રશંસા સાંભળી તેમને લાહોરમાં બોલાવ્યા અને તેમની મુલાકાત લઈ ખુશ થયો. વિજયસેનસૂરિના કથનથી તેણે ગાય, બળદ, ભેંસ અને પાડાનો વધ સદાને માટે નિષેધ કર્યો. લગભગ સંવત્ ૧૬૫૦ માં વિજયસેનસૂરિ પાછા ગુજરાત તરફ વળ્યા. આજ સમયની આસપાસ બીકાનેર (રાજપૂતાના) ના રાજા કલ્યાણસિંહ નો મંત્રી કર્મચંદ્ર, કે જે ખરતરગચ્છનો આગેવાન અને દૃઢ શ્રાવક હતો, તે પોતાના રાજાની ખફીના લીધે અકબરના દરબારમાં આવીને રહ્યો હતો. અને પોતાની કાર્ય કુશળતાથી બાદશાહની મહોટી મહેરબાની મેળવી શક્યો હતો. તેના કથનથી, તેના ગુરૂ જિનચંદ્રસૂરિને બાદશાહે પોતાની મુલાકાત લેવા લાહોર બોલાવ્યા હતા. બાદશાહે તેમની મુલાકાત લઈ તેમનું મન પણ રાજી રાખવા માટે, આષાઢ માસના શુકલપક્ષના અંતિમ ૮ દિવસોમાં જીવહિંસા બંધ કરવા માટે એક ફરમાન + કરી આપ્યું હતું. મંત્રી કર્મચંદ્રના કથનથી તેમણે એ વખતે જિનસિંહને આચાર્ય પદવી આપી કે જેના મહોત્સવમાં, પટ્ટાવટી અને લેખોમાં લખ્યા પ્રમાણે, કર્મચંદ્રે સવાકોઠ રૂપિયા ખર્ચ કર્યા હતા. બાદશાહની સ્વારી એક વખતે કાશ્મીરદેશમાં ગઈ હતી ત્યારે જિનસિંહસૂરિ પણ તેની સાથે ગયા હતા. તેમની ચારિત્રપાત્રતા

* વિશેષ હકીકત માટે જુઓ, મહારો 'કૃપારસકોશ.'

+ આ ફરમાનની નકલ 'કૃપારસકોશ' માં આપેલી છે.

અને કઠિન તપશ્ચર્યા જોઈ અકબર ખુશી થયો અને તેમના કહેવા પ્રમાણે કાશ્મીર અને ગીજની પ્રમુખ દેશોમાં એક દિવસ જીવદયા પળાવી હતી. તથા જિનચંદ્રસૂરિના કથનથી, ખંભાતની પાસેના દરિયામાં એક વર્ષ સુધી માછલીઓ મારવાનો પણ મનાઈ હુકમ કર્યો હતો.

આ હુકીકત ઉપરથી જણાશે કે તપગચ્છ અને ખરતરગચ્છ ના ખંને લેખકોનું જે કથન છે તે અમુક અંશે યથાર્થ છે. સં. ૧૬૩૬ થી ૬૦ સુધી અકબરને જૈન વિદ્વાનોનો સતત સહવાસ રહ્યો તેમાં પ્રથમના ૧૦ વર્ષોમાં તપાગચ્છનું અને પછીના ૧૦ વર્ષમાં ખરતરગચ્છનું વિશેષ વલણ હતું એમ કહેવામાં કંઈ હરકત નથી. પરંતુ સાથે એટલુંતો અવશ્ય કહેવું જ જોઈએ કે ખરતરગચ્છ કરતાં તપાગચ્છને વિશેષ માન મળ્યું હતું અને બાદશાહ પાસેથી સુકૃત્યો પણ એ ગચ્છવાળાઓએ અધિક કરાવ્યાં હતાં.

ઐમુખના મંદિરના આ લેખોમાં પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર તથા મંદિર બનાવનાર તરીકે સેઠ રૂપજીનું નામ લખવામાં આવ્યું છે પરંતુ પ્રસિદ્ધિમાં તો એ આખી ટુંક સિવા અને સોમજી, કે જે ઉપર વંશવૃક્ષમાં જણાવ્યા મુજબ સં. રૂપજીના પિતૃવ્ય અને પિતા થાય છે, તેમની બંધાવેલી કહેવાય છે. પટ્ટાવલિઓમાં પણ એમનું જ નામ છે. આ ઉપરથી જણાય છે કે એ ટુંક બંધાવવાનો પ્રારંભ તો રૂપજીના પિતાએ કર્યો હશે પરંતુ પાછળથી તેનું મૃત્યુ થઈ જવાના લીધે પ્રતિષ્ઠા વિગેરે કાર્યો રૂપજીએ કરાવ્યાં હશે.

આ મંદિરે બંધાવવામાં સેઠ સિવા સોમજીએ પુષ્કળ ધન ખર્ચ્યું હતું. ‘મીરાતે-અહમદી’ના લખવા પ્રમાણે બધા મળી ૫૮ લાખ રૂપિયા આમાં ખર્ચ થયા હતા. કહેવાય છે કે ૮૪૦૦૦ રૂપિયાનાં તો એકલાં દોરડાં જ કામ લાગ્યાં હતાં ! મંદિરોની વિશાલતા અને ઉચ્ચતા જોતાં એ કથનમાં શંકા લઈ જવા જેવું કશું જણાતું નથી.

ક્ષમાકલ્યાણકની ખરતરગચ્છની પટ્ટાવલીમાં એ બંધુઓના વિષયમાં લખ્યું છે કે, “અમદાબાદમાં સિવા અને સોમજી બંને ભાઈઓ મિથ્યાત્વી હોઈ ચિલડાનો વ્યાપાર કરતા અને બહુ દરિદ્રાવસ્થા ભોગવતા હતા. જિનચંદ્રસૂરિ વિચરતા વિચરતા અમદાબાદમાં આવ્યા અને એ

ભાઈએને ઉપદેશ આપી શ્રાવક બનાવ્યા. સૂરિની કૃપાથી પછી તેઓએ પુષ્કળ દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કર્યું અને મહાન ધનવાન થયા. + ”

જિનસિંહસૂરિએ, એ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા સમયે બધા મળી ૫૦૧ જિનખિમ્બોની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી એમ ખરતર-પટ્ટાવલીમાં ઉલ્લેખ છે. *
(૨૧)

વિમલગસહિ ટુંકમાં, હાથીપોલ નજીક આવેલા મંદિરની ઉત્તર તરફની ભીંતમાં, ૩૧ પંક્તિમાં, આ લેખ કોતરેલો છે. લેખનો ઘણો ખરો ભાગ પથમાં છે અને થોડોક ગદ્યમાં છે.

પહેલાં ૫ પદ્યોમાં, મંગલ, હાલાર પ્રાંતના નવીનપુર (કે જેને હાલમાં જામનગર કહે છે) નું નામ મને ત્યાંના જશવંત અને શત્રુશલ્ય નામના બે રાજાઓનો ઉલ્લેખ છે. ૬ થી ૧૩ સુધીનાં પદ્યોમાં, અચલગચ્છના પ્રવર્તક આચાર્ય આચરક્ષિતસૂરિથી તે લેખ-કાલીન આચાર્ય કલ્યાણસાગરસૂરિ સુધીના આચાર્યોનાં નામો આપ્યાં છે. (આ નામો ઉપર પૃષ્ઠ ૧૧ માં આવેલાં છે.) ૧૪ માં પદ્યથી પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર કુટુંબનું વર્ણન છે.

ઓસવાલ જ્ઞાતિમાં, લાલણગોત્રમાં પહેલાં હરપાલ નામે મ્હોટો શેઠ થયો. તેને હરીઆ નામનો પુત્ર થયો. હરીઆને સિંહ, તેને ઉદેસી, તેને પર્વત અને તેને વચ્છ થયો. વચ્છની સ્ત્રી વાચ્છ-લહેની કુક્ષિથી અમર નામનો પુત્ર જન્મ્યો. અમરની સ્ત્રી લિંગદેવી નામની હતી જેને વર્ધમાન, ચાંપસી અને પદ્મસિંહ; એમ ત્રણ પુત્રો થયા. તેમાં વર્ધમાન અને પદ્મસિંહ વિશેષ પ્રસિદ્ધ થયા. આ બંને ભાઈઓ જામ રાજના મંત્રિઓ હતા. લોકોમાં તેમનો સત્કાર પણ બહુ હતો. વર્ધમાનની સ્ત્રી વન્નાદેવી હતી, જેને વીર અને

+ “ અહમ્મદાવાદનગરે ચિર્મટીવ્યાપારેણાજીવિકાં કર્વાળૌ મિથ્યાત્વિકુલોત્પન્નૌ પ્રાગ્વાટજ્ઞાતૈચૌ સિવા-સોમજીનામાનૌ દ્વૌ ધ્રાતારૌ પ્રતિબોધ્ય સકુટુમ્બૌ શ્રાવકૌ કૃતવન્તઃ । ”

* “ સંવત્ ૧૮૭૫ વૈશાખશુદિત્રયોદશ્યાં શુક્રે શ્રીરાજનગરવાસ્તવ્યપ્રાગ્વાટ-જ્ઞાતીયસંઘપતિસોમજીકારિતશત્રુંજયોપરિ ચતુર્દ્વૌરવિહારહારાયમાળશ્રીકષ્મભાદિજિનૈકા-ધિકપંચશતં (૫૦૧) પ્રતિમાનાં પ્રતિષ્ઠા વિહિતા । ”

વિજપાલ નામના બે પુત્રો થયા. પદ્મસિંહની સ્ત્રીનું નામ સુભાણુદે હતું અને તેને પણ શ્રીપાલ, કુંઅરપાલ અને રણુમદલ નામના ત્રણ પુત્રો થયા. આવી રીતે સુખી અને સંતતિવાળા બંને ભાઈઓએ સંવત્ ૧૬૭૫ (શાકે ૧૫૪૧) ના વૈશાખ માસના શુક્લ પક્ષની તૃતીયા અને બુધવારના દિવસે શાંતિનાથ આદિ તીર્થંકરોની ૨૦૪ પ્રતિમાઓ ભરાવી અને પ્રતિષ્ઠિત કરાવી.

પોતાના વાસસ્થાન નવાનગર (જામનગર) માં પણ તેમણે વિપુલ ધન ખર્ચી કૈલાસપર્વત જેવો ઉંચો પ્રાસાદ કરાવ્યો અને તેની આબુ બાબુ ઉર દેવકુલિકાઓ અને ૮ ચતુર્મુખ મંદિરો બંધાવ્યાં. સા. પદ્મસિંહે શત્રુંજય ઉપર પણ ઉંચા તોરણો અને શિખરોવાળું મ્હોટું મંદિર બનાવ્યું અને તેમાં શ્રેયાંસ તીર્થંકર આદિ અહુતોની પ્રતિમાઓ સ્થાપન કરી.

તથા, વળી સંવત્ ૧૬૭૬ ના ફાલ્ગુન માસની શુક્લ દ્વિતીયાના દિવસે નવાનગરથી સા. પદ્મસિંહે મ્હોટો સંઘ કાઢ્યો અને અંચલગચ્છના આચાર્ય કલ્યાણસાગરની સાથે શત્રુંજયની યાત્રા કરી પોતે કરાવેલા મંદિરમાં ઉક્ત તીર્થંકરોની પ્રતિમાઓની ખૂબ ઠાઠમાટ સાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

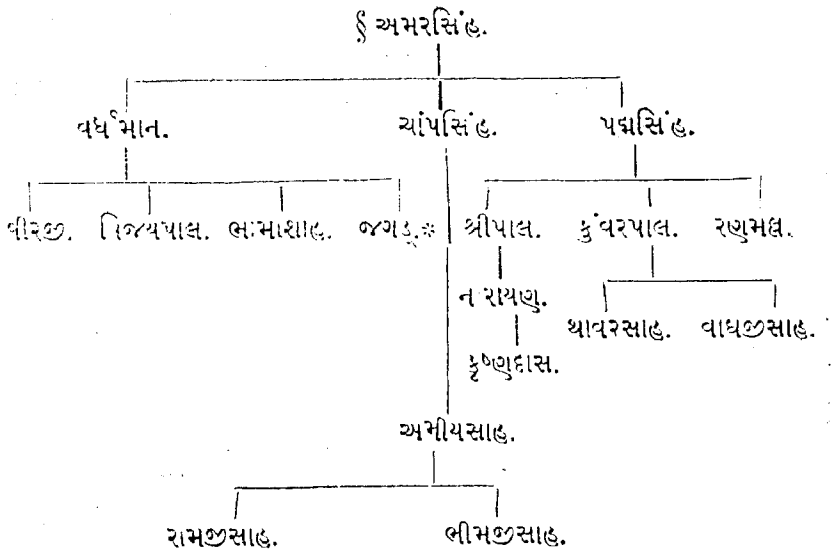
વાચક વિનયચંદ્રગણિના શિષ્ય પંડિતશ્રી દેવસાગરે + આ પ્રશસ્તિ બનાવી છે.

* * * *

સા. વર્દ્ધમાન અને સા. પદ્મસિંહનું બનાવેલું ઉક્ત જામનગરવાળું મંદિર અજે પણ ત્યાં સુશોભિત છે. એ મંદિરમાં શિલાલેખ પણ વિદ્યમાન છે, જે આ સંગ્રહમાં ૪૫૫ મા નંબર નીચે આપવામાં આવેલો છે. પ્રસંગોપાત્તથી તે લેખનો સાર અત્રેજ આપી દેવો ઠીક પડશે.

આ લેખમાં ૧૮ પદ્યો અને અંતે થોડોક ભાગ ગદ્ય છે. પદ્યોમાં આ લેખ પ્રમાણે જ અંચલગચ્છની પટ્ટાવલી અને સા. વર્દ્ધમાનની વંશાવલી આપી છે. આ વંશાવલી પ્રમાણે વર્દ્ધમાનના કુટુંબનું વંશવૃક્ષ આ પ્રમાણે થાય છે.—

+ દેવસાગર ઉત્તમ પંડિતના વિદ્વાન હતા. તેમણે હેમચંદ્રાચાર્યના અભિધાનચિન્તામણિ કોષ ઉપર ચ્યુત્વાત્તિરત્નાકર નામની ૨૦૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણ મ્હોટી ટીકા બનાવી છે.

§ અમરસિંહના પૂર્વજોનાં નામ અને ક્રમમાં, શત્રુંજયના અને જામનગરના લેખમાં કાંઈક ભિન્નતા છે. અનેતું કોષ્ટક આ પ્રમાણે છે--

શત્રુંજય૦ પ્રમાણે--

- ૧ હરપાલ.
- ૨ હરીયા.
- ૩ સિંહ.
- ૪ ઉદેસી.
- ૫ પર્વત.
- ૬ વચ્છુ. (સ્ત્રી વાચ્છલદેવી.)
- ૭ અમર. (સ્ત્રી લીંગદેવી.)

જામનગર૦ પ્રમાણે--

- ૧ સિંધજી.
- ૨ હરપાલ.
- ૩ દેવનંદ.
- ૪ પર્વત.
- ૫ વચ્છુ.
- ૬ અમર.

* જામનગરવાળા પુસ્તક પ્રકાશક શ્રાવક હીરાલાલ હંસરાજ પોતાને એ જગદ્ગુની સંતતિ તરીકે જણાવે છે. જુઓ વિજયાનન્દામ્યુદય કાવ્યની પ્રશસ્તિ.

ગદ્યભાગમાં લખવામાં આવ્યું છે કે—પોતાના પરિવાર સમેત, અમાત્ય (પ્રધાન) શિરોમણિ વર્દ્ધમાનસાહ અને પદ્મસિંહસાહે, હાલાર પ્રદેશમાં, નવાનગર (જમનગર) માં, જન્મ શ્રી શત્રુંગશય (છત્રશાલ) ના પુત્ર શ્રીજસવંતજીના વિજયવંતા રાજ્યમાં, અચલગચ્છના આચાર્ય શ્રીકલ્યાણસાગરસૂરિના ઉપદેશથી, શ્રીશાંતિનાથનું મંદિર બંધાવવા રૂપ પુણ્ય કૃત્ય કર્યું. તથા ઉક્ત તીર્થંકર આદિની ૫૦૧ પ્રતિમાની બે પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી. તેમાં પ્રથમ સંવત્ ૧૬૭૬ વૈશાખ શુકલ ૩ બુધવારના દિવસે અને બીજી સંવત્ ૧૬૭૮ ના વૈશાખ શુકલ ૫ શુક્રવારના દિવસે. એવી રીતે મંત્રીશ્વર વર્દ્ધમાન અને પદ્મસિંહે ૭ લાખ રૂપિયા પુણ્યક્ષેત્રોમાં ખર્ચ કર્યા !

આ બંને લેખો ઉપરથી જણાય છે કે વર્દ્ધમાન અને પદ્મસિંહ—બંને બ્રાતા જમનગરના તત્કાલીન પ્રધાનો હતા અને તેઓ ચુસ્ત જૈનધર્મી હોઈ જૈન ધર્મની ઉન્નતિ માટે પુષ્કળ પ્રયત્ન અને દ્રવ્યવ્યય કર્યો હતો. શ્રાવક હીરાલાલ હંસરાજે વર્દ્ધમાનના વિષયમાં વિજયાનંદામ્યુદયકાવ્ય માં નીચે પ્રમાણે હકીકત લખી છે.

“ વર્દ્ધમાન સાહનો ઇતિહાસ આ પ્રમાણે છે— તેઓ કાઠીયાવાડની ઉત્તરે આવેલા કચ્છ નામના દેશમાં આવેલા અલસાણુ નામે ગામના રહેવાસી હતા. તેઓ ઘણાજ ધનાઢ્ય તથા વ્યાપારના કાર્યોમાં પ્રવીણ હતા. તેજ ગામમાં રાયસી સાહ નામના પણ એક ધનાઢ્ય સેઠ રહેતા હતા. તેઓ બંને વચ્ચે વહેવાઈનો સંબંધ હતો. તેઓ બંને જૈનધર્મપાળતા હતા. એક દિવસે જમનગરના રાજા જમસાહેબે તે અલસાણુના કોકારની કન્યા સાથે લગ્ન કર્યા. તેમાં જન્મશ્રીના કહેવાથી તે કુંવરીએ દાયજનમાં પોતાના પિતા પાસે તે બંને સાહુકારો જમનગરમાં આવી વસે એવી માગણી કરી. તે માગણી તેના પિતાએ કબુલ રાખવાથી એસવાલ જાતિના દસ હજાર માણસો સહિત તે બંને સાહુકારોએ જમનગરમાં આવી નિવાસ કર્યો.

ત્યાં રહી તેઓ અનેક દેશો સાથે વ્યાપાર કરવા લાગ્યા અને તેથી જમનગરની પ્રજાની પણ ઘણી આબ-દી વધી. વળી તે બંને સાહુકારોએ પોતાના દ્રવ્યનો સદુપયોગ કરવા માટે ત્યાં (જમનગરમાં) લાખો પૈસા ખર્ચીને મહેાટા વિસ્તારવાળાં તથા દેવવિમાનો સરખાં જિનમંદિરો બંધાવ્યાં.

તે મંદિરો વિક્રમ સંવત ૧૬૭૬ માં સંપૂર્ણ થયાં. અનુક્રમે શ્રીવર્ધમાન શત્રુંજય ગિરનાર વગેરેની યાત્રા કરી અને ત્યાં પણ જિનમંદિરો બંધાવ્યાં. એવી રીતે પોતાના લાખો પૈસા ખર્ચાને તેમણે આ ચપલ લક્ષ્મીનો લાવો લીધો. વર્ધમાનસાહનું રાજ્યદરબારમાં ઘણું સન્માન થવા લાગ્યું, તથા જમશ્રી પણ ઘણું ખર્ચે કાર્ય તેમની સલાહ પ્રમાણે કરવા લાગ્યા. આથી કરીને જમસાહેબના એક લુહાણા કારભારીને ઇર્ષા થઈ, તેથી તે વર્ધમાન સાહપરની જામ સાહેબની પ્રીતિ ઓછી કરાવવાની તજવીજ કરવા લાગ્યો. એક દહાડે તે કારભારીએ જામ સાહેબને કહ્યું કે, હાલમાં રાજ્યમાં નાણાનો ખપ છે, તેથી આપણા શહેરના ધનાઢ્ય સાહુકાર વર્ધમાન સાહ ઉપર નેવું હજાર ટોરીની ચીટી લખી આપો. જામ સાહેબે પણ તેના કહેવા પ્રમાણે ચીટી લખી આપી. પછી તે કારભારીએ તે ચીટી ઉપર ૧ મીઠું પોતાના તરફથી ચઢાવી નેવું હજારના બદલે નવ લાખની ચીટી બનાવી. પછી તેજ દિવસે સાંજના વાળુ વખતે તે કારભારી વર્ધમાન સાહ પાસે ગયો અને તેમને કહેવા લાગ્યો કે, જામસાહેબે હુકમ કર્યો છે કે, આ ચીટી રાખીને નવ લાખ ટોરી આજ વખતે આપો. વર્ધમાન સાહે કહ્યું કે, આ વખત અમારે વ્યાજ કરવાનો છે માટે આવતી કાલે સવારે તમે આવજો, એટલે આપીશું. પણ તે કારભારીએ તો, તેજ વખતે, તે ટોરી લેવાની હડ લીધી. તેથી વર્ધમાન સાહે તેને તેજ વખતે કાંટો ચઢાવી પોતાની વખારમાંથી નવલાખ ટોરી તોળી આપી. કારભારીના આ કર્તવ્યથી વર્ધમાનસાહેને ગુસ્સો ચઢ્યો, તેથી પ્રભાતમાં રાયસીસાહ સાથે મળીને તેમણે ઠરાવ કર્યો કે, જે રાજ્યમાં પ્રજાપર આવો જીલમ હોય ત્યાં આપણે રહેવું લાયક નથી, માટે આપણે આજેજ અહિંથી ચાલીને કચ્છમાં જવું. તે સમયે રાયસી સાહે પણ તે વાત કુશલ કરી. પરંતુ જ્યારે વર્ધમાન સાહે ત્યાંથી નિકળી કચ્છ તરફ પ્રયાણ કર્યું ત્યારે રાયસી સાહે ખુટામણુ લેઈ કહ્યું કે, મહારે તો આ દેહરાંઓનું કામ અધૂરું હોવાથી, મહારાથી આવી શકાશે નહીં. પછી વર્ધમાન સાહ એકલાએ ત્યાંથી પ્રયાણ કર્યું. તેમની સાથે ખીજા સાડા સાત હજાર ઓસવાળો પણ કચ્છ તરફ રવાના થયા. તે બધા માણસોનું બધા ખોરાકી વિગેરેનું ખર્ચ વર્ધમાન સાહે પોતાના માથે લીધું. પ્રયાણ કરી વર્ધમાન સાહ ત્રોણ મુકામે પહોંચ્યા ત્યારે જામ સાહેબને તે બાબતની ખબર પડી. જામ સાહેબે તેમને પાછા બોલાવવા માટે પોતાનાં માણસો મોકલ્યાં, પરંતુ વર્ધમાન સાહ આવ્યા નહિ. ત્યારે જામ

સાહેબ પોતે ત્યાં ગયા અને આવી રીતે એકાએક પ્રયાણ કરવાનું સેઠને કારણ પુછ્યું. સેઠે જે હકીકત બની હતી તે નિવેદન કરી. ત્યારે જમસાહેબે આશ્ચર્ય સહિત કહ્યું કે મહેતો કદત નેવુ હજાર ડોરીની ચીકી લખી આપી હતી. આ વાત જાણી કારભારી પર જામ સાહેબનો ઘણોજ ગુસ્સો ચઢ્યો. જામ સાહેબ સેઠને મનાવી એકદમ પાછા જામનગર આવ્યા. ત્યાં કડયાણુજ હેઠે તે કારભારી જામસાહેબને મળ્યો. જામ સાહેબે એકદમ ગુસ્સામાંજ ત્યાં તેને જાંખીયાથી પોતાના હાથે મારી નહાંખી યમને દ્વારે પહોંચાડ્યો. એ લુહાણુ કારભારીનો પાળીઓ હાલ પણ ત્યાં (જામનગરમાં) કડયાણુજના મંદિરમાં મોજુદ છે. જે વખતમાં વર્દમાન સાહે તેને નવલાખ ડોરી તોળી આપી હતી તે વખતનું, જામનગરમાં માંડવી પાસે રહેલું મકાન, હાલ પણ નવલાખના નામથી ઓળખાય છે. તેમનાં ચણુવેલાં અત્યંત મનોહર ગિન-મંદિરો પણ હાલ તે સમયની તેમની જાહોજલાલી દૃષ્ટિગોચર કરે છે. તેમનું રહેવાનું મકાન પણ હાલ જામનગરમાં જીર્ણ અવસ્થામાં હયાત છે. તેમણે અનેક ધર્મકાર્યો તથા લોકોપકૃતિનાં કાર્યો કરેલાં છે. ”

પૃષ્ઠ. ૩૬૨-૬૫.

(૨૨)

આ લેખ, નં. ૬ અને ૭ વાળા લેખો જે દેહુરીમાં છે તેની પાસે આવેલી અને આદીશ્વરના મહોટા મંદિરના ઇશાન ખુણામાં રહેલી દેહુરીમાં આવેલો છે.

મિતિ સં. ૧૬૭૫ વૈશાખ શુકલ ૧૩ શુક્રવાર. અચલગચ્છના કડયાણુસાગરસૂરિના સમયે અમદાવાદના શ્રીમાલજ્ઞાતીય સા. લવાન (સ્ત્રી રાજલદે) ના પુત્ર સા. ખીમજી અને સૂપજી-બંનેએ શત્રુજય ઉપર આ દેહુરી કરાવી.

(૨૩)

ખરતરવસહિ ટુકમાં મહોટા ચતુર્મુખ-પ્રાસાદના ઇશાન ખુણામાં આવેલી પ્રતિમાની નીચે, ૬ પંક્તિમાં, આ લેખ કોતરેલો છે. તારીખ ઉપર પ્રમાણેજ.

નં. ૧૭ થી ૨૦ વાળા લેખોમાં વર્ણવેલા સં. ૩૫૭ના પિતા મહ સં. નાથા (સ્ત્રી નારિંગદે) ના પુત્ર સં. સૂરજીએ, પોતાની

શ્રી સુખમાદે અને દત્તક પુત્ર ઈન્દ્રજી સહિત, આ શાંતિનાથનું ગિરિખંડ કરાવ્યું. પ્રતિષ્ઠા કરનાર ઉક્ત લેખો વર્ણિત જિનરાજસૂરિ છે.

(૨૪)

ઉપરના લેખવાળી પ્રતિમાની સામે, અને ચતુર્મુખપ્રાસાદના અગ્નિ ખુણામાં આવેલી પ્રતિમાની નીચે, બે પંક્તિમાં, આ લેખ કોતરેલો છે. મિતિ એજ.

ઉક્ત સં. ૩૫જીના વૃદ્ધ ભ્રાતા સં. રત્નજી (ભાર્યા સુભણ્ડે) ના પુત્ર સુદરદાસ અને સખરાએ પોતાના પિતાના નામથી શાંતિનાથ તીર્થકરની પ્રતિમા સ્થાપિત કરી. પ્રતિષ્ઠા કરનાર જિનરાજસૂરિ.

(૨૫)

વિમલવસહિ ટુંકમાં, આદીશ્વરના મંદિર પાસે આવેલા ન્હાના મંદિરમાં, ન્હાની મ્હોટી ૯ પંક્તિમાં, આ લેખ કોતરેલો છે. માત્ર સં. ૧૬૭૬ વૈશાખ વદિ ૬ શુક્રવાર.

તપગચ્છાચાર્ય શ્રીવિજયદેવસૂરિના સમયમાં, શ્રીમાલજ્ઞાતીય અને લઘુશાખીય મંત્રી જીવા (શ્રી રંગાઈ) ના પુત્ર મંત્રી વાછાકે પોતાની શ્રી ગંગાઈ આદિ પરિવાર સમેત, સેક શિવજી લણુશાલીની કૃપાથી પોતે પ્રતિષ્ઠિત કરેલું એવું એ વિમલનાથનું મંદિર કરાવ્યું.

(૨૬)

ખરતરવસહિ ટુંકની પશ્ચિમે આવેલા મંદિરમાં, ઉત્તર તરફ, નં. ૩ ના પગલાંની આસપાસ, ૧૧ પંક્તિમાં, આ લેખ કોતરેલો છે.

આદિનાથ તીર્થકરથી લઈ મહાવીર તીર્થકર સુધીના ૨૪ તીર્થકરોના બધા મળી ૧૪૫૨ ગણુધરો થયેલા છે. એ બધા ગણુધરોના એક સાથે આ સ્થાને ચરણયુગલ સ્થાપન કરેલાં છે. જેસલમેર નિવાસી, એસવાલજ્ઞાતીય અને ભાંડશાલિક ગોત્રીય સુશ્રાવક સાં શ્રીમલ (ભાર્યા ચાપલદે) ના પુત્ર સં. થાહડૂ × (થાહડૂ) કે જેણે લોદ્રવાં-

× વાસ્તવિક નામ ' થાહડૂ ' છે. પં. તુ ડા. બુલ્હરે ' હ ' ને ' દ ' અને ' ર ' ને ' રૂ ' વાંચી ' થાહડૂ ' નામ લખ્યું છે.

પત્તનના પ્રાચીન મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કર્યો હતો, ચિંતામણિ પાર્શ્વ-
નાથની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી, પ્રતિષ્ઠાના સમયે દરેક મનુષ્ય દીઠ
એક એક સોનામહોરની લઘાણી કરી હતી, સંઘનાયકને કરવા યોગ્ય
દેવપૂજા, ગુરુ-ઉપાસના અને સાધર્મિવાત્સલ્ય આદિ બધાં ધર્મકાર્યો કર્યાં
હતાં અને શત્રુંજયની યાત્રા માટે મહોટો સંઘ કાઢી સંઘપતિનું તિલક
પ્રાપ્ત કર્યું હતું, તેણે, પુંડરીકાદિ ૧૪૫૨ ગણધરોનું, પૂર્વે નહિ થયેલું
એવું પાદુકાસ્થાન, પોતાના પુત્ર હરરાજ અને મેઘરાજ સહિત,
પુણ્યોદયને માટે બનાવ્યું અને સં. ૧૬૮૨ ના જ્યેષ્ઠ વદિ ૧૦
શુક્રવારના દિવસે ખરતરગચ્છના આચાર્ય જિનરાજસૂરએ પ્રતિ-
ષ્ઠિત કર્યું.

(૨૭)

હાથીપોળા અને વાઘણપોળાની વચ્ચે આવેલી વિમલવસહિ
ટુંકમાં, ડાબા હાથે રહેલા મંદિરના એક ગોખલામાં, ૪૪ પકિતમાં
આ નં. ૨૭ નો લેખ કેતરેલો છે.

મિતિ સં. ૧૬૮૩, બાદશાહ જહાંગીરના રાજ્યની છે. નં. ૨૧
ની માફક આ લેખ પણ અંચલગચ્છવાળાનો છે. આમાં પ્રારંભમાં
૧૩ પદો છે અને પછી બાકીનો બધો ભાગ ગદ્યમાં છે. લેખનો ગદ્યભાગ
સંસ્કૃત અને ગુજરાતી મિશ્રિત છે.

આદિના ૫ પદોમાં તીર્થંકરોને નમસ્કાર કરેલો છે, અને પછી-
નામાં અંચલગચ્છના આચાર્યોના નં. ૨૧ પ્રમાણેજ નામો આપેલાં છે.

ગદ્યભાગમાં જણાવ્યું છે કે—શ્રીભાલશાતીય મંત્રીશ્વર શ્રી-
ભંડારીનો પુત્ર મહં. અમરસી તેનો પુત્ર મહં. શ્રીકરણ, તેનો પુત્ર સા.
ધન્ના, તેનો પુત્ર સોપા અને તેનો પુત્ર શ્રીવંત થયો. શ્રીવંતની સ્ત્રી બાઈ
સોભાગદેની કુક્ષિથી એક પુત્ર અને એક પુત્રી થઈ. પુત્રનું નામ સા.
શ્રીરૂપ અને પુત્રીનું નામ હીરબાઈ હતું. એજ હીરબાઈએ પોતાના પુત્ર
પારીણ સોમચંદ્ર આદિ પરિવાર સહિત, સં. ૧૬૮૩ ના માઘ
શુકલ ૧૩ અને સોમવારના દિવસે, ચંદ્રપ્રભના મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર
કરાવ્યો. આ મંદિર પ્રથમ રાજનગર (અમદાબાદ) નિવાસી મહં. ભંડા-

રીચું કરાવ્યું હતું. તેની ૬ ઠી પેઢીએ શ્રાવિકા હીરબાઈ થઈ કે જેણે એના પ્રથમ ઉદ્ધાર કર્યો. વળી એ બાઈએ શત્રુજયની ૯૯ વાર સંઘ સહિત યાત્રા કરી. એના સ્વસુરપક્ષના, પારિખ ગંગાદાસ (ભાર્યા ગુરદે) નો પુત્ર પા. કુંઅરજી (ભાર્યા કમલાદે) થયો. તેને એ પુત્રો થયા-પારીખ વીરજી અને રહીયા. બાઈ હીરબાઈ x તે પારીખ વીરજીની સ્ત્રી, તેણે પોતાના પુત્ર પારીખ સોમચંદ્રના નામથી ચંદ્રપ્રભ તીર્થ કરતું બિંબ કરાવ્યું અને દેશાધિપતિ ખાંધુજીના પુત્ર શિવાજીના રાજ્યમાં, પોતાની પુત્રી બાઈ કલ્યાણી, ભાઈ રૂપજી અને ભત્રીજા ગોડીદાસ સમેત આચાર્ય કલ્યાણ-સાગરસૂરિના હાથે, ઉક્ત દિને તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

વાચક દેવસાગરગણિએ આ પ્રશસ્તિ બનાવી, પંડિત શ્રીવિજયમૂર્તિ ગણિએ લખી અને પં. વિનયશેખર ગણિના શિષ્ય મુનિ રવિશેખરે લખાવી (?).

(૨૮)

આ લેખ, મ્હોટી ટુંકમાંના આદીશ્વર ભગવાનના મુખ્ય મંદિરની પશ્ચિમ બાજુએ આવેલા ન્હાંના મંદિરમાં ચૌમુખની પ્રતિમા નીચે, એ પંકિતમાં કોતરેલો છે.

સં. ૧૬૮૪ ના માઘ વદી ૫ અને શુક્રવારના દિવસે, પાટણ નિવાસી, શ્રીમાલજ્ઞાતીય ઠ. જસપાલના પૌત્ર ઠ. ધાધાકે, પોતાના પિતા ઠ. રાજ અને માતા ઠ. સીવુના શ્રેયોર્થે, ગોખલા (ખતક) સમેત આદિનાથ ભગવાનનું બિંબ બનાવરાવ્યું.

(૨૯)

બાલાવસહિ (અગર બાલાભાઈ) ટુંકની થોડેક ઉપર જે અદ્ભુત આદિનાથનું મંદિર કહેવાય છે અને જેમાં જીવતા ખરા-બામાંથી વિશાલ આકારવાળી આદિનાથની મૂર્તિ કોતરી કાઢેલી છે, તેમાં એક પથર ઉપર, ૯ પંકિતમાં, આ નં. ૨૯ નો લેખ કોતરેલો છે.

લેખમાં જણાવ્યું છે કે-સં. ૧૬૮૬ ના ચૈત્ર શુકલ ૧૫ ના દિવસે, દક્ષિણદેશમાં આવેલા દેવગિરિનગર (દૌલતાબાદ) ના વાસી

x હીરબાઈનો બંધાવેલો એક ટુંક પશુ શત્રુજય ઉપર વિદ્યમાન છે.

અને શ્રીમાલજ્ઞાતિના લઘુશાખીય સા. તુક (કા) (ભાર્યા તેજલદે) ના પુત્ર સા. હાસુજીએ, પોતાની સ્ત્રી હાસલદે, ભાઈ સા. વચ્છુજી (ભાર્યા વચ્છાદે) અને સા. દેવજી (ભાર્યા દેવલદે), પુત્ર ધર્મદાસ અને ભગિની બાઈ કુચ્છરી પ્રમુખ સકલ કુટુંબ સમેત, સિદ્ધાચલની યાત્રા કરી અને અદ્ભુત-આદિનાથના મંદિરના મંડપનો કોટ સહિત ફરીથી ઉદ્ધાર કરાવ્યો.

છેલ્લી ત્રણ પંક્તિઓમાંનો ઘણો ખરો ભાગ ટૂટી ગયેલો છે તેથી આચાર્ય વિગેરેનાં નામો જતાં રહ્યાં છે. લેખની સ્થિતિ બોતાં જણાય છે કે લેખનો એ ભાગ સ્વાભાવિક રીતેજ નષ્ટ થઈ ગયેલો નથી પરંતુ બાણી બેઠને કોઈએ તેનો નાશ કરેલો છે. કારણ કે દરેક જગ્યાએ બ્યારે નામના શબ્દો જતા રહ્યા છે ત્યારે ‘તત્પટ્ટાલંકારે’ ..... ‘પંડિતોત્તમ’ આદિ વિશેષણો સ્પષ્ટ જણાય છે. આથી અવશ્ય કોઈ સંપ્રદાયદુરાગ્રહીની આ વર્તાણુંક હોવી બેઠએ.

(૩૦)

મોટી ટુકમાં આદીશ્વરના મુખ્ય પ્રાસાદના દક્ષિણદ્વારની સામે આવેલા સહસ્રકૂટ-મંદિરના પ્રવેશદ્વારની પાસે આ લેખ આવેલો છે. પંક્તિ સંખ્યા ૧૦ છે.

સં. ૧૬૯૬ ના વૈશાખ શુકલ ૫ રવિવારના દિવસે દીવબંદર નિવાસી સં. સચા (સ્ત્રી તેજબાઈ) ના પુત્ર સં. ગોવિંદજીએ (સ્ત્રી વચ્છબાઈ) સ્વકુટુંબ સાથે, શત્રુજય ઉપર ઉચ્ચ મંદિર બનાવ્યું અને તેમાં સુપાર્શ્વનાથની પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરાવી. પ્રતિષ્ઠા કરનાર આચાર્ય શ્રીવિજયસેનના પટ્ટધર વિજય-દેવસૂરિ છે, કે જેમની સાથે યુવરાજ વિજયસિંહસૂરિ પણ હતા.

(૩૧-૩૨)

એજ મંદિરના, બે સ્તંભો ઉપર, નં. ૩૧ અને ૩૨ ના લેખો કોતરેલા છે. પહેલો લેખ પદ્યમાં અને ટુકો છે. બીજો ગદ્યમાં અને તેના કરતાં વિસ્તૃત છે. બંનેમાં વર્ણન એકજ છે.

સં. ૧૭૧૦ ના જ્યેષ્ઠ શુકલ ૬ અને ગુરુવારના દિવસે, ઉચ્ચ-સેન (આચા-શહેર) નિવાસી ઓસવાલજ્ઞાત્રીય, વૃદ્ધસાખીય અને દુહાડગોત્રીય સાં વર્દમાન (સ્ત્રી વાદ્દહાદે) ના પુત્ર, સા. માનસિંહ, રાયસિંહ, કનકસેન, ઉચ્ચસેન અને ઋષભદાસ આદિએ સા. જગત્સિંહ અને જીવણદાસ પ્રમુખ પુત્રાદિપરિવાર સહિત, પોતાના પિતા (વર્દમાન) ના વચનથી, તેના પુણ્ય માટે, આ સહસ્રકૂટ તીર્થ કરાવ્યું અને પોતાનીજ પ્રતિષ્ઠામાં પ્રતિષ્ઠિત કર્યું. તપગચ્છાચાર્ય શ્રીહીરવિજયસૂરિના પદ્મધર આચાર્ય વિજયસેનસૂરિના શિષ્ય વિજયદેવસૂરિ અને વિજયપ્રભસૂરિની આજ્ઞાથી, હીરવિજયસૂરિશિષ્ય મહોપાધ્યાય શ્રીકીર્તિવિજય ગણિના શિષ્ય ઉપાધ્યાય વિનયવિજયજીએ એની પ્રતિષ્ઠા કરી. આ કાર્યમાં, શત્રુજયતીર્થ સંબંધી કાર્યોની દેખરેખ રાખનાર પંડિત શાંતિવિજય ગણિ, દેવવિજયગણિ અને મેઘવિજય ગણિએ, સહાયતા કરી છે.

આ લેખ, ખરતરવસહિ ટુંકમાં આવેલા શેઠ નરસી કેશવજીના મંદિરના ગર્ભાગારની બહારના મંડપમાં, દક્ષિણ દિશા તરફની દિવાલ ઉપર એક શિલાપટ્ટમાં, ૪૩ પ્રક્રિતમાં કેતરેલો છે. શત્રુજયના શિલાલેખોમાં, આ સૌથી આધુનિક છે.

(૩૨ A *)

આ લેખમાં, પ્રથમ ૧૮ પદ્યો છે અને પછી ગદ્ય છે. ભાષા આપ-ભ્રષ્ટ-સંસ્કૃત છે. આદિના ૧૧ શ્લોકોમાં, રત્નોદધિ (રત્નસાગર) સુધીની અચલગચ્છની આચાર્યપદ્માવલી આપવામાં આવી છે. (જુઓ, ઉપર પૃષ્ઠ ૧૧.) પછી જણાવ્યું છે કે-કચ્છ દેશમાં, કોડારા નગરમાં, લઘુશાખીય અર્ણુશી નામે શેઠ ધંધો. તેનો પુત્ર નાયક થયો. નાયકની સ્ત્રી હીરબાઈની

* મૂળ લેખના મથાળે ૩૩ ના બદલે ભૂલથી ૩૨ નો અંક છપાઈ ગયો છે (અર્થાત્ ૩૨ ના ઉપલ્લે અંકો મૂકાણા છે) અને તેના પછીના અંકો તેનાજ અનુક્રમથી મૂકાણા છે તેથી આ જગ્યાએ, બીજાવારના ૩૨ ઉપર વધારા તરીકે દર્શાવતર A ચિહ્ન મૂકવામાં આવ્યું છે.

કુખે પુણ્યવાન એવો કેશવજી નામનો પુત્ર થયો. તે પોતાના મામાની સાથે મુખર્ધ આપ્યો અને ત્યાં વ્યાપાર કરવા લાગ્યો. વ્યાપારમાં તેણે પુષ્કળ ધન ઉપાર્જન કર્યું. તે દેવ, ગુરૂ અને ધર્મ ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધાવાળો હતો. તેની કીર્તિ સ્વજનોમાં સારી પેઠે વિસ્તાર પામી હતી. તેની સ્ત્રી પાખાની કુખેથી નરસિંહ નામનો પુત્ર થયો. નરસિંહની સ્ત્રીનું નામ રત્નબાઈ હતું. તે પતિભક્તતા અને સુશીલા હતી. કેશવજીને માંકબાઈ નામની બીજી પત્નીથી ત્રિકમજી નામનો પુત્ર થયો પરંતુ તે અદ્ય વર્ષ જીવી મૃત્યુ પામ્યો.

ગાંધી મહોતા ગૌત્રવાળા સા. કેશવજી, પોતાના ન્યાયોપાનિત દ્રવ્યનો સદુપયોગ કરવા માટે અનેક ધર્મકૃત્યો કરવા લાગ્યો. તે પોતાના પરિવાર સમેત, મહોટો સંઘ કાઢી શત્રુંજય આવ્યો અને કચ્છ, સોરઠ, ગુજરાત, મારવાડ, મેવાડ અને કોંકણ આદિ બધા દેશોમાં કુંકુમપત્રિકાઓ મોકલી સંઘ જનોને આમંત્રણ કર્યું. તદનુસાર હજારો લોકો ત્યાં ભેગા મળ્યા. અંજનશલાકા કરાવા માટે મહોટો મંડપ તૈયાર કરાવ્યો, અને તેમાં સોના, ચાંદિ અને પાષાણના હજારો જિનખિંઓ સ્થાપન કરી, સં. ૧૯૨૧ ના માઘ શુકલ પક્ષની ૭ અને ગુરૂવારના દિવસે, અંચલગચ્છના આચાર્ય રત્નસાગરસૂરિની આજ્ઞાથી મુનિ દેવચંદ્રજી અને બીજા ક્રિયાવિધિના જાણકાર અનેક શ્રાવકોએ, વિધિ-પૂર્વક બધા જિનખિંઓની અંજનશલાકા કરી. તે વખતે શેઠ કેશવજીએ, જિનપૂજન, સંઘભક્તિ અને સાધર્મિકવાત્સલ્ય આદિ ધર્મકૃત્યોમાં ખૂબ ધન ખર્ચ્યું. તથા પોતાની બંધાવેલી વિશાલ ધર્મશાળામાં, આરસ-પાષાણનું બનાવેલું શાસ્વતજિનનું જે ચતુર્મુખ ચૈત્ય હતું તેની અને પર્વત ઉપરના અભિનંદન મંદિરની, માઘ શુકલ ૧૩ અને બુધ-વારના દિવસે ખૂબ ધુમધામથી પ્રતિષ્ઠા કરાવી અને પોતાના પરિવાર સાથે શેઠે તેમાં અભિનંદન આદિ તીર્થંકરોની પ્રતિમાઓ સ્વહાથે તખ્તનશીન કરી. આવી રીતે ગોહિલવંશી ઠાકોર સૂરસિંહજીના સમયમાં, પાલીતાણામાં, શેઠ કેશવજીએ વિપુલ દ્રવ્ય ખર્ચી જૈન-ધર્મની ઘણી પ્રભાવના કરી.

માણિક્યસાગરના શિષ્ય વાચક વિનયસાગરે આ પ્રશસ્તિ બનાવી અને તેણેજ શિલાપટ્ટ ઉપર લખી.

(૩૩)

મ્હોટી ટુંકમાં આદીશ્વર ભગવાનના મુખ્ય મંદિરની દક્ષિણ તરફની દિવાલ ઉપર, ન્હાંની ન્હાંની રર પંક્તિઓમાં, આ નં. ૩૩ નો લેખ કોતરેલો છે. લેખમાં જણાવેલું છે કે—

સં. ૧૬૫૦ ના પ્રથમ ચૈત્ર માસની પૂર્ણિમાના દિવસે, ચારિત્રયાત્ર અને સન્માર્ગગામી એવા સાધુ રૂપ સમુદ્રને ઉદ્ધસિત કરવા માટે જેઓ ચંદ્ર જેવા છે, જેમના વચનોથી રંજિત થઈ અકબર બાદશાહે શત્રુજય પર્વત જેમના સ્વાધીન કર્યો છે અને ભદ્રારક વિજય-સેનસૂરિ પ્રમુખ સુવિહિતજનો જેમની ભક્તિપૂર્વક ચરણસેવા કરે છે એવા આચાર્ય શ્રીહીરવિજયસૂરિના મહિમાથી આનંદિત થઈ બાદશાહે શત્રુજયની યાત્રાએ જનાર બધા મનુષ્યો પાસેથી જે દિવસે મસ્તક કર (માથા વેરો-મુંડકો) લેવાનો નિષેધ કર્યો છે તેજ દિવસે, ઉક્ત આચાર્યવર્ચના શિષ્ય, સકલવાચક શિરોમણિ શ્રીવિમલહર્ષ ઉપાધ્યાયે પં. દેવહર્ષ, પં. ધનવિજય, પં. જયવિજય, પં. જસવિજય, પં. હંસ-વિજય અને મુનિ વેસલ આદિ ૨૦૦ મુનિઓના પરિવાર સાથે નિર્વિઘ્ન રીતે, શત્રુજયની યાત્રા કરી છે.

(૩૪-૩૭)

નં. ૩૪ થી ૩૭ સુધીના લેખો, ‘ ગાયકવાડસુ ઓરીઅંટલ-સીરીઝ ’ માં પ્રગટ થનાર પ્રાચીનગુર્જરકાવ્યસંગ્રહ માંથી ઉતારવામાં આવ્યા છે. સ્કલનો ચોક્કસ નિર્ણય નથી જણાયો. પરંતુ મ્હોટી ટુંકમાંના કોઈ મંદિરમાં જુદી જુદી મૂર્તિઓ ઉપર એ લેખો લખેલા છે. બધા લેખો, સં. ૧૩૭૧ માં, પાટણના સમરાસાહે, શત્રુજયનો (૧૫ મો) ઉર કરાવ્યો, તે સંબંધી છે.

સમરાસાહુના એ ઉદ્ધારની વિસ્તૃત હકીકત મ્હારા ‘ ઇતિહાસિક-પ્રબંધો ’ નામક પુસ્તકમાં આપવામાં આવી છે તેથી અત્રે આપતો નથી.

૩૪ મો લેખ સચ્ચિકાદેવી, કે જે એસવાલોની કુલદેવી ગણાય છે તેની મૂર્તિ ઉપર છે. મિતિ સં. ૧૩૭૧, માઘ સુદી ૧૪ સોમવાર. ઉકેશવંશના વેસટ ગોત્રના સાં સલખણનો પુત્ર સાં આજડ અને તેનો પુત્ર સાં ગોસલ થયો. તેની ગુણમતી સ્ત્રીની કુખે ત્રણ પુત્રો થયા, -સંઘપતિ આસાધર, સાં લૂણસિંહ અને સંઘપતિ દેસલ. તેમાં છેલ્લા દેસલે, પોતાના પુત્રો સાં સહજપાલ, સાં સાહજપાલ, સાં સામંત, સાં સમરા અને સાં સાંગણ આદિ પરિવાર સમેત, પોતાની કુલદેવી શ્રીસચ્ચિકા § ની મૂર્તિ કરાવી.

૩૫ મો લેખ, એક પુરૂષ-સ્ત્રીના મૂર્તિ-યુગ્મ ઉપર કેતરેલો છે. બીજી બધી હકીકત ઉપર પ્રમાણેજ છે, પરંતુ છેવટે લખવામાં આવ્યું છે કે, સં. ૧૩૭૧ દેસલે પોતાના વૃદ્ધબ્રાતા સંઘપતિ આસાધર અને તેમની સ્ત્રી, શેઠ માલદની પુત્રી રત્નશ્રીનું, આ મૂર્તિ-યુગલ બનાવ્યું છે.

૩૬ મો લેખ, વચમાંથી ટૂટી ગયેલો છે. ઉપલબ્ધ ભાગમાં લખેલું છે કે, સં. ૧૩૭૧ માં, સં. ૧૩૭૧ દેસલે રાણા શ્રીમહીપાલની, આદિનાથ લગવાના મંદિરમાં, આ મૂર્તિ બનાવી છે.

૩૭ મા લેખની મિતિ સં. ૧૪૧૪ ના વૈશાખ સુદી ૧૦ અને ગુરૂવારની છે. સં. ૧૪૧૪ દેસલના પુત્ર સાં સમરા અને તેની સ્ત્રી સમરશ્રીનું આ મૂર્તિ-યુગલ, તેમના પુત્ર સાં સાલિગ અને સાં સજ્જને બનાવ્યું છે અને કક્કસૂરિના શિષ્ય દેવગુપ્તસૂરિએ એની પ્રતિષ્ઠા કરી છે.

* * * * *

ઉપર લખવામાં આવ્યું છે કે, ડૉ. બુલ્હરે, તેમને મળેલા ૧૧૮ લેખોમાંથી ૩૩ લેખો તો મૂળ સંસ્કૃતમાંજ આપ્યા છે અને પછી બાકીનાનો માત્ર અંગ્રેજીમાં સારજ આપી દીધો છે. એ સારમાં, અર્વાચીન કાળના ઘણા ખરા શ્રાવકો અને કુટુંબોનાં નામો આવેલાં

---

§ મૂળ લેખમાં, ચંડિકા (?) આવો ભ્રમિત પાઠ મૂકાણો છે પરંતુ પાછળથી તપાસ કરતા જણાયું કે તે ' ચંડિકા ' નહિં પણ ' સચ્ચિકા ' પાઠ છે અને તેજ યોગ્ય છે.

હોવાથી, અને તે ઐતિહાસિક દષ્ટિએ સારા ઉપયોગી હોવાથી, એ સારનો સમગ્ર અનુવાદ, અત્રે આપવામાં આવે છે.

નં. ૩૪.^૧ સંવત્ ૧૭૮૩, માત્ર સુદિ ૫; સિધ્ધચક્ર, ધણુપુરના રહેવાસી, શ્રીમાલી લઘુ શાખાના ખેતા (ખેતા) ની સ્ત્રી આણન્દબાઈએ અર્પણ કર્યું.^x ખુદત્ ખરતરગચ્છની મુખ્ય શાખામાં જિનચંદ્રસૂરિ થયા જેમને અકબર બાદશાહે યુગ પ્રધાનતું પદ આપ્યું. તેના શિષ્ય મહોપાધ્યાય રાજસારજી થયા. તેના શિષ્ય મહોપાધ્યાય જ્ઞાનધર્મજી, તેમના શિષ્ય ઉપાધ્યાય દીપચંદ્ર, તેમના શિષ્ય પંડિતવર દેવચંદ્રે, તેની પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૩૫.^૨ સંવત્ ૧૭૮૮, માત્ર સુદિ ૬, શુક્રવાર; ખરતર ગચ્છના સાં(હ) કીકાના પુત્ર દુલીચંદ્રે ભીમમુનિની એક પ્રતિમા અર્પણ કરી; ઉપાધ્યાય દીપચંદ્રગણિએ પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૩૬.^૩ (મિતિ ઉપર છે તે); શ્રીયુધિષ્ઠિર (ણિર) મુનિની પ્રતિમા (ખીલું ઉપર પ્રમાણે).

નં. ૩૭.^૪ વિક્રમ સંવત્ ૧૭૮૮, શક ૧૬૫૩, માત્ર સુદિ ૬, શુક્રવાર, તપાગચ્છના ભટ્ટારક વિજયદયાસૂરિના ઉપદેશથી શ્રીમાત્રી વૃદ્ધશાખાના પ્રેમજી એ (અટક-ચુલી Cheuli, કારણ કે તે ચુલા Cheula નો રહેવાસી હતો) ચંદ્રપ્રભની પ્રતિમા અર્પણ કરી; અને તેજ ગચ્છના ભટ્ટારક સુમતિસાગરે પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૩૮.^૫ સંવત્ ૧૭૯૧, વૈશાખ સુદિ ૮, પુષ્યાકર્કે; પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા, ઓસવાળ વૃદ્ધશાખા તથા નાડૂલગોત્રના ભંડારી દીપાજીના પુત્ર

૧ ખરતરવસી ટુંકના દક્ષિણ બાજુના ખુલ્લા વિભાગમાં સિધ્ધચક્ર શિક્ષા ઉપર. લીસ્ટ્રસ, પૃ. ૨૦૬, નં. ૩૩૭.

x ‘ અર્પણ કર્યું ’ એનો અર્થ બનાવ્યું-કરાવ્યું, સમજવો. આગળ પણ દરેક લેખમાં એજ અર્થ લેવાનો છે. સંગ્રહક.

૨-પંચપાંડવદેવાલયની મુખ્ય મૂર્તિની જમણી બાજુએ આવેલી એક મૂર્તિની ખેસણી ઉપર-લીસ્ટ્રસ, પૃ. ૨૦૭. નં. ૩૫૦.

૩ પંચપાંડવદેવાલયમાં, મુખ્ય મૂર્તિની ખેસણી ઉપર-લીસ્ટ્રસ, ૧ (બ).

૪ મહાન્ આદીશ્વરના દક્ષિણ-પશ્ચિમ ખુલ્લા સામેના એક ચોરસ દેવાલયના દ્વાર ઉપર-લીસ્ટ્રસ, પૃ. ૧૯૭, કદાચ નં. ૧૦૦.

૫ વિમલવશી ટુંકમાં હાથીપોળ તરફ જતાં જમણી બાજુએ લીસ્ટ્રસ, પૃ. ૨૦૨, નં. ૨૪૭.

પેતસીહજના પુત્ર ઉદયકર્ણ (અને ઉદયવન્તદેવી) ના પુત્ર ભંડારી રત્નસિંહ * મહામંત્રી, જેણે ગુજરાતમાં “અમારી” નો ઠંઢેરો પીટાવ્યો, તેણે અર્પણ કરી; તપાગચ્છના વિજયદાસસૂરિના અનુગ વિજયદાસસૂરિના વિજયિ રાજ્યમાં પ્રતિષ્ઠિત થઈ.

નં. ૩૯.^૬ સંવત્ ૧૭૯૪, શક ૧૬૫૯, અષાઢ સુદિ ૧૦, રવિવાર; ઓઘશવંશ, વૃદ્ધશાખા નાણલગોત્રના ભંડારી ભાનાજના પુત્ર ભંડારી નારાયણજના પુત્ર ભંડારી તારાયંદના પુત્ર ભંડારી રૂપચંદના પુત્ર ભંડારી સિવચંદના પુત્ર ભંડારી હરપચંદે, એ દેવાલય સમરાવ્યું અને પાશ્વનાથની એક પ્રતિમા અર્પણ કરી; બૃહત્ ખરતરગચ્છના જિનચંદ્રસૂરિના વિજયિ રાજ્યમાં મહોપાધ્યાય રાજસારજના શિષ્ય ઉપાધ્યાય જ્ઞાનધર્મજના શિષ્ય ઉપાધ્યાય દીપચંદજના શિષ્ય પંડિત દેવચંદે પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૪૦.^૭ સંવત્ ૧૮૧૦, માહ સુદિ ૧૩, મંગળવાર; સંઘવી કચરા કીકા વિગેરે આખા કુટુંબે સુમતિનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; સર્વસૂરીએ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૪૧.^૮ સંવત્ ૧૮૧૪, માઘ વદિ ૫, સોમવાર; પ્રાગ્વાટવંશ, લઘુશાખાના અને રાજનગરના રહેવાસી વો. સાકલચંદ ॥ પુત્ર વો. દીપચંદના પુત્ર વો. લોઢા (અને પ્રાણકુમાર) ના પુત્ર વો. કેશરીસિંહે શિખર સહિત એક દેવાલય અર્પણ કર્યું; ઉદયસૂરિએ તે પ્રતિષ્ઠિત કર્યું.

નં. ૪૨.^૯ સંવત્ ૧૮૧૫, વૈસાખ સુદિ ૬, બુધવાર; ભાવનગરના

* ભંડારી રત્નસિંહ, ઈસ્વી સન્ ૧૭૩૩ થી ૩૭ સુધી ગુજરાતનો નાયબ સુબો હતો. તે મહાન યોદ્ધો અને કુશળ કારભારી હતો. તે મહારાજ અભયસિંહનો વિશ્વાસુ અને બાહોશ પ્રધાન હતો. તેના વિશેષ વર્ણન માટે જુઓ, રા. બા. ગોવિંદભાઈ હાથીભાઈ દેસાઈ દ્વારા “ ગુજરાતનો અર્વાચીન ઇતિહાસ ” પૃષ્ઠ ૧૪૦-૫૦૦ —સંગ્રહ.

૬ છીપાવસી ટુંકમાંના એક દેવાલયના મંદિરની બહાર દક્ષિણ ભીત ઉપર લીસ્ટસ, પૃ. ૨૦૭, નં. ૩૫૭.

૭ હાથીયોળ તરફ જતાં દક્ષિણે આવેલા એક દેવાલયમાં, વિમળવસી ટુંક-લીસ્ટસ, પૃ. ૨૦૪, નં. ૨૮૫.

૮ આદીશ્વર દેવાલયની બહાર દક્ષિણ ખુલ્લાના એક દેવાલયમાં.

૯ હાથીયોળ જતાં દક્ષિણે આવેલા દેવાલયની પ્રતિમાની ભેસાળી ઉપર—લીસ્ટસ, પૃ. ૨૦૪, નં. ૨૯૧.

માસા કુવરજીલાધાએ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; લઘુ પોશાલગચ્છના રાજસોમસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૪૩. ૧૦ સંવત્ ૧૮૨૨, કાર્તિક સુદિ ૫, ગુરુવાર; મેશાણના ગાંધી પરસોત્તમ સુંદરજી અને તેના ભત્રીજા અમ્યામદાસ અને તેના ભાઈ નાથા અને કુબેર, એ સર્વે વિશા ડીસાવાલ; તપાગચ્છની દેરીમાં એ પ્રતિમાઓ અર્પણ કરી. સંવત્ ૧૮૬૩, ચૈત્ર સુદિ ૨ શુક્રવારે કુબેરે આ લેખ દોતર્યો.

નં. ૪૪. ૧૧ સંવત્ ૧૮૪૩, શક ૧૭૦૮, માઘ સુદિ ૧૧, સોમવાર; લઘુ શાખા અને કાશ્યપ ગોત્ર તથા પરમાર વંશના શ્રીમાલી, અને રાજનગર નિવાસી, પ્રેમચંદે આદિનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; તપાગચ્છના વિજયજિનેન્દ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૪૫. ૧૨ વિક્રમ સંવત્ ૧૮૬૦, શક ૧૭૨૬, વૈશાખ સુદિ ૫, સોમવાર; વૃદ્ધશાખાના શ્રીમાલી, દમણ બન્દિર (દમણ) ના રહેવાસી, અને ફિરંગિ જાતિ પુરતકાલ પાતિસાહિ (પોતુ) ગાલના રાજા) ના માન પામેલા સા. રાયકરણના પુત્ર હીરાચંદ અને કુંઅરયાદના પુત્ર હરપચંદે શાંતિનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી.

નં. ૪૬. ૧૩ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) ; સુરતના ઉસવાલ જ્ઞાતિના અવેરી, પ્રેમચંદ અવેરચંદ અને જોયતીના પુત્ર સવાધયંદે, પ્રેમચંદ વિગેરેના નામે વિજયઆણન્દસૂરિગચ્છના વિજયદેવચંદ્રસૂરિના વિજયિ રાજ્યમાં, વિજયહરા પાર્શ્વનાથના નવા દેવાલયમાં એક નવી પ્રતિમા અર્પણ કરી; તપાગચ્છના વિજયજિનેન્દ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૪૭. ૧૪ (નં. ૪૫ પ્રમાણે મિતિ) ; વિજયઆનન્દસૂરિના

૧૦ મોદી પ્રેમચંદના દેવાલયમાં, નં. ૮૪ (?)

૧૧ વિમલવસી ટુંકમાં, વાઘણપોળની દક્ષિણે આવેલા એક ન્હાના દેવાલયમાં, —લીસ્ટસ, પૃ. ૨૦૪, નં. ૩૦૪.

૧૨ મોદી પ્રેમચંદની ટુંકમાં. મુખ્ય દેવાલયની પ્રતિમા ઉપર, લીસ્ટસ પૃ. ૨૦૭, નં. ૩૬૨.

૧૩ મોદી પ્રેમચંદની ટુંકમાં જતાં જમણી બાજુએ આવેલા દેવાલયની પ્રતિમાની બેસણી ઉપર—લીસ્ટસ, પૃ. ૨૦૮, નં. ૩૬૭.

૧૪ મોદી પ્રેમચંદની ટુંકમાં, સામે આવેલા દેવાલયની પ્રતિમાની બેસણી ઉપર— લીસ્ટસ, પૃ. ૨૦૮, નં. ૩૬૪.

ગચ્છના, સુરતના ઉસવાલ.....ઝવેરી પ્રેમચન્દે વિજયદેવચન્દ્રસૂરિના વિજયિ-
રાજ્યમાં અસહુરા (વિજયહરા ?) પાર્શ્વનાથના નવા દેવાલયમાં એક નવી
મૂર્તિ અર્પણુ કરી; તપાગચ્છના ભટ્ટારક વિજયગિતેન્દ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૪૮. ૧૫ (નં. ૪૫ પ્રમાણે મિતિ); અંચલગચ્છના પુણ્ય-
સાગરસૂરિની વિનતિથી શ્રીમાલી સાં ભાષસાજના પૌત્ર, સા. લાગુભાષના
પુત્ર, ઘટાભાષએ સહસકુટજ (સહસ્ત્રકૂટ) ની પ્રતિમા અર્પણુ કરી;
તપાગચ્છના વિજયગિતેન્દ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૪૯. ૧૬ ઉપર પ્રમાણે બધું.

નં. ૫૦. ૧૭ સંવત્ ૧૮૬૦, મહા સુદ ૧૩; વીસાપોરવાલ સાતિના
તથા વિજયઆણન્દસૂરિના ગચ્છના, અમદાવાદના પારેખ. હરપચન્દના પૌત્ર,
પિતામરના પુત્ર, વીરચન્દે સંવત્ ૧૮૬૧ ના કાશ્યુન વદિ ૫, બુધવારે એક
દેવાલય શરૂ કર્યું અને પૂર્ણ કર્યું.

નં. ૫૧. ૧૮ વિક્રમ સંવત્ ૧૮૬૧, શાલિવાહન શક ૧૭૨૬, ધાતા
સંવત્સર માર્ગશીર્ષ સુદિ ૩, બુધવાર, પૂર્વાષાઠ નક્ષત્ર, વૃદ્ધયોગ, ગિરકરણ,
આંચળગચ્છના ઉદયસાગરસૂરિના અનુગ કિર્તિસાગરસૂરિના અનુગ પુણ્યસાગર-
સૂરિના વિજયિ રાજ્યમાં, સુરતના શ્રીમાલી, નિહાલચંદભાષના પુત્રધ્વજાભાષએ
ધ્વજાકુંડ નામે એક કુંડ અર્પણુ કર્યો તે વખતે ગોહિલ રાજા ઉન્નડજી
પાલીતાણા ઉપર રાજ્ય કરતો હતો.

નં. ૫૨. ૧૯ સંવત્ ૧૮૬૭, ચૈત્ર સુદ ૧૫; હાથીપોળમાં કાઠને
દેવાલયો નહિ બાંધવા દેવા માટે ગુજરાતીમાં કરેલો કરાર.

નં. ૫૩. ૨૦ સંવત્ ૧૮૭૫, માઘ વદિ ૪, રવીવાર; રાધનપુરના
મૂલજી અને માંનકુંચરના પુત્ર સોમજીએ સુવિધિનાથની પ્રતિમા અર્પણુ કરી;

૧૫ પંચપાંડવના દેવાલયમાં સહસ્રકૂટના એક સ્તંભ ઉપર-લીરદસ, પૃ. ૨૦૭,
નં. ૩૫૧.

૧૬ એજ દેવાલયમાં.

૧૭ વિમલવસી દુકમાં, એક સો સ્તંભની ચોમુખના દક્ષિણપૂર્વે—લીરદસ,
પૃ ૨૦૨, નં. ૨૪૫.

૧૮ ટેકરીથી ઉતરતાં રસ્તા ઉપરના તળાવ ઉપર.

૧૯ હાથીપોલ પાસેની ભીંત ઉપર અગર આદીશ્વરની દુકના કોટ અને
વિમલવસીદુકના પૂર્વ ભાગ વચ્ચે આવેલા દ્વાર ઉપર.

૨૦ મોદી પ્રેમચંદની દુકમાં, ઉત્તર તરફના ભોંયરામાં.

મૂલજી અને (તે) ના પુત્ર સા. કુંગરસીએ ચંદ્રપ્રભની મૂર્તિ અર્પણ કરી; ટાકરસીના પુત્ર કાંતિયા હેમજીએ મલ્લીનાથની એક પ્રતિમા અને એક ન્હાની દેહરી અર્પણ કરી.

નં. ૫૪. ૨૧ સંવત ૧૮૮૫ વૈશાખ શુક્લ અક્ષય તૃતીયા, ગુરવાર; શ્રાવિકા ગુલામજીહેનની વિનતિથી, આયુચરના રહેવાસી, દૂગડગોત્રના, સાહ બોહિતજીના પુત્રો કેશવદાસજી, પૂરનચંદજી અને જોડમલજી, ના પુત્રો વિસનચંદજી અને બાબુ હર્ષચંદજીએ ચંદ્રપ્રભનું દેવાલય અંધાગ્યું; ખરતર ગચ્છના જિનહર્ષસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કર્યું.

નં. ૫૫. ૨૨ સંવત ૧૮૮૬, શક ૧૭૫૧, માઘ શુક્લપક્ષ ૫, શુક્રવાર; રાજનગરના રહેવાસી, ઓશ જ્ઞાતિની વૃદ્ધ શાખાના શેઠ વખતચંદ ખુશાલચંદની કન્યા મુઘીવહુ અને શેઠ પાનાભાઇના પુત્ર લલ્લુભાઇએ પોતાના આપનાં શુભ સારૂં પુંડરીક ગણધરની એક પ્રતિમા અર્પણ કરી; સાગરગચ્છના શાંતિસાગરસૂરિના રાજ્યમાં પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૫૬. ૨૩ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે); રાજનગરના રહેવાસી, ઓશજ્ઞાતિની વૃદ્ધશાખાના સાહ મૂલચંદના પુત્ર સાહ હરખચંદની સ્ત્રી બાઈ રામકુંચરના શુભ માટે તથા દોસી કુસલચંદની સ્ત્રી અને તેની (રામકુંચરની) પુત્રી ઝવેરબાઈના શુભ માટે, આંચલગચ્છના ભટ્ટારક રાજેન્દ્રસાગરસૂરિના રાજ્યમાં, અર્પણ કરી.

નં. ૫૭. ૨૪ (ઉપર પ્રમાણે મિતિ); રાજનગરના રહેવાસી, ઓશ જ્ઞાતિની વૃદ્ધ શાખાના સાહ મલુકચંદ અને કુસલબાઈના પુત્ર મોતિચંદે હિંકાર સહિત ‘ ચતુર્વિંશતિતીર્થકરપટ ’ અર્પણ કર્યો અને ખરતરગચ્છના ભટ્ટારકે પ્રતિષ્ઠિત કર્યો.

નં. ૫૮. ૨૫ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) નં. ૫૭ વાળા દાતાએ ઓંકાર સહ એક ‘ પરમેષ્ઠિ (ક્રિ) પટ ’ અર્પણ કર્યો; ઉપર પ્રમાણે પ્રતિષ્ઠા.

૨૧ પુંડરીકના દેવાલયની દક્ષિણે આવેલા એક નાના દેવાલયમાં.

૨૨ હેમાભાઈની ટુંકમાં. દ્વાર આગળ-લીરટસ, પૃ૦ ૨૦૯, નં- ૪૦૮.

૨૩ હેમાભાઈ વખતચંદની ટુંકમાં, દ્વાર આગળની પુંડરીકની પ્રતિમાને દક્ષિણે આવેલી પ્રતિમાની બેસણી ઉપર

૨૪ હેમાભાઈની ટુંકમાં, મુખ્ય દેવાલયના મંડપની ઉત્તર દિવાલ ઉપરજ લીરટસ પૃ૦ ૨૦૯, નં, ૪૦૭.

૨૫ એજ દેવાલયમાં, દક્ષિણ ભાગે.

નં. ૫૯. ૨૬ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે); રાજનગરના રહેવાસી ઓશ-
જાતિની વૃદ્ધશાખાના શેઠ વખતચંદ બુધ્યાળચંદના પુત્ર શેઠ હિમાભાઈના
પુત્ર નગિનદાસની સ્ત્રી ધચ્છાવલ્લુએ પોતાના ધણીના શુભ માટે એક દેવાલય
અને ચંદ્રપ્રભની પ્રતિમા અર્પણ કરી; સાગરગચ્છના શાંતિસાગરસુરિના
રાજ્યમાં પ્રતિષ્ઠા થઈ.

નં. ૬૦. ૨૭ સંવત્ ૧૮૮૭. વૈશાખ સુદિ ૧૩; પાદલિખનગરના ગોહેલ
ખાંધાજી, કુંવર નોધણજીના રાજ્યમાં, અજમેર નગરના રહેવાસી ઉકેશ-
જાતીય વૃદ્ધશાખાના લુણીયા ગોત્રના સાહ તિલોકચંદના પુત્ર હિમતરાયના
પુત્ર ગજમલજી પારેખે, એક દેવાલય (વિહાર) અને કુંથુનાથની એક
પ્રતિમા અર્પણ કરી; બહત ખરતરગચ્છના ભટ્ટારક જિતલ્લપસુરિના રાજ્યમાં
પ્રતિષ્ઠિત કરવામાં આવી.

નં. ૬૧. ૨૮ સંવત્ ૧૮૮૮ વૈશાખ વદિ -૦ શોરિવાસરે (!)
અમદાવાદના ઓશવાળ સાહ પાંતાચંદના પુત્ર નિહાલચંદની સ્ત્રી ખેમકુવર
બાઈએ ચંદ્રપ્રભ વિગેરેની ત્રણ મૂર્તિઓ અર્પણ કરી ખરતરગચ્છના જિત-
લ્લપસુરિના રાજ્યમાં દેવચંદ્રે પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૬૨. ૨૯ સંવત્ ૧૮૮૯, શક ૧૭૫૫, વૈશાખ શુકલ ૧૩, બુધ-
વાર; રાજનગરના રહેવાસી વૃદ્ધ શાખાના ઓશવાલ, વખતચંદની કન્યા ઉજમ
બાઈએ ધર્મનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; સાગરગચ્છના શાંતિસાગરસુરિના
રાજ્યમાં પ્રતિષ્ઠિત થઈ. તેમણે પાંચાભાઈના દેવાલય નજીક મોટી ટુંકમાં
એક ન્હાતું દેવાલય બાંધ્યું.

નં. ૬૩. ૩૦ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) રાજનગરના રહેવાસી ઉકેશ-
જાતિની વૃદ્ધશાખાના શ્રેષ્ઠી વખતચંદના પુત્ર સૂર્યમલની સ્ત્રી પરધાન
વહિએ ઋષભદેવની પ્રતિમા અર્પણ કરી. સાગરગચ્છ વાળાએ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

૨૬ હેમાભાઈની ટુંકમાં આવેલા મંદિરમાં-લીસ્ટસ, પૃ. ૨૦૯, નં. ૪૧૩.

૨૭ ખરતર વસી ટુંકની બહાર, ઉત્તર-પૂર્વ ખુણામાં આવેલા એક દેવાલયમાં
લીસ્ટસ પૃ. ૨૦૭, નં. ૩૪૭.

૨૮ હેમભાઈની ટુંકની આજુબાજુ આવેલા મંદિરોમાંના એકમાં.

૨૯ તેનાજ દક્ષિણ ભાગમાંના એક ન્હાતા મંદિરમાં.

૩૦ હેમાભાઈની ટુંકમાં ઓરડી નં. ૪ ની બહારની જગ્યામાં આવેલા એક
મંદિરમાં.

નં. ૬૪.^{૩૧} (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) પતાજી પારખના પુત્ર જસ-
રૂપજીના નાનાભાઈ ખુબચંદ, જસરૂપજીના પુત્ર, સિરોહિના રહેવાસી કપુર-
ચંદજીએ ચંદ્રપ્રભની પ્રતિમા અર્પણ કરી તપાગચ્છમાં પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૬૫.^{૩૨} (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) અમદાવાદના રહેવાસી વૃદ્ધ-
શાખાના ઓસવાળ નગિનદાસ, તેની સ્ત્રી ધરજીવહુ, તેના નાનાભાઈ પ્રેમા-
ભાઈ, તેની સ્ત્રી સાંકલીવહુ અને તેની બહેને રૂપમાણી, પ્રસન, મોતી-
કુંચર-હેમાભાઈની સ્ત્રી કંકુવહુ, મા-આપ શેઠ વખતચંદ અને જડાપ્પાઈ,
દાદા ખુશાલચંદ; આ સર્વ કુટુંબે હેમાભાઈના શુભ મારે ચતુર્મુખ ગિંચ
અર્પણ કયું. સાગરગચ્છના શાંતિસાગરે પ્રતિષ્ઠિત કયું.

નં. ૬૬.^{૩૩} (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) ૫જી શુક ૧૨, બુધવાર (?)
ઉજ્જયિની (જુઓ નં. ૬૨) એ ઓંકારવાળું એક ' પંચપરમેષ્ઠિ શિ]
૫૬ ' અર્પણ કયું. તપાગચ્છવાળાએ પ્રતિષ્ઠિત કયું.

નં. ૬૭.^{૩૪} સંવત્ ૧૮૮૯, શક ૧૭૫૪, વૈશાખ, શુકલપક્ષ ૧૨,
બુધવાર, ઉજ્જયિની (જુઓ નં. ૬૬) એ હિંકારવાળું એક ' ચતુર્વિંશતિ-
તીર્થકરપટ ' અર્પણ કયું; તપાગચ્છવાળાએ તેની પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૬૮.^{૩૫} સંવત્ ૧૮૯૧, માઘ, શિત ૫, સોમવાર, પાલિતા-
ણાના ગોહેલ ખાંધાજી, તેના પુત્ર નોંધણજી અને તેનો પુત્ર પ્રતાપસિંધજી
હતો, તેના રાજ્યમાં મકસુદાવાદ—બાલુચરના રહેવાસી, ઓસવાળ જ્ઞાતિના
બૃહત્શાખાના દુગડગોત્રના, નિહાળચંદના પુત્ર ધંદ્રજીએ ઋષભની એક
પ્રતિમા અર્પણ કરી; બૃહત્ ખરતરગચ્છના જિનહર્ષના રાજ્યમાં ૫૦ જ્ય-
વંતજીના શિષ્ય ૫૦ દેવચંદ્રે પ્રતિષ્ઠા કરી.

૩૧ હેમાભાઈની ટુંકમાં ઉત્તર બાજુએ ઓરડી નં. ૨ માં,

૩૨ બહારની બાજુએ ઉત્તર—પૂર્વમાં આવેલા દેવાલયના મંદિરમાં—લીરટસ
પૃ. ૨૦૬, નં. ૪૧૨.

૩૩ હેમાભાઈની ટુંકમાંના મુખ્ય મંદિરમાં, દક્ષિણ દિવાલ ઉપર જુઓ નં. ૫૮,

૩૪ હેમાભાઈના દેવાલયમાં, પૂર્વ બુણામાં, મંડપની ઉત્તર દિવાલ ઉપર.
જુઓ નં. ૫૭.

૩૫ ખરતરટુંકમાંના પુંડરીકના દેવાલયના દ્વારની બહાર આવેલા દેવાલયમાં—
લીરટસ પૃ. ૨૦૬, નં. ૩૪૧.

નં. ૬૯. ૩૬ સંવત્ ૧૮૯૨, વૈશાખ, શિત ૩ શુક્રવાર, ગોહેલ ખંધાણ (વિગેરે જુઓ નં. ૬૮) ના રાજ્યમાં, મહુદાવાદ-ખાલુચરના, બૃહત્શાખા ઉકેસગાંધી, દુગડગોત્રના ખાલુ રાધાસિંગજીના પુત્ર ખાલુ બહાદુરસિંગજીના ભાઈ ખાલુ પ્રતાપસિંગજીની સ્ત્રી મહેતાબ કુંઅરે સંભવનાથ, પાર્શ્વનાથ અને શીતજનાથની પ્રતિમાઓ અર્પણ કરી; બૃહત્ અરતરગચ્છના જિનહર્ષના રાજ્યમાં પં૦ કનક શેખરજીના શિષ્ય પં૦ જયભદ્રના શિષ્ય, પં૦ દેવચંદ્રે પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૭૦. ૩૭ સંવત્ ૧૮૯૩, શક ૧૭૫૮, માધ વદિ ૩, બુધવાર; વખતચંદ (જુઓ નં. ૪૫) ના પુત્ર અનોપભાઈ અને મંછીની પુત્રી કુલકુંવરે એક દેવાલય બંધાવ્યું અને આદિનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; સાગરગચ્છના શાંતિસાગરે પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૭૧. ૩૮ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) રાજનગરના રહેવાસી, ઓસવાળ, વૃદ્ધશાખાના, મોતીચંદના પુત્ર કૃતેભાઈની સ્ત્રી ઉજલીવહુએ એક દેવાલય બંધાવ્યું તથા શાંતિનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; સાગરગચ્છના શાંતિસાગરે પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૭૨. ૩૯ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) મોતીચંદ (જુઓ નં- ૭૧) ના પુત્ર કૃતેભાઈ (તેની સ્ત્રી અચરતવહુ) ના પુત્ર ભગુભાઈએ એક દેવાલય બંધાવ્યું અને શાંતિનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; સાગરવંશના શાંતિસાગરે પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૭૩. ૪૦ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) ખંભતનગરના રહેવાસી ઉસવાળે વૃદ્ધશાખાના સાં હીરાચંદના પુત્ર સાં જ્ઞેસંધના પુત્ર સાં લક્ષ્મીચંદ્રે (તેની સ્ત્રી-પારવતી) હેમાભાઈનો ટુંકમાં એક દેવાલય બંધાવ્યું અને અજીતનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી.

૩૬ પૂર્વ તરફ મહોટા ઓમુખને ગોળ ફરતા કઠેરાની બહાર, ઉપરના લેખની સાથે, એક પ્રતિમાની બેસણી ઉપર—લીસ્ટસ પૃ. ૨૦૬, નં. ૩૩૬.

૩૭ હેમાભાઈની ટુંકમાં પશ્ચિમ બાજુએ, ઓરડી-નં. ૧.

૩૮ " " " " , મંદિરમાં,

૩૯ " " " " , ઓરડી નં. ૫.

૪૦ " " ઉત્તર બાજુએ, ઓરડી નં. ૧.

નં. ૭૪. ૪૨ સંવત્ ૧૮૯૩, જ્યેષ્ઠ સુદિ ૩. બુધવાર; જ્ઞેશભેરના બાદણા ગુમાનચંદ્ર બહાદરમલ્લજીએ ગૌમુખ્યક્ષત્રી એક પ્રતિમા અર્પણ કરી; ખરતરગચ્છના જિનમહેન્દ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૭૫. ૪૨ સંવત્ ૧૮૯૩, શક ૧૭૫૮, માધ શુક્લ ૧૦, બુધવાર પ્રેમચંદ વિગેરે (જુઓ નં. ૭૬) એ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; પદ્મવિજય વિગેરે (જુઓ નં. ૭૬) એ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૭૬. ૪૩ સંવત્ ૧૮૯૩, શક ૧૭૫૮, માધ શુક્લ ૧૦, બુધવાર અમદાવાદના શ્રીમાલી લઘુશાખાના સાં દામોદરદાસના પુત્ર સાં પ્રેમચંદના પુત્ર સાં સાકલચંદના પુત્ર સાં પીતામરની પહેલી તથા બીજી મા, અજ્ઞ અને માનકુંચરે પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી. તપાગચ્છના વિજયસિંહ-સૂરિના વંશના, સંવિજ્ઞમાર્ગીય પદ્મવિજયગણિના શિષ્ય રૂપવિજયગણિએ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૭૭. ૪૪ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે), સાં પ્રેમચંદ (વિગેરે જુઓ નં. ૭૬) ના પુત્ર સાં કરમચંદ ના પુત્ર સાં મૂત્રચંદે પદ્મનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; રૂપવિજયગણિ (વગેરે જુઓ. નં. ૭૬) એ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૭૮. ૪૫ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) મુખ્યાધના રહેવાસી, ઓશ લઘુશાખાના પ્રેમચંદ અને ઇજાબાઈના પુત્રરત્ન ખિમચંદ અને દેવકુંચરના પુત્ર અમરચંદ (અને તેના કુટુંબે) ધર્મનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; તપાગચ્છના, વિજયઆણુન્દસૂરિના ગચ્છના, વિજયધનેશ્વરસૂરિના રાજ્યમાં પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૭૯. ૪૬ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) અમદાવાદના રહેવાસી, વૃદ્ધ-

૪૧ ચૌમુખ દેવાલયમાં પેસતાંજ, ગૌમુખના મંદિરમાં-લીસ્ટ્રસ-પૃ. ૨૦૫, નં. ૩૧૧
૪૨ મુખ્ય દેવાલયના પશ્ચિમ ભાગમાં આવેલા ભોંયરામાં, પ્રતિમા (ચિન્તામણિ પાર્શ્વનાથ) ની ખેસણી ઉપર, સાકલચંદ પ્રેમચંદની ટુંકમાં-લીસ્ટ્રસ, પૃ. ૨૧૨, નં. ૪૯૪.

૪૩ સાંકલચંદ પ્રેમચંદની ટુંકમાં, મુખ્ય દેવાલયની સામે પુ'ડરીકની ખેડ ઉપર.

૪૪ સાકલચંદ પ્રેમચંદની ટુંકમાં ઉત્તર-પૂર્વ ખુણામાંના દેવાલયમાં લીસ્ટ્રસ, પૃ. ૨૧૩, નં. ૪૯૮.

૪૫ મોતીશાહની ટુંકમાં, મુખ્ય દેવાલયની દક્ષિણ બાજુએ આવેલા દેવાલયમાં-લીસ્ટ્રસ, પૃ. ૨૧૦, નં. ૪૨૦.

૪૬ મોતીશાહના ટુંકમાં, મુખ્ય દેવાલયની ઉત્તરે આવેલા એક દેવાલયની પ્રતિમાની ખેસણી ઉપર-લીસ્ટ્રસ, પા. ૧૦, નં. ૪૩૩.

શાખાના ઓશવાળ, સાં નાહાલયંદના પુત્ર સાં ખુશાલયંદના પુત્ર સાં ક્રશરિસિંહના પુત્ર સાં સાહિસિંહે ધર્માનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; સાગર-ગચ્છના શાંતિસાગરસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૮૦. ૪૭ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) મુખ્યાર્ધ પિન્દર (મુંખર્ધ) ના રહેવાસી, એ સવાળ વૃદ્ધશાખા અને નાહટાગોત્રના, શેઠ અમીચંદ રૂપાખાઈના પુત્ર શેઠ મોતીચંદ અને દીવાલીખાઈના પુત્ર ખેમચંદ (તથા કુટુંબે) આદિનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; ગોહેલ પ્રતાપસિંઘજીના રાજ્યમાં બૃહત્ ખરતરગચ્છ (ખરતર પિપ્પલીય) ના જિનમહેન્દ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૮૧. ૪૮ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) ખરતર ધાનલીય (પિપ્પલીય ?) ગચ્છમાં શેઠ ખેમચંદ શેઠ (મોતીચંદ) અને તેની સ્ત્રી ધચ્છાખાઈની મૂર્તિ ખેસાડી.

નં. ૮૨. ૪૯ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) શેઠ અમીચંદ (વિગેરે જુઓ નં. ૮૦) શાંતિનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; (ખરતર-પીપ્પલીય ગચ્છે મંજંંયું શ્રીજિનદેવસૂરિતપદ્મમંજંં શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિવિચમાને સપરિકરસંયુતે) જિનમહેન્દ્રે પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૮૩. ૫૦ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) શેઠ અમીચંદ (વિગેરે જુઓ નં. ૮૦) ની સ્ત્રી રૂપાખાઈએ સુપાશ્વનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; જિનમહેન્દ્રસૂરિ (વિગેરે જુઓ નં. ૮૨) એ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૮૪. ૫૧ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) ખેમચંદની સ્ત્રી (વિગેરે,

૪૭ મોતીશાહની ટુંકમાં ઉપરના દેવાલયની સાથેના દેવાલયમાં મુખ્ય પ્રતિમાની ખેસણી ઉપર.

૪૮ મોતીશાહની ટુંકમાં મુખ્ય દેવાલયમાં, શેઠ અને તેની સ્ત્રીની પ્રતિમાઓની નીચેના ભાગ ઉપર-લીસ્ટસ, પૃ. ૨૦૬, નં. ૪૧૭.

૪૯ દેવાલય નં. ૪૨૦ માંની મુખ્ય પ્રતિમાની જમણી બાજુએ આવેલી પ્રતિમાની ખેસણી ઉપર-લીસ્ટસ પૃ. ૨૧૦.

૫૦ વચ્ચેના દેવાલયની ઉત્તર-પૂર્વના દેવાલયમાંની મુખ્ય પ્રતિમાની ડાબી બાજુની એક પ્રતિમાની ખેસણી ઉપર.

૫૧ મોતીશાહ અમીચંદની ટુંકમાં મુખ્ય દેવાલયની જમણી બાજુએ (ચક્રેશ્વરી) ની પ્રતિમાની ખેસણી ઉપર.

જીઓ નં. ૮૦.) મુંગીવહુએ શ્રીમચ્ચક્રેસરીદેવીના દેવાલયમાં એક પ્રતિમા કરાવી; જિનમહેન્દ્રસૂરિ (જીઓ નં. ૮૨)એ પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૮૫. ૫૨ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) ખેમચંદે (અને તેના કુટુંબે, વિગેરે, જીઓ નં. ૮૦) પુણ્ડરીકની એક પ્રતિમા અર્પણ કરી; જિનમહેન્દ્રસૂરિ, વિગેરે (જીઓ નં. ૮૨)એ પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૮૬. ૫૩ સંવત્ ૧૮૬૭, શક ૧૭૬૩, વૈશાખ, શુકલ ૧૩, સોમવાર; મુંબાઈ ખિંદરના રહેવાસી, શ્રીમાલી વૃદ્ધ શાખાના પારેખ જિજોયા (?) અને લક્ષ્મીના પુત્ર કપુરચંદ અને કસરીના પુત્ર કુલચંદે આદિનાથની એક પ્રતિમા અર્પણ કરી; તપાગચ્છના વિજયદેવેન્દ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરી.

નં. ૮૭. ૫૪ સંવત્ ૧૯૦૦, શક ૧૭૬૫, માઘ શુકલ ૭, શુક્રવાર; ક્ષેમચંદે એક દેવાલય બંધાવ્યું.

નં. ૮૮. ૫૫ સંવત્ ૧૯૦૩, શક ૧૭૬૮, માઘ, કૃષ્ણ ૫, શુક્રવાર; રૂપાબાઈ (વિગેરે, જીઓ નં. ૮૩)ની પ્રતિમા ક્ષેમચંદે અર્પણ કરી; બૃહત્ ખરતર પિંપ્પલીયગચ્છના જિનમહિંદ્રસૂરિના રાજ્યમાં.

નં. ૮૯. ૫૬ સંવત્ ૧૯૦૫, વૈશાખ, શુકલ ૧, સોમવાર; પાલણપુરના રહેવાસી, ઓશવાલ વૃદ્ધશાખાના મહેતા ખેતસીના પુત્ર મહેતા મોતીચંદે આદિનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી, બીજી ખે આદિનાથની પ્રતિમાઓ તેની સ્ત્રી રામકુચર અને ઇંદિરાએ અર્પણ કરી; બીજી ખે આદિનાથની પ્રતિમાઓ રામકુચર અને મોતીચંદના પુત્ર મેતા ઈશ્વર અને જ્ઞાનવહુના પુત્ર મંગલ તથા મૂલચંદના પુત્ર ખેતમીની સ્ત્રી દિલુબાઈએ, તપાગચ્છના દેવિન્દ્રસૂરિના રાજ્યમાં અર્પણ કરી.

૫૨ મોતીશાહની ટુંકમાં પેસતાંજ દેવાલયમાંના પુણ્ડરીકની ખેસણી ઉપર; આદિનાથના મંદિરની સામી બાજુએજ પુણ્ડરીકનું દેવાલય હમેશાં આવે છે. લીસ્ટસ, પૃ. ૨૦૬, નં. ૪૧૮.

૫૩ મોતીશાહની ટુંકમાં, મુખ્ય દેવાલયની પાછળના દેવાલયમાં આવેલી પ્રતિમાની ખેસણી ઉપર-લીસ્ટસ પૃ. ૨૧૦, નં. ૪૨૧.

૫૪ સાકલચંદ ખેમચંદની ટુંકમાં. દક્ષિણ-પૂર્વના દેવાલયના દ્વારની ડાબી દિવાલ ઉપર-લીસ્ટસ પૃ. ૨૧૩, નં. ૪૨૯.

૫૫ મોતીશાહની ટુંકમાં મુખ્ય દેવાલયના દ્વાર આગળની એક સ્ત્રીની આકૃતિની ખેસણી ઉપર.

૫૬ મોતીશાહની ટુંકમાં, દક્ષિણે ચોરડી નં. ૧.

નં. ૯૦. ૫૭ સંવત ૧૯૦૫, શક ૧૭૭૦, માઘ, શુક્લ ૫, સોમ-
વાર કચ્છના નભીનપુરના રહેવાસી આંચલગચ્છના, નાગડગોત્રના તથા ઓશ-
વાળ લઘુશાખાના ભારમલ્લ અને મંડાખાઇના પુત્ર સાં નરસી અને
કુચરખાઇના પુત્રો સાં હીરજી અને સાં વીરજીએ પોતાની સ્ત્રીઓ પુરખાઈ
અને લીલાખાઇ સાથે, એક દેવાલય બંધાવ્યું, ચંદ્રપ્રભુ અને બીજાઓની
૩૨ પ્રતિમાઓ અર્પણ કરી, પાલીતાણામાં દક્ષિણ બાજુએ ૧૨૦ ગજ લાંબી
અને ૪૦ ગજ પહોળી એક ધર્મશાળા બંધાવી તથા આંચલગચ્છ માટે પાલી-
તાણામાં એક ઉપાશ્રય સમરવ્યો આ બધું આંચલગચ્છના મુકિતસાગરસૂરિના
ઉપદેશથી કરવામાં આવ્યું.

નં. ૯૧. ૫૮ શેઠ વખતચંદ તેમના પુત્ર હેમાભાઈ અને પૌત્ર, અમ-
દાવાદના નગરશેઠ પ્રેમાભાઈના વંશ તથા દાનની વિગત. તે કુંકુમલોલ
ગોત્રના, શિશેદિઆવંશના, ઓશવાલગોત્રિની આદિશાખાના હતા તથા
કુળદેવી આશાપુરી, અને ક્ષેત્રપાલ ખરડાને પૂજતા. તેના વંશના નામે
(૧) કુલૌતપતિરાજ સામંતસિંધરાણો, (૨) તેનો પુત્ર કૌરપાલ, જેને
ધર્મધોષસૂરિએ જૈન બનાવ્યો (૩) તેનો પુત્ર સાં હરપતિ, (૪) તેનો
પુત્ર સાં વચ્છા, (૫) તેનો પુત્ર સાં સહસકરણ, (૬) તેનો પુત્ર
રાજનગરનો શેઠ [સા] ન્તિદાસ, જે દિલ્લીપતિ પાતિસાહ શાહખાનના
વખતમાં રાજસભાસદ (રાજસભાશૃંગાર) હતા, તેનો પુત્ર શેઠ
લખમીચંદ; (૮) તેનો પુત્ર ખુસાલચંદ તેની સ્ત્રી ઝમકુ; (૯) તેમનો
પુત્ર શેઠ વખતચંદ ત્યારબાદ તેની સ્ત્રીઓ, પુત્રો, પૌત્રોનાં નામે તથા તેના
વંશની બક્ષિસો, તથા વિ. સં. ૧૮૬૪ થી ૧૯૦૫ સુધીની મિતિઓ, અને
સાગરગચ્છની પટ્ટાવલી આવે છે; (૧) રાજસાગરસૂરિ; (૨) વૃદ્ધિસાગર
સૂરિ (૩) લક્ષ્મીસાગરસૂરિ; (૪) કલ્યાણસાગરસૂરિ (૫) પુણ્ય-
સાગરસૂરિ, (૬) ઉદયસાગરસૂરિ, (૭) આણન્દસાગરસૂરિ, (૮) શાંતિ-
સાગરસૂરિ, વિ. સં. ૧૯૦૫.

૫૭ ખરતરવસી ટુંકમાં, નરસી કેશવજીના દેવાલયની પાછળ ચોમુખ કંઠેશની
બહાર એક દેવાલયમાં.

૫૮ હેમાભાઈ વખતચંદની ટુંકમાં. પ્રેમાભાઈએ બંધાવેલા અજિતનાથના
દેવાલયની બહાર દક્ષિણે આવેલી આગલી ભીંતઉપર—લી. પૃ. ૨૦૯, નં. ૪૦૭.

નં. ૯૨. ૫૯ સંવત્ ૧૯૦૮, ચૈત્ર વદ ૧૦, બુધવાર; વીકાનેરના રહેવાસી ઓશજાતિના મુહતા પંચાણ અને પુન્યકુચરના પુત્ર વદિચંદ-જીએ મુહતા મોતીવસી (મોતીશાહની) ટુંકમાં એક દેવાલય બંધાવ્યું. તપાગચ્છના આણંદકુશળના ભાઈ પં. દેવેન્દ્રકુશળે પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૯૩. ૬૦ સંવત્ ૧૯૦૮, વૈશાખ કૃષ્ણ, સોમવાર; રાજનગરના રહેવાસી, શ્રીમાત્રી, દીપચંદના પુત્ર ખુશાળભાઈએ ધર્મનાથજીની પ્રતિમા અર્પણ કરી.

નં. ૯૪. ૬૧ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) દીપચંદ (જુઓ નં. ૯૩) ના ત્રીજા પુત્ર જ્ઞેશભાઈએ સુમતિનાથની એક પ્રતિમા અર્પણ કરી.

નં. ૯૫. ૬૨ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) પાયચંદગચ્છના જ્ઞેશભાઈ (વિગેરે, જુઓ નં. ૯૪) એ હર્ષચંદસૂરિના રાજ્યતળે, ઋષભની એક પ્રતિમા અર્પણ કરી; પં. આણંદકુશળે પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૯૬. ૬૩ સંવત્ ૧૯૧૦, ચૈત્ર, શુકલ ૧૫, ગુરુવાર; પાલિતાણાના રાજરાજેશ્વર મહારાજધિરાજ (?) ગોહિલશ્રી નોધણના રાજ્યમાં; તેના પુત્ર પ્રતાપસિંધજી હતા; અજમેરના રહેવાસી, શ્રીમુંભીયાગોત્રના, ઓશવાળ વૃદ્ધશાખાના, તથા કુવરબાઈ અને ધનરૂપમદનના પુત્ર શેઠ વાઘમલજીએ એક દેવાલય બંધાવ્યું તથા આદિજિન, સુવ્રત, આદિનાથ, નમીનાથ, અદીનાથ, સુવ્રત, શાંતિનાથ અને પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાઓ અર્પણ કરી; ખરતરગચ્છના જિનહર્ષના અનુગ જિનસૌભાગ્યસૂરિના રાજ્યમાં, પં. કનકસેખરજીના શિષ્ય જ્યેષ્ઠજી તેમના શિષ્ય દયાવિલાસજી તેમના શિષ્ય હર્ષકીર્તિ, તેમના શિષ્ય, અને માનસુંદરજીના બંધુ હેમચંદ્રે પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૯૭. ૬૪ સંવત્ ૧૯૧૧, શ્રાવણ, કૃષ્ણ ૨ સોમવાર, રાજનગર

૫૯ મોતીશાહની ટુંકમાં, દક્ષિણે આવેલી એક ઓરડીમાં.

૬૦ " " " "

૬૧ ઉપલી ઓરડીની સાથેની ઓરડીમાં.

૬૨ ઉપલી ઓરડીમાંજ.

૬૨ નં. છે તેજ સ્થળે

૬૩ મોટા દેવાલયની પાછળના પત્થરના દેવાલયની પૂર્વદિવાલ ઉપર, ચોમુખ-કોશમાં-સી. પૃ. ૨૦૬-નં. ૩૨૫.

૬૪ મોતીશાહની ટુંકમાં, દક્ષિણે આવેલી એક ઓરડીમાં.

૬૫ પ્રતિમા ઉપરની મિતિ ૯૦૩ (૧૯૦૩)

રહેવાસી વીસા પોરવાડ સાં હર્ષચન્દના પુત્ર ભગવાન અને આઘદેવના પુત્ર સાં કાલીદાસે મોતીવસી ટુંકમાં અભિનંદન સ્વામી મૂલનાયકની પ્રતિમા અર્પણ કરી; તપાગચ્છના દેવિંદ્રસુરિના રાજ્યમાં પંચઆણુન્દકુશલે પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૯૮. ૬૬ સંવત્ ૧૯૧૩, માગસર, શુદ્ધિ ૬; અમદાવાદના રહેવાસી, કુંકમલોલગોત્રી અને સીસોદીઆ શાખાના, સાં મોતિભાઈ અને રૂપકુંવર આઘના પુત્ર શેઠ કૃતેભાઈએ શાંતિનાથની એક પ્રતિમા અર્પણ કરી.

નં. ૯૯. ૬૭ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) અહમદાવાદના રહેવાસી, કુંકમલોલગોત્રના અને સિસોદીઆ શાખાના સાં મનસુખભાઈ અને સિરદાર કુંવરઆઘના પુત્ર શેઠ જગનભાઈએ ધર્મનાથની એક પ્રતિમા અર્પણ કરી.

નં. ૧૦૦. ૬૮ (મિતિ ઉપર પ્રમાણે) અહમદાવાદના રહેવાસી, કુંકમલોલગોત્રના અને સીસોદીઆ શાખાના ઓશાવાળ, શેઠ સુરજભાઈ અને પ્રધાનકુંવરઆઘની પુત્રી સમરથ કુસરઆઘએ અભિનંદનની પ્રતિમા અર્પણ કરી.

નં. ૧૦૧. ૬૯ સંવત્ ૧૯૧૪ (૧૯૦૧૪ આ પ્રમાણે લખેલી) માર્ગશીર્ષ સુદી ૭, સોમવાર; રાજનગરના શાહા વેલચંદ માણેકચંદની સ્ત્રી આઈએન્દ્રે, દત્તજિનની એક પ્રતિમા અર્પણ કરી.

નં. ૧૦૨. ૭૦ સંવત્ ૧૯૧૪ (૧૯૦૧૪ આ પ્રમાણે લખેલી), માર્ગશીર્ષ, વદિ એકમે, બુધવાર (વારબુધે); રાજનગરના ઉસ માણિકચંદ ખીમચંદની સ્ત્રી આઈ હરકુંવરે સુવ્રતજિનની એક પ્રતિમા અર્પણ કરી.

નં. ૧૦૨. ૭૨ સંવત્ ૧૯૧૬, વૈશાખ; કૃષ્ણ ૬, ગુરુવાર, (ઉત્તરાષાઢ નક્ષત્ર સંક્રાંતિ, સૂર્યોદિદયાત ઘટિ ૧. ૫૯ ૪૫), નેમા શાંતિના, વૃદ્ધશાખા અને મણિયાણુ ગોત્રના, કપડવણુજના રહેવાસી, સાં હીરજી તેના

૬૬ હેમાભાઈની ટુંકમાં, દક્ષિણે, ઓરડી નં. ૩૩

૬૭ " " " " " ૩૨

૬૮ " " " " " ૩૧

૬૯ મોતીશાહની ટુંકમાં, દક્ષિણે નં. ૨૮ બુદ્ધો લેખ નં. ૧૦૬

૭૦ " " " " ૨૨

૭૧ પ્રતિમા ઉપરની મિતિ સંવત્ ૧૮૯૩.

૭૨ આલાભાઈની ટુંકમાં, દક્ષિણ-પૂર્વે દેવાલયના દ્વાર આગળ. લી. ૫૦

૨૧૨, નં. ૪૬૩.

પુત્ર ગુલાબચંદ અને સ્ત્રી માનકુવર, તેમના પુત્ર પારેખ મિથુલાઇ અને સ્ત્રી બહેનકુવર, તેમના પુત્ર કરમચંદ અને સ્ત્રીયો (૧) બાઇ જડાવ, (૨) બાઈ શિવેન, એમણે (શ્રીવાસુપૂજ્યપ્રાસાદ નામનું) એક દેવાલય બંધાવ્યું, યાત્રા કરી અને બીજાં દાનો આપ્યાં; આણંદસૂરિગચ્છના ધનેસર-સૂરિના અનુગ વિદ્યાનંદસૂરિના રાજ્યમાં, રાજધિરાજ પ્રતાપસિંઘજીના વખતમાં, તપાગચ્છના પંઠ બેમાવિજયના શિષ્ય સંવેગપક્ષી પંઠ ધીરવિજય, તેમના શિષ્ય પંઠ વીરવિજય, તેમના શિષ્ય ગણિરંગવિજયે પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૧૦૪. ૭૩ સંવત્ ૧૯૧૬, શક ૧૭૮૧, ફાલ્ગુન, કૃષ્ણ ૨, શુક્રવાર; તપાગચ્છમાં વિજયદેવેન્દ્રસૂરિના રાજ્યમાં, વખતચંદ (વિગેરે, જુઓ નં. ૯૧) ના પુત્ર અનોપચંદ, તેની સ્ત્રી અને પુત્રી બાઇ ધીર્ (ધીરજ) એમણે વખતચંદ વસોના નવા દેવાલયમાં અગ્નિતનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી.

નં. ૧૦૫. ૭૪ સંવત્ ૧૯૨૨, માર્ગસર વદિ ૭ ગુરવાર; કાશીના રહેવાસી ઓશવાળ વૃદ્ધશાખા અને જાજેડા ગોત્રના મોદી નેમિદાસના પુત્ર શિવપ્રસાદે અરનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; બૃહત્ ખરતરગચ્છના જિન-મુક્તિસૂરિના હુકમથી પંઠ દેવચંદના શિષ્ય હીરાચંદ પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૧૦૬. ૭૫ સંવત્ ૧૯૨૪, માઘ શુક્લ ૧૦, સોમવાર, ૭૬ ગુર્જર દેશના વિશાલનગર (વીસલનગર ?) ના રહેવાસી લઘુશાખાના દસા-પોરવાડ સાં અમોલક કસનાએ શીતલનાથજીની પ્રતિમા અર્પણ કરી; તેના પુત્રો મૂલચંદ, મયાચંદ, રવિચંદ, તેમના પુત્રો, ગોકલ, દીપચંદ અને અમિચંદ; તપાગચ્છના વિજયદેવેન્દ્રસૂરિના રાજ્યમાં, પંઠ રતનવિજયે પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૧૦૭. ૭૭ સંવત્ ૧૯૨૮, માઘ શુક્લ ૧૩, ગુરવાર; સેક મોતીશાની હુકમાં પોતાનીજ દેહરીમાં નસનગરના ઝવેરી વેલાજીના પુત્ર ખીમજી, તે અને બાઈ રતનના પુત્ર ગલાલચંદ અને તેના પુત્ર પ્રાગજીએ, પાર્શ્વનાથની એક પ્રતિમા અર્પણ કરી.

૭૩ હેમાભાઈની હુકમાં, બીજા ઓરડામાં, એજ (ભમતી) ના નં. ૨૭

૭૪ મોતીશાનની હુકમાં, દક્ષિણે આવેલી એક ઓરડીમાં, નં. ૨૮.

૭૫ " " " " " નં. ૨૩.

૭૬ પ્રતિમા ઉપરની મિતિ-સંવત્ ૧૯૦૩.

૭૭ મોતીશાહની હુકમાં, દક્ષિણે, ઓરડી નં. ૩૦.

નં. ૧૦૮. ૭૮ સંવત ૧૯૩૦, ચૈત્ર વદ ૨; અમદાવાદના સાં માનકચંદ મોતીચંદે ધર્મનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી.

નં. ૧૦૯. ૭૯ વિક્રમ સંવત ૧૯૩૯, કૃષ્ણ ૧૨, મંગળવાર; અમદાવાદના રહેવાસી, લઘુશાખાના પોરવાડ, સાં નાના, પૂજા, પીતામ્બરદાસે શાંતિનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી.

નં. ૧૧૦. ૮૦ સંવત ૧૯૪૦, શક ૧૮૦૫, વૈશાખ શુકલ ૩, સોમવાર (ઈષ્ટ ઘટિ ૩ પલ ૧૦ સુર્યોદયાત); પાલિતાણુના ગોહિલ સૂરસિંઘજીના રાજ્યમાં, આંચલગચ્છના વિવેકસાગરસુરિના વખતમાં પોતાગોત્ર અને લઘુશાખાના ઝોસવાલ, કચ્છ નલિનપુરના અને પાછળથી મુ(મ)આધિપિંદર (મુ'આધિ)ના, રહેવાસી સાહા ત્રિકમે, સાં કેશવનાથકની ટુંકમાં, પુંડરીકના દેવાલયમાં આદિનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; મુની પેતસીએ પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૧૧૧. ૮૧ સંવત ૧૯૪૦, માઘ, શુકલ, ૬, શનિવાર; અમતવામના રહેવાસી, વૃદ્ધશાખાના શ્રીમાલી, જયસિંહ હિંમચંદના પુત્ર પરસોતમ ધિયાએ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; પંન્યાસ મણિવિજયના શિષ્ય પંન્યાસ ગુલાબવિજયગણિએ પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૧૧૨. ૮૨ સંવત ૧૯૪૦, ફાલ્ગુન શુકલ ૩, શુક્રવાર, અણહિલપુરના રહેવાસી, વૃદ્ધ શ્રીમાલી, રામચંદ પુલચંદે ધર્મનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી; તપાગચ્છના સંવિષ્ણપક્ષના પંન્યાસ મણિવિજયગણિના શિષ્ય પંન્યાસ ગુલાબવિજયગણિએ પ્રતિષ્ઠા કરી.

નં. ૧૧૩. ૮૩ સંવત ૧૯૭૩, પૌસ, કૃષ્ણાષ્ટમી, સોમવાર; અમદાવાદના દસા સરમાલી (શ્રીમાલા) સાં કેવલ લખમીચંદે તથા તેની સ્ત્રી કેસરબાઈ, તેનો પુત્ર ચુનીલાલ તેની સ્ત્રી પરમતબાઈ તેમની પુત્રી બેન સાંકુએ એક વાસુપૂજ્યજિન અર્પણ કર્યા.

૭૮ " " " " નં. ૩૫.

૭૯ સાકલચંદ પ્રેમચંદની ટુંકમાં, પશ્ચિમે, નં. ૧૮ ના મંદિરમાંની એક પ્રતિમા ઉપર.

૮૦ વિમળવસી ટુંકમાં, કેશવ તપકના દેવાલયમાં પુંડરીકના મંદિરમાં.

૮૧ જમણી બાજુએ " " દેવાલયમાં,

૮૨ ઉપરની બજાએ

૮૩ સાકલચંદ પ્રેમચંદની ટુંકમાં, મુખ્ય દેવાલયની જમણી બાજુના દેવાલયની પ્રતિમા નીચેની બેઠક ઉપર,

નં. ૧૧૪. ૮૪ સંવત ૧૯૪૩, માધ સુકલ ૧૦, ગુરુવાર; અમદાવાદના વીસા ઓસવાળ સાંઘવુ વખતચંદ તથા તેની સ્ત્રી બાઈઅધીર, પુત્રી ધીરજ અને પુત્રો વાડીલાલ અને ભોલાભાઈ, એમણે શાંતીનાથની પ્રતિમા અર્પણ કરી.

નં. ૧૧૫. ૮૫ મિતિ નથી. વૈશાખ સુદિ ૩ બુધવાર ને દિવસે, આંચલગચ્છના કલ્યાણસાગરસૂરિ ૮૬ ના ઉપદેશથી શ્રેયાંસની પ્રતિમા અર્પણ કરી.

આ લેખો સિવાય, બીજી પણ મૂર્તિયો વિગેરે ઉપર એવા લેખો છે કે જે હજી સુધી લેવાયા નથી. પરંતુ તે બધા ન્હાના ન્હાના અને તેમાં પણ ઘણા ખરા તો ખંડિત અને અપૂર્ણ છે. શત્રુંજય ઉપર પ્રાયઃ કરીને બધા પ્રભાવક શ્રાવકોએ મંદિરો બનાવ્યાના ઉદ્દેશો ગ્રંથોમાંથી મળી આવે છે, પરંતુ તેમનું નામ નિશાન પણ આજે દેખાતું નથી. મંત્રી વિમલસાહુ, રાજા કુમારપાલ અને ગુર્જરમહામાત્ય વસ્તુપાલ તેજપાલ આદિકોએ પુષ્કળ ધન ખર્ચી એ પર્વત ઉપર પ્રાસાદો બનાવ્યા છે, એમ તેમના ચરિત્રોમાં સ્પષ્ટ અને વિશ્વસનીય ઉદ્દેશ છે. પરંતુ તે મંદિરો વિદ્યમાન છે કે નહિ ? અને છે તો કયા ? તે ઓળખી શકવું મુશ્કેલ છે. વસ્તુપાલ તેજપાલે પોતાના દરેક ઠેકાણે બંધાવેલાં મંદિરોમાં લેખો કોતરાવેલા છે, તેથી શત્રુંજય ઉપર પણ તેમણે તેવા લેખો અવશ્ય કોતરાવ્યાજ હોવા જોઈએ. પરંતુ આજે તેમનું અસ્તિત્વ જણાતું નથી. આચાર્ય વલ્લભજી હરિદત્તે (રાજકોટના વોટસન મ્યુઝિયમના ક્યુરેટરે) પોતાના કીર્તિકૌમુદી ના સમશ્લોકિ ગુજરાતી ભાષાંતરની પ્રસ્તાવનામાં શત્રુંજય ઉપરનો વસ્તુપાલ તેજપાલનો એક ખંડિત લેખ આપ્યો છે. લેખ અને તેના વિષયમાં તેમનું વક્તવ્ય આ પ્રમાણે છે.

“ શત્રુંજયમાં વસ્તુપાલને તેજપાલના લેખો છે એમ મી. કાથવટે લખે છે; પણ મારા જોવામાં માત્ર ૧ અને તે પણ ખંડિત લેખ આવ્યો

૮૪ સાકલચંદ પ્રેમચંદની ટુંકમાં, પશ્ચિમ બાજુએ એક પ્રતિમા નીચે.

૮૫ હાથીપોળની બહારના એક દેવાલયની પ્રતિમાની ખેસણી ઉપર.

૮૬ આ ઉપરથી જણાય છે કે આ લેખ સંવત ૧૬૭૫ અગર ૧૬૮૩ નો છે: દેવાલયની મિતિ ૧૬૭૬ ની છે.

છે. બીજા નહિ હોય અથવા હશે તો નષ્ટ થયા હશે. એક જ છે તેનું સ્થળ વગેરે આગળ લખ્યું છે * તેના બાકી રહેલા ભાગમાં નીચે પ્રમાણે ૬ પંક્તિમાં ૪૬ અક્ષરો છે.

(૧).....વાસ્તવ્ય પ્રાગ્વાટાન્વય

(૨).....ઠ૦ શ્રીચંઢપ્રસાદાં-

(૩).....ઠ૦ આશારાજનં-

(૪).....શ્રીમાલદેવ સંઘપ-

(૫).....જમહં. શ્રીતેજપાલે-

(૬).....સંચારપાજા કારિતા

ગિરિનારના દેવળમાં પોતાની, પોતાના પૂર્વજોની, મિત્રો અને કુંડ-બીઓની મૂર્તિઓ બેસાડ્યાની વાત લેખમાં છે પણ તે આજ ઉપલબ્ધ નથી. પણ આશુનાં દેવળમાં હાથી તથા ઘોડા ઉપર બેસાડેલી મૂર્તિઓ જોવામાં આવી છે ખરી.

આ શત્રુજયના લેખનો ૦૥ કટકો જણાય છે અને ગત ભાગમાં આ પ્રમાણે અક્ષરો હશે એમ કલ્પના કરી શકાય છે.

(૧) [શ્રીમદ્ગહિલપત્તન] વાસ્તવ્ય પ્રાગ્વાટાન્વય-

(૨) [ઠ૦ શ્રીચંઢપત્તનુજ] ઠ૦ શ્રીચંઢપ્રસાદાં-

(૩) [ગજ ઠ૦ શ્રીસોમપુત્ર] ઠ૦ શ્રીઆશારાજનં-

(૪) [દન ઠ૦ શ્રીલુણિગ ઠ૦] શ્રીમાલદેવ સંઘપ-

(૫) [તિ મહં. શ્રીવસ્તુપાલાનુ] જ મહં. શ્રી તેજપાલે-

(૬) [ન શ્રીશત્રુજયતીર્થે] સંચારપાજા કારિતા ।

આ ઉપરથી હવે આખા લેખનો અર્થ એવો થાય છે કે, શ્રીઅણુહિલપુરના રહેનાર પ્રાગ્વાટ જ્ઞાતિના ઠક્કુર શ્રીચંડપના પુત્ર ઠક્કુર શ્રીચંડપ્રસાદના પુત્ર ઠક્કુર શ્રીસોમના પુત્ર ઠક્કુર શ્રીઆશારાજના પુત્ર ઠક્કુર શ્રીલુણિગ તથા ઠક્કુર શ્રીમાલદેવ તથા સંઘપતિ મહં. શ્રીવસ્તુપાલના અનુજ મહં. શ્રીતેજપાલે શ્રીશત્રુજયતીર્થમાં રસ્તાની પાઝ બંધાવી. ”

૫૪ ૩૬-૩૭

* “ શત્રુજયમાં કારકુતની કોટડી પાસે અગાશી જેવા ભાગમાં દોલાખાડી નામની કુંડ જેવી કુંડી છે તેની ઉત્તર બીતમાં ખંડિત પાટ્ય ચોઢેલી છે તેમાં આ લેખ છે. ”